

Tempus fugit?
**Tijd voor een grondige analyse van het begin- en eindpunt van
de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon¹**

S. Van Dyck, V. Franssen, M.-J. Horseele en A.L. Claes

Samenvatting

Over de temporele afbakening van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen blijven, sinds de invoering in 1999, vele onduidelijkheden bestaan. Wanneer precies begint en eindigt de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van een rechtspersoon? Welke gevolgen hebben transacties, bijvoorbeeld fusie, splitsing of inbreng van een bedrijfstuk, op strafrechtelijk vlak? Hoe kan een rechtspersoon worden vervolgd na diens ontbinding? Anders dan bij natuurlijke personen, verloopt het ontstaan, de transformatie en het einde van een rechtspersoon meestal niet via eenduidige en fysiek afgetekende stappen. Hoewel dit een cruciaal sluitstuk van het strafrechtelijk aansprakelijkheidsregime uitmaakt, volstond de wetgever helaas vaak met een weinig doordachte verwijzing naar het vennootschapsrecht.

Deze bijdrage analyseert vanaf, en tot welk moment precies een rechtspersoon en daarmee gelijkgestelde entiteiten strafrechtelijk aansprakelijk zijn voor hun gedragingen. Daarbij bekijkt ze ook de aansprakelijkheid voor gedragingen gesteld voor de oprichting, de toepassing op de buitenlandse rechtspersoon en de impact van herstructureren. Vervolgens behandelt ze de wettelijke uitzonderingen die een strafvervolgning ook nog na ontbinding van de rechtspersoon mogelijk maken. Daarbij wordt gekeken naar de gevolgen voor de strafvordering en strafuitvoering, alsook mogelijke alternatieven. Waar nodig worden andere gerelateerde thema's, zoals de toepassing *ratione loci* en materiële en morele toerekening aan de rechtspersoon, in de analyse betrokken. Gelet op het lacunaire straf(proces)rechtelijke kader, slaat deze bijdrage meermaals de brug naar het vennootschapsrecht en zoekt ze inspiratie in de (beperkte) beschikbare rechtspraak. Ze bevat ook concrete aanbevelingen aan de wetgever om meer duidelijkheid te creëren.

Sleutelwoorden

Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon (art. 5 Sw./art. 18 NSw.) – temporele afbakening - toepassing in de tijd – vennootschapsrechtelijke herstructurering – verval van de strafvordering (art. 20 V.T.Sv.) – uitoefening van de strafvordering – strafuitvoering – voorlopige maatregelen (art. 91 Sv.)

Résumé

¹ Met dank aan Prof. dr. Joeri Vananroye voor zijn waardevolle opmerkingen bij een eerdere versie van deze bijdrage en de interessante gedachtenwisselingen nu en vroeger, aan Prof. dr. Roman Aygdogdu voor zijn nuttige opmerkingen op een eerdere versie van deze bijdrage alsook aan Mr. Joachim De Vos voor zijn nuttige opmerkingen op het onderdeel over het verval van de strafvordering bij ontbinding zonder vereffening. De auteurs nemen uiteraard volledige verantwoordelijkheid voor de inhoud van de bijdrage.

Depuis son introduction en 1999, de nombreuses incertitudes subsistent quant à la délimitation temporelle de la responsabilité pénale des personnes morales. Quand commence et quand finit exactement la responsabilité pénale d'une personne morale ? Quelles sont les conséquences pénales des opérations telles que la fusion, la scission ou l'apport d'une branche d'activité ? Comment une personne morale peut-elle être poursuivie après sa dissolution ? Contrairement aux personnes physiques, la création, la transformation et la dissolution d'une personne morale ne se déroulent généralement pas selon des étapes claires et physiquement délimitées. Bien qu'il s'agisse d'un élément crucial du régime de responsabilité pénale, le législateur s'est malheureusement souvent contenté d'une référence peu réfléchie au droit des sociétés.

Cet article analyse, tout d'abord, à partir de quel moment précis une personne morale et les entités assimilées sont pénalement responsables de leurs actes. Il examine également la responsabilité pour les actes commis avant la création, l'application aux personnes morales étrangères et l'impact des restructurations. Elle traite, ensuite, des exceptions légales qui permettent des poursuites pénales après la dissolution de la personne morale, en accordant une attention particulière aux conséquences pour l'exercice de l'action publique et l'exécution de la peine, ainsi qu'aux alternatives possibles. Dans la mesure où d'autres thèmes connexes, tels que l'application ratione loci et l'imputation matérielle et morale à la personne morale, sont nécessaires pour l'analyse de la question principale, ils sont également pris en compte. Par ailleurs, compte tenu du cadre pénal (et procédural) lacunaire, cette contribution établit, à plusieurs reprises, des liens avec le droit des sociétés et s'inspire de la jurisprudence (limitée) disponible. Elle contient également des recommandations concrètes à l'intention du législateur afin de clarifier la situation.

Mots clés

Responsabilité pénale des personnes morales (art. 5 C.P./art. 18 nouv. C.P.) – délimitation temporelle – restructurations des sociétés – extinction de l'action publique (art. 20 T.P.C.P.P.) – exercice de l'action publique – exécution de la peine – mesures provisoires (art. 91 C.i.cr.)

1. Inleiding

1. Sinds de Wet van 4 mei 1999² kunnen rechtspersonen in België strafrechtelijk worden vervolgd en gestraft voor misdrijven die een intrinsiek verband hebben met de verwezenlijking van hun doel of de waarneming van hun belangen, of die voor hun rekening zijn gepleegd (art. 5, lid 1 Strafwetboek (Sw.) / art. 18, lid 1 nieuwe Strafwetboek (NSw.)³). Het gaat om een autonome

² Wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen, *BS* 22 juni 1999. Deze wet trad in werking op 2 juli 1999.

³ Het nieuwe Strafwetboek, dat normaal op 8 april 2026 in werking treedt (enig uitstel is echter niet uitgesloten), herneemt artikel 5 Sw. quasi letterlijk in artikel 18 NSw., met behoud van de huidige indeling in drie leden. Daar waar de Franstalige versie van artikel 18 NSw. geheel identiek is, zijn er twee minieme verschillen in de Nederlandstalige versie: 1) in lid 1 wordt de term “voorwerp” i.p.v. “doel” gebruikt – term die beter overeenstemt met de terminologie in het Wetboek van vennootschappen en verenigingen (WVV) (zie bv. art. 1:1-1:4 WVV); 2) in lid 3 telt artikel 18 NSw. een komma minder, doch zonder inhoudelijke impact. Gelet op de nakende inwerkingtreding van het NSw. op het moment waarop deze bijdrage werd afgerond, vermeldt deze consequent zowel de bepalingen in het Sw. als die in het NSw. Wet van 29 februari 2024 tot invoering van boek I van het Strafwetboek, *BS* 8 april 2024, 40.520; Wet van 29 februari 2024 tot invoering van boek II van het Strafwetboek, *BS* 8 april 2024, 40.548.

aansprakelijkheid, onderscheiden van die van de natuurlijke personen die voor de rechtspersoon hebben gehandeld of dit hebben nagelaten.⁴

De Belgische wetgever koos ervoor om rechtspersonen (met inbegrip van de gelijkgestelde maatschap) principieel te assimileren met natuurlijke personen als rechtssubject in het strafrecht.⁵ Omdat bepaalde basisprincipes (bv. schuld) en straffen (bv. gevangenisstraf) werden uitgedacht op maat van natuurlijke personen, waren wijzigingen nodig om die assimilatie door te trekken. Sommige van die aanpassingen bleken evenwel onduidelijk, wat leidde tot discussies in de rechtsleer en een disparate rechtspraak.⁶

2. Naast tal van andere netelige kwesties (o.a. het moreel element,⁷ de afgeschafte maar nazinderende ‘decumulregel’,⁸ het zwijgrecht van de rechtspersoon,⁹ etc.), vormt de temporele afbakening een cruciaal vraagstuk. Wanneer precies begint en eindigt de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van een rechtspersoon, en welke gevolgen hebben mogelijke “gedaantewisselingen” of herstructureringen van de rechtspersoon (bv. fusie, splitsing of inbreng van een bedrijfstak) op strafrechtelijk vlak? Die vragen zijn allesbehalve evident, ook omdat, anders dan bij een natuurlijke persoon, het ontstaan (“geboorte”), de transformaties en het einde (“overlijden”) van de rechtspersoon meestal niet verlopen via eenduidige en fysiek afgetekende stappen.

Opmerkelijk genoeg besteedde de wetgever destijds relatief weinig aandacht aan deze vragen en beperkte hij zich tot een (niet steeds even doordachte) verwijzing naar het vennootschapsrecht.¹⁰ Ook in de rechtspraak en rechtsleer bleven zij relatief onderbelicht. Ondanks meerdere wetswijzigingen sinds 1999,¹¹ bestaan tot vandaag tal van onduidelijkheden en onopgeloste vragen. Ook het nieuwe Strafwetboek, dat in principe in 2026 in werking treedt, zal geen verdere

⁴ Voor een verdere analyse van het essentiële onderscheid tussen autonome en afgeleide strafrechtelijke aansprakelijkheid, zie V. FRANSSEN en R. VERSTRAETEN, “La volonté et la faute de la personne morale. Rappel des principes généraux et évaluation critique de dix années de jurisprudence”, *JT* 2010, p. 67-70, nrs. 8-18.

⁵ MvT, Wetsvoorstel tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/1, 1.

⁶ Voor een overzicht, zie bv. V. FRANSSEN, “Daderschap en toerekening bij rechtspersonen”, *NC* 2009, p. 231-240, nrs. 11-35 (inzake de onduidelijkheden over de materiële toerekeningscriteria); S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 2)”, *TRV* 2009, p. 46-63, nrs. 165-204 (over de vraagstukken inzake straffen en straftoemeting).

⁷ V. FRANSSEN en R. VERSTRAETEN, “La volonté et la faute de la personne morale. Rappel des principes généraux et évaluation critique de dix années de jurisprudence”, *JT* 2010, 65-73.

⁸ M.-J. HORSELEE, S. VAN DYCK en F. FRANSSEN, “Requiem voor de decumulregeling (oud artikel 5, lid 2 Strafwetboek)”, *T.Strafr.* 2020, 3-28.

⁹ S. LAMBERIGTS, “Het zwijgrecht van rechtspersonen: aandachtspunten en (supra)nationale perspectieven”, *T.Strafr.* 2018, 302-313. Voor een grondige rechtsvergelijkende studie, zie S. LAMBERIGTS, *Corporations and the Privilege against Self-Incrimination*, Hart Studies in European Criminal Law, Oxford, Hart Publishing, 2022, 304p.

¹⁰ Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 38-39.

¹¹ Wet van 18 maart 2018 houdende wijzigingen van diverse bepalingen van het strafrecht, de strafvordering en het gerechtelijk recht (1), *BS* 2 mei 2018, 37.217 (aanpassing van art. 20, lid 2 V.T.Sv. inzake de uitoefening van de strafvordering na het “einde” van de rechtspersoon); Wet van 11 juli 2018 tot wijziging van het Strafwetboek en de voorafgaande titel van het Wetboek van Strafvordering wat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen betreft, *BS* 20 juli 2018, 58.484 (afschaffing van de decumulregel en de strafrechtelijke immuniteit van de politieke publiekrechtelijke rechtspersonen); Wet van 28 november 2021 om justitie menselijker, sneller en straffer te maken (1), *BS* 30 november 2021, 115.153 (terminologische afstemming van art. 5, lid 2 Sw. op het WVV).

opheldering of passende oplossingen brengen.¹² Dat is problematisch voor zowel rechtspersonen als hun stakeholders (bv. bedrijfsleiders, (potentiële) investeerders, curatoren of vereffenaars) voor wie het uiteraard cruciaal is om te weten vanaf, en tot wanneer de rechtspersoon kan worden vervolgd.

3. Hieronder wordt vooreerst grondig en stapsgewijs ingegaan op het aanvangspunt (2.) en het eindpunt (3.) van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid, en vervolgens gekeken naar de uitzonderingen op dat eindpunt (3.2.), de gevolgen voor de strafvordering en de strafuitvoering (3.3.) alsook mogelijke alternatieven (3.4.).

2. Aanvang van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid

4. Het aanvangspunt voor de strafrechtelijke verantwoordelijkheid verschilt voor rechtspersonen die reeds bestonden bij de inwerkingtreding van de Wet van 4 mei 1999 (2.1.) en rechtspersonen die nadien werden opgericht (2.2.). De eerste hypothese betreft het klassieke vraagstuk van de toepassing van de strafwet in de tijd;¹³ de tweede hypothese daarentegen draait om de vraag vanaf wanneer een rechtspersoon (of gelijkgestelde entiteit) strafrechtelijk geacht wordt te bestaan.

2.1. Bestaande rechtspersonen en gelijkgestelde vennootschappen

5. Bij invoering van de Wet van 4 mei 1999 rees de vraag vanaf wanneer feiten gepleegd door de toen reeds *bestaande rechtspersonen* in het vizier van het strafrecht kwamen (over de vraag wanneer rechtspersonen precies bestaan, zie *infra*, 2.2). Het antwoord is logisch: artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. is van toepassing op alle strafbare gedragingen¹⁴ gesteld door rechtspersonen vanaf

¹² Bij de hervorming van het Strafwetboek was de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon geen grote prioriteit. Het nieuwe Strafwetboek bestendigt eenvoudigweg het huidige regime en herneemt, zoals gesteld (*supra*, n. 3), de bewoording en structuur van artikel 5 Sw. in artikel 18 NSw., zonder aandacht te besteden aan de temporele afbakening van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Het nieuwe Strafwetboek omvat evenmin wijzigingen op vlak van de uitoefening van de strafvordering. Voor een eerste analyse van artikel 18 NSw., zie V. FRANSSEN, “Le nouveau Code pénal et la responsabilité pénale des personnes morales: une regrettable non-réforme?”, *Rev. Dr. ULg.* 2024, 217-230.

¹³ Voor een algemene uitzetting, zie bv. F. KUTY, *Précis de droit pénal. Commentaire du livre Ier du Code pénal*, Brussel, Larcier-Intersentia, 2024, 99-118 (met nadruk op het NSw.); R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 783 e.v., nr. 2156 e.v.

¹⁴ Met inbegrip van strafbare poging en daden van deelneming. Ter illustratie, het hof van beroep te Bergen veroordeelde twee vennootschappen voor strafbare deelneming omdat “er elementen bestaan die dateren van na de inwerkingtreding van de wet [van 4 mei 1999] op grond waarvan kan worden verondersteld dat de misdrijven [...] pas na die inwerkingtreding waren voltrokken”. Het Hof van Cassatie verbrak dit arrest omdat enkel het moment van het voltrekken van de daad van deelneming bepaalt of de rechtspersoon al dan niet strafrechtelijk verantwoordelijk is. Uit de motivering van het hof van beroep blijkt immers niet dat een deelnemingsdaad na de inwerkingtreding van de wet van 4 mei 1999 is gesteld (Cass. 22 januari 2014, AR P.13.1496.F, *Arr. Cass.* 2014, afl. 1, 201). Roggen treedt het Hof van Cassatie op dit punt bij: de rechtspersoon die aan de hoofddader nuttige of noodzakelijke hulp verstrekt voor 2 juli 1999 is niet strafrechtelijk verantwoordelijk, zelfs niet wanneer de (hoofd)dader het hoofdfeit pas pleegt na die datum (Zie F. ROGGEN, “Responsabilité pénale des personnes morales, participation criminelle et application de la loi pénale dans le temps” (noot onder Cass. 22 januari 2014), *RDPC* 2014, afl. 4-5, (581) 585; F. ROGGEN, “La responsabilité pénale des personnes morales” in X. (ed.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2024, p. 17, nr. 9).

het moment van de inwerkingtreding van de Wet van 4 mei 1999, dus vanaf 2 juli 1999.¹⁵ De strafrechtelijke veroordeling van een rechtspersoon wegens een misdrijf afgelopen voor de inwerkingtreding van de Wet van 4 mei 1999 is niet mogelijk.¹⁶ Dit volgt uit het beginsel van de niet-retroactiviteit van de zwaardere strafwet.¹⁷ Evenwel kan de rechter ten gronde bij de materiële en morele toerekening van een misdrijf gepleegd na 2 juli 1999¹⁸ wel rekening houden met een gedraging gesteld vóór die datum (bv. een eerder vastgestelde inbreuk kan erop wijzen dat de feiten gepleegd na 2 juli 1999 niet uit loutere onachtzaamheid, maar wetens en willens zijn gepleegd).¹⁹

6. Hetzelfde geldt voor de *maatschap*, een vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid²⁰ die door artikel 5, lid 2 Sw. / artikel 18, lid 2 NSW. wordt gelijkgesteld met rechtspersonen. De maatschap omvat thans²¹ de vroegere “stille vennootschap”²² en de “tijdelijke vennootschap”²³. Indien dergelijke vennootschappen al bestonden op 2 juli 1999, werden zij strafrechtelijk verantwoordelijk voor feiten gepleegd vanaf dat moment.

7. Enige nuance is vereist voor feiten daterend van voor 2 juli 1999 die deel uitmaken van een voortdurend of een voortgezet/collectief misdrijf dat zich verderzette na die datum. Bij bepaalde voortdurende misdrijven, zoals witwassen (art. 505, lid 1, 2° Sw. / art. 502 NSW.) of gebruik van valse stukken (art. 197 Sw. / art. 451 NSW.), of voortgezette misdrijven die zowel feiten van voor

¹⁵ Art. 2, lid 1 Sw. / art. 2, lid 1 NSW.

¹⁶ Cass. 16 februari 2005, AR P.04.1428.F, *RDPC* 2005, 831; Cass. 6 december 2005, AR.P.051114.N, *Pas.* 2005, 2424; Cass. 22 november 2006, AR P.06.1133.F; Cass. 22 januari 2014, AR.P.13.1496; Gent 18 januari 2007, onuitg. Voor een voorbeeld van een onwettige veroordeling voor feiten van vóór 2 juli 1999, zie Corr. Dendermonde 27 mei 2003, *TMR* 2004, 66. Voor verdere analyse, zie S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)”, *TRV* 2008, p. 643-644, nr. 79 en de daar vermelde rechtsleer; F. ROGGEN, “La responsabilité pénale des personnes morales” in X. (ed.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2024, p. 15-17, nr. 8.

¹⁷ Zie o.a. Cass. 22 januari 2014, AR P.13.1496.F, *Arr.Cass.* 2014, afl. 1, 201. Zie o.a. ook Rb. Ieper 2 maart 2000, *TGR* 2000, 196 en Corr. Brussel 8 juni 2000, *RDPC* 2000, 1097.

¹⁸ Volgens sommige rechtspraak gold, onterecht, 3 juli 1999 als startdatum. Zie o.a. Gent 18 januari 2007, onuitg.; Corr. Gent 25 maart 2002, *JDSC* 2004, 338, noot M.-A. DELVAUX; Corr. Gent 28 januari 2003, *JDSC* 2004 (verkort), 334, noot M.-A. DELVAUX en *TMR* 2003 (verkort), 314; L. VANDEWALLE, “De implicaties van de wet op de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon op de vervolging van milieudelicten”, *TMR* 2001, p. 141, nr. 48.

¹⁹ Cass. 9 november 2004, AR P.04.0849.N, *AM* 2005 (weergave), 74, *JT* 2004, 856, noot, *NJW* 2005, 796, *Pas.* 2004, 1745, *CDPK* 2005, 597, noot A. VANDAELE, *JDSC* 2006, 185, noot M.-A. DELVAUX, *Rev.b.dr.const.* 2005, 533, noot J. VAN MEERBEECK en M. MAHIEU, *RCJB* 2007 (verkort), 31, noot J. VAN MEERBEECK en M. MAHIEU, *RDPC* 2005, 789, noot M. RIGAUX en *TBP* 2005, 43, noot F. MEERSCHAUT; R. DECLERCQ, *Eléments de procédure pénale*, Brussel, Bruylant, 2006, p. 703, nr. 1376.

²⁰ Art. 1:5, §1 WVV.

²¹ In de oorspronkelijke versie van artikel 5, lid 3, 1° Sw. werden de tijdelijke vennootschap en de stille vennootschap nog onder hun oude benaming vermeld, nl. “tijdelijke vereniging” en “verenigingen bij wijze van deelneming”. Voor de maatschap werd gewerkt via verwijzingsdefinities naar de gecoördineerde wetten op de handelsvennootschappen, wat de lezersvriendelijkheid niet ten goede kwam (zie S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)”, *TRV* 2008, p. 603, nr. 6). De Wet van 11 juli 2018 moderniseerde de terminologie van oud artikel 5, lid 3 Sw., dat lid 2 werd, doch zonder rekening te houden met het nieuwe WVV dat inmiddels in voorbereiding was en in werking trad op 6 februari 2001. Pas met de Wet van 28 november 2021 werden de termen in lijn gebracht met het WVV. Zie ook V. FRANSSEN, “Le nouveau Code pénal et la responsabilité pénale des personnes morales : une regrettable non-réforme ?”, *Rev. Dr. Ulg.* 2024, p. 224, nr. 18.

²² Art. 4:1, lid 2 WVV.

²³ Art. 4:3, lid 2 WVV.

2 juli 1999 als meer recente feiten omvatten, kan deze hypothese zelfs tot op vandaag relevant zijn.

Een *voortdurend misdrijf* bestaat uit een “ononderbroken en door de dader bestendigde delictuele toestand”.²⁴ Het misdrijf duurt voort zolang die toestand niet wordt beëindigd door de dader, een omstandigheid buiten zijn wil of een rechterlijke uitspraak die in kracht van gewijsde is gegaan.²⁵ Indien de strafwet wordt gewijzigd tijdens het voortdurend misdrijf, past men de wet toe die geldt op het moment dat het misdrijf eindigt. Een voortdurend misdrijf dat begon vóór 2 juli 1999 en nadien voortduurde, kan dus pas aan een rechtspersoon worden toegerekend vanaf die dag.²⁶

In vroegere rechtspraak leidde dit soms tot een foute toerekening in de tijd.²⁷ Sommige rechters meenden dat een voortdurend misdrijf volledig kon worden toegerekend aan een rechtspersoon, zelfs voor feiten die zich vóór 2 juli 1999 hadden voorgedaan. Dit heeft echter geen gevolgen voor de toepasselijke minimum- en maximumstraffen. Hoogstens speelt het langer bestendigen van een delictuele toestand mee in de straftoemeting, die onder de soevereine beoordelingsvrijheid van de rechter valt.

Een *voortgezet of collectief misdrijf* omvat verscheidene misdrijven die elk afzonderlijk strafbaar zijn, maar samen één complex misdrijf vormen doordat ze zijn gepleegd met eenzelfde misdadig opzet.²⁸ Bij zulk misdrijf past men in principe de strafwet toe die geldt op het moment van het (einde van het) laatste misdrijf.²⁹ Ook hier kan men een rechtspersoon niet veroordelen voor feiten gepleegd vóór 2 juli 1999 en kan het voortgezet misdrijf enkel bestaan uit feiten gepleegd vanaf 2 juli 1999.³⁰

Aangezien bij collectieve misdrijven, in beginsel,³¹ enkel met de zwaarste straf rekening wordt gehouden³² (d.w.z. de wettelijke straf(fen) die gelden voor het samenstellend misdrijf met de

²⁴ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2^e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 72, nr. 148.

²⁵ *Ibid.*

²⁶ Zie bv. Corr. Gent 6 januari 2003, *JDSC* 2005 (weergave), 218, *TMR* 2003 (verkort), 311 en *TMR* 2003, 434 (de rechtspersoon wordt niet vervolgd voor eerste voortdurend misdrijf tot 6 juli 1999, hoewel dat mogelijk was voor de periode 2 juli tot 6 juli, maar wel voor tweede voortdurend misdrijf vanaf 7 juli 1999); Corr. Gent 23 juni 2003, *TMR* 2003, 657 (geen vervolging voor de wederrechtelijke oprichting van een bouwswel vóór 2 juli 1999, maar wel voor de instandhouding van het bouwswel na die datum).

²⁷ Zie bv. Corr. Gent 18 maart 2003, *TMR* 2003 (verkort), 525; Corr. Gent 3 mei 2004, *TMR* 2004, 728.

²⁸ Art. 65 Sw. R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 74, nr. 151; T. MOREAU en D. VANDERMEERSCH, *Éléments de droit pénal*, Brussel, la Charte, 2022, 369. In het NSw. wordt de figuur van het voortgezet of collectief misdrijf opgeheven en de kwestie geregeld als meerdadse samenloop (art. 62 NSw.). T. MOREAU, D. VANDERMEERSCH en J.-M. HAUSMAN, *Éléments de droit pénal. Ancien et nouveau Code pénal*, Brussel, la Charte, 2024, 465-466.

²⁹ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 75, nr. 152.

³⁰ Zie bv. Gent 18 september 2003, onuitg.; Gent 18 december 2003, onuitg.; Antwerpen 20 oktober 2005, onuitg.; Corr. Gent 23 juni 2003, *TMR* 2003, 657, noot. *Contra*: Corr. Gent 3 mei 2004, *JDSC* 2006, 194, noot M.-A. DELVAUX en *TMR* 2004, 725 (feiten voor 2 juli 1999 niet expliciet uitgesloten).

³¹ Op dit beginsel bestaan echter verschillende uitzonderingen. Zie bv. art. 34quater, 4° / art. 37, §2 NSw. (terbeschikkingstelling), art. 64 / art. 62 NSw. (verbeurdverklaring) en art. 417/60 Sw. / art. 686 NSw. (sluiting van de inrichting en verboden toepasselijk op seksuele misdrijven).

³² Art. 65 Sw. / art. 62 NSw.

zwaarste straff(en)),³³ is een correcte toerekening in de tijd wel degelijk van belang voor de toepasselijke strafmaat. Rekent de rechter verkeerdelijk een feit van vóór 2 juli 1999 tot het voorgezet misdrijf en blijkt op dit misdrijf de zwaarste straf te staan, dan resulteert dit in een onwettige straftoemeting.

2.2. Nieuwe rechtspersonen en gelijkstelde vennootschappen

2.2.1. Uitgangspunt: strafrechtelijke verantwoordelijkheid vanaf de oprichting

8. De Wet van 4 mei 1999 is uiteraard onmiddellijk van toepassing op de rechtspersonen en gelijkgestelde vennootschappen ontstaan ná haar inwerkingtreding. Maar vanaf wanneer “bestaan” deze entiteiten precies zodat men ze als strafrechtelijk verantwoordelijk kan beschouwen? Anders dan voor natuurlijke personen – wiens strafrechtelijke verantwoordelijkheid, in beginsel,³⁴ aanvangt bij de meerderjarigheid, d.w.z. de dag waarop ze 18 jaar worden³⁵ – heeft de wetgever hierover voor rechtspersonen niets bepaald. De vraag rijst dan ook vanaf welk moment in de oprichtingsprocedure van een rechtspersoon, die doorgaans uit meerdere stappen bestaat, de door de rechtspersoon gestelde gedragingen strafrechtelijk kunnen worden vervolgd.

Logischerwijze zou men kunnen aannemen dat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid begint van zodra de entiteit rechtspersoonlijkheid verkrijgt overeenkomstig de wetgeving die de ontstaans- (en bestaans-)voorwaarden van de entiteit in kwestie bepaalt. Voor de meeste privaatrechtelijke rechtspersonen liggen die wettelijke voorwaarden thans vervat in het Wetboek van vennootschappen en verenigingen (WVV) (2.2.1.1.). Voor de overige, en ook voor de publiekrechtelijke rechtspersonen (2.2.1.2.) en buitenlandse rechtspersonen (2.2.1.3.) moet worden gekeken naar de op hen toepasselijke wetgeving.

Toch is het antwoord in sommige gevallen iets minder eenduidig, zoals hierna zal blijken. Zo is het criterium van de verkrijging van de rechtspersoonlijkheid bijvoorbeeld niet toepasbaar op de maatschap vermits die geen rechtspersoonlijkheid heeft, maar in het strafrecht wel met rechtspersonen wordt gelijkgesteld (art. 5, lid 2 Sw) (2.2.1.4.). Verder kunnen rechtspersonen ook vernietigbaar zijn (2.2.1.5.). Een andere situatie stelt zich bij de vennootschap in oprichting die op strafrechtelijk vlak eveneens met rechtspersonen wordt gelijkgesteld (art. 5, lid 2 Sw; *infra*, 2.2.2).

2.2.1.1. Vennootschappen met rechtspersoonlijkheid

9. Wat vennootschappen met rechtspersoonlijkheid betreft,³⁶ liet de strafwetgever in het

³³ Het bepalen van de zwaarste straf is, gelet op de huidige stand van de rechtspraak, geen sinecure. Zie R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2^e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 74, nr. 152 en p. 622-628, nrs. 1788-1790.

³⁴ D.w.z. behoudens in de hypothese van uithandengeving die mogelijk is voor minderjarigen die als misdrijf omschreven feiten plegen op de leeftijd van 16 of 17 jaar. Zie bv. R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 126-127, nrs. 283-285; T. MOREAU en D. VANDERMEERSCH, *Eléments de droit pénal*, Brussel, la Chartre, 2022, 194-201.

³⁵ Art. 2, 10e Decreet van 15 februari 2019 betreffende het jeugddelinquentierecht. In het nieuwe Strafwetboek zal dit principe in artikel 26 vervat liggen.

³⁶ Hieronder vallen vandaag: de vennootschap onder firma, de commanditaire vennootschap, de besloten vennootschap, de coöperatieve vennootschap, de naamloze vennootschap, de Europese vennootschap en de Europese coöperatieve vennootschap (art. 1:5, §2 WVV).

midden welke van de drie traditioneel onderscheiden momenten in de oprichtingsfase – het opstellen van de oprichtingsakte, de neerlegging ter griffie van de ondernemingsrechtbank,³⁷ en de publicatie in het Belgisch Staatsblad – als startpunt gold. Aangezien artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. de rechtspersoonlijkheid als uitgangspunt neemt, kan men echter aannemen dat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid gelijktijdig ontstaat met het verkrijgen van die rechtspersoonlijkheid. Dit wordt in het vennootschapsrecht in het algemeen gekoppeld aan de bekendmaking van de vennootschap, ofwel via neerlegging van een uittreksel uit de oprichtingsakte waarna de rechtspersoon wordt ingeschreven in het rechtspersonenregister dat een onderdeel is van de Kruispuntbank van Ondernemingen (KBO), ofwel rechtstreeks via inschrijving in het rechtspersonenregister (voor buitenlandse rechtspersonen).³⁸

10. Op grond van die aanname kunnen Belgische vennootschappen strafrechtelijk worden aangesproken voor misdrijven gepleegd vanaf de neerlegging van een uittreksel uit de oprichtingsakte ter griffie van de ondernemingsrechtbank van het rechtsgebied waarbinnen de vennootschap haar zetel heeft.³⁹

11. Voor Europese vennootschappen en Europese coöperatieve vennootschappen geldt een ander aanknopingspunt aangezien deze vennootschappen, anders dan vennootschappen met rechtspersoonlijkheid naar Belgisch recht, rechtspersoonlijkheid verkrijgen vanaf de inschrijving in het daartoe bestemde register in het land waar zij hun statutaire zetel hebben.⁴⁰ In België is dat het rechtspersonenregister.⁴¹ De strafrechtelijke verantwoordelijkheid vangt dan aan vanaf die inschrijving.

2.2.1.2. Andere rechtspersonen

12. Nu artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. de strafrechtelijke verantwoordelijkheid principieel koppelt aan de rechtspersoonlijkheid, zonder onderscheid naar privaot- of publiekrechtelijke aard en zonder onderscheid tussen vennootschappen en verenigingen, vallen ook de vereniging zonder winstoogmerk (VZW), de internationale vereniging zonder winstoogmerk (IVZW), de private stichting (verder: stichting), de stichting van openbaar nut⁴² en andere privaatrechtelijke verenigingen met rechtspersoonlijkheid, alsook de publiekrechtelijke rechtspersonen⁴³ onder de

³⁷ Voor 1 mei 2019 nog de rechtbank van koophandel.

³⁸ Art. 2:6 *juncto* art. 2:7 WVV. Cf. S. VAN DYCK, "De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999", *T.Strafr.* 2001, p. 234, nr. 27 en p. 245, nr. 63 e.v.

³⁹ Art. 2:6 *juncto* art. 2:7 WVV. Zie ook J. CASTIAUX, "La responsabilité pénale des personnes morales – La liquidation et la dissolution des sociétés", *Dr.pén.entr.* 2014, (91) 92-93; S. VAN DYCK, "De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999", *T.Strafr.* 2001, p. 234, nr. 27 en p. 245, nr. 63 e.v.

⁴⁰ Art. 16 Verord. Raad nr. 2157/2001, 8 oktober 2001 betreffende het statuut van de Europese vennootschap (SE), *Pb.L.* 10 november 2001, afl. 294, 1.

⁴¹ Art. 2:6 WVV. H. BRAECKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 114.

⁴² Art. 1:6 en 1:7:6 WVV.

⁴³ Vandaag zijn alle publiekrechtelijke rechtspersonen strafrechtelijk verantwoordelijk, met inbegrip van de zogenaamde "politieke" publiekrechtelijke rechtspersonen die tot voorheen strafrechtelijk immuun waren (oud art. 5, lid 4 Sw., afgeschaft door de Wet van 11 juli 2018). Deze laatste zijn limitatief opgesomd in het laatste lid van artikel

strafwet. Ook voor deze rechtspersonen kan men, *mutatis mutandis*, aannemen dat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid aanvangt bij het verkrijgen van de rechtspersoonlijkheid.

13. Vermits voor de VZW en de stichting de regels voor de verkrijging van rechtspersoonlijkheid en de bijhorende bekendmakingsregels in het WVV werden afgestemd op deze voor vennootschappen, mag men ervan uitgaan dat ook deze rechtspersonen strafrechtelijk aansprakelijk zijn voor gedragingen vanaf de neerlegging van hun statuten ter griffie van de ondernemingsrechtbank waar de zetel is gevestigd (*supra*, nr. 10).⁴⁴

De IVZW en de stichting van openbaar nut verkrijgen daarentegen rechtspersoonlijkheid op de datum van het koninklijk besluit waarbij zij worden erkend en zijn vanaf dan strafrechtelijk verantwoordelijk.⁴⁵

14. Voor andere rechtspersonen moet men geval per geval nagaan wanneer de rechtspersoonlijkheid precies begint.

Zo verkrijgt de vereniging van mede-eigenaars rechtspersoonlijkheid, en dus strafrechtelijke verantwoordelijkheid, zodra de staat van gedwongen mede-eigendom werkelijk is ontstaan én de basisakte en het reglement van mede-eigendom werden overgeschreven op de Algemene Administratie van de Patrimoniumdocumentatie.⁴⁶

Een ander voorbeeld is het Europees economisch samenwerkingsverband (EESV), dat rechtspersoonlijkheid verkrijgt op de dag van zijn inschrijving in het rechtspersonenregister in de KBO.⁴⁷

2.2.1.3. Buitenlandse rechtspersonen

15. Van bij het begin heeft de rechtsleer unaniem aangenomen dat ook buitenlandse rechtspersonen (d.w.z. groeperingen die naar het recht van het land van hun oprichting de rechtspersoonlijkheid hebben verworven) onder artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. vallen aangezien deze bepaling elke rechtspersoon viseert, zonder onderscheid naar nationaliteit.⁴⁸ Bijgevolg vallen

^{7bis} Sw./ artikel 40 NSw. en riskeren enkel een eenvoudige schuldigverklaring. Voor meer details over die wetswijziging en haar gevolgen, zie F. KUTY, "La réforme de la responsabilité pénale des personnes morales", *Rev. dr. pén.* 2018, (1031) 1033-1046; M.-J. HORSELE et F. VERBRUGGEN, "Zelfkastijding met een slapstick. Strafrechtelijke aansprakelijkheid van politieke publiekrechtelijke rechtspersonen met eenvoudige schuldigverklaring als enige straf", *NC* 2019, 195-210; A. WERDING, "La responsabilité pénale des personnes morales: au revoir décumul, bienvenue responsabilité pénale de l'Etat ?" in V. FRANSSEN et A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, coll. Commission Université-Palais, Vol. 194, Luik, Anthemis, 2019, (73) 90-124.

⁴⁴ Art. 2:6 WVV.

⁴⁵ Art. 2:6, §3 en §4, lid 2 WVV.

⁴⁶ Art. 3.86, §1 BW.

⁴⁷ Art. 2:6 WVV.

⁴⁸ S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, "De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)", *TRV* 2008, p. 611, nr. 15 en de daar vermelde rechtsleer. Ook recente rechtsleer bevestigt dit. Zie bv. J.-P. COLLIN, E. ROGER FRANCE, F. ROGGEN en J. SPREUTELS, *Droit pénal des affaires*, 2e ed., Brussel, Larcier, 2021, 114. Voor een toepassing, zie bv. Brussel 30 mei 2017, *NC* 2018, 222, noot M. VANDEBOTERMET (een vennootschap met maatschappelijke zetel in Roemenië die in België vervolgd en veroordeeld werd wegens meerdere inbreuken op het Sociaal Strafwetboek).

onder de Belgische strafwet ook rechtspersonen die qua aard, verschijningsvorm of anderszins verschillen van de rechtspersonen gekend onder Belgisch recht, wat praktische problemen kan meebrengen.

16. Buitenlandse rechtspersonen worden, overeenkomstig artikel 110 Wetboek Internationaal Privaatrecht (WIPR), “beheerst door het recht van de Staat waar hun statutaire zetel is gelegen”, d.w.z. het land van oprichting en incorporatie.⁴⁹ Zodoende lijkt het logisch om voor het beginpunt van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de buitenlandse rechtspersoon te kijken naar het beginpunt van diens rechtspersoonlijkheid overeenkomstig het recht van land van herkomst.⁵⁰ Dergelijke toepassing van buitenlandse rechtsregels kan uiteraard praktische obstakels inhouden en de toepassing van de Belgische strafwet op buitenlandse entiteiten bezwaren.

17. Dit geldt *a priori* voor zowel privaatrechtelijke als publiekrechtelijke buitenlandse rechtspersonen aangezien artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. geen onderscheid maakt naargelang de publiek- of privaatrechtelijke aard van de rechtspersoon.⁵¹ Enige nuance geldt evenwel voor publiekrechtelijke rechtspersonen die onderdeel van een buitenlandse Staat uitmaken.

Hoewel de zogenaamd “politieke” publiekrechtelijke rechtspersonen naar Belgisch recht sinds 30 juli 2018 strafrechtelijk verantwoordelijk zijn,⁵² genieten zij van een bijzonder bestraffingsregime: zij kunnen slechts het voorwerp uitmaken van een eenvoudige schuldigverklaring.⁵³ Dit regime geldt echter enkel voor de limitatief opgesomde rechtspersonen in artikel 7*bis*, laatste lid Sw. / artikel 40 NSw. en, vermits het een uitzonderingsregime betreft, dient deze lijst strikt te worden geïnterpreteerd.⁵⁴ Buitenlandse staatsrechtelijke entiteiten vallen er dus niet onder.⁵⁵

⁴⁹ Opgemerkt weze dat deze bepaling in 2019 werd gewijzigd om haar in overeenstemming te brengen met het WVV. Voorheen gold de werkelijke zetelleer. Om de “gewone verblijfplaats” van een rechtspersoon te bepalen wordt wel nog rekening gehouden met de werkelijke zetelleer. Dit is de plaats waar de rechtspersoon zijn “voornaamste vestiging” heeft, waarbij rekening gehouden wordt “met zijn bestuurscentrum, evenals met zijn zaken- of activiteitscentrum, en in bijkomende orde met zijn statutaire zetel” (art. 4, §3 WIPR).

⁵⁰ Voor buitenlandse rechtspersonen met een bijkantoor in België gelden specifieke bekendmakingsregels die tot doel hebben derden (dus ook de gerechtelijke autoriteiten in geval van een strafonderzoek) te laten nagaan of die rechtspersonen rechtsgeldig zijn opgericht. Deze regels liggen vervat in artikel 2:23 e.v. WVV.

⁵¹ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge – Tome III : l’auteur de l’infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2020, 115.

⁵² Voordien genoten deze rechtspersonen van een strafrechtelijke immuniteit (oud art. 5, lid 4 Sw.). Voor een kritische analyse van die immuniteit, zie S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)”, *TRV* 2008, p. 607-610, nrs. 11-14 en de talrijke daar vermelde referenties.

⁵³ Voor verdere analyse, zie F. KUTY, “La réforme de la responsabilité pénale des personnes morales”, *Rev. dr. pén.* 2018, (1031) 1033-1046; M.-J. HORSEELE et F. VERBRUGGEN, “Zelfkastijding met een slapstick. Strafrechtelijke aansprakelijkheid van politieke publiekrechtelijke rechtspersonen met eenvoudige schuldigverklaring als enige straf”, *NC* 2019, 195-210; A. WERDING, “La responsabilité pénale des personnes morales: au revoir décumul, bienvenue responsabilité pénale de l’Etat ?” in V. FRANSSEN et A. MASSET (eds.), *Actualités de droit pénal et de procédure pénale*, coll. Commission Université-Palais, Vol. 194, Luik, Anthemis, 2019, (73) 90-124.

⁵⁴ F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge – Tome III : l’auteur de l’infraction pénale*, Brussel, Larcier, 2020, 115.

⁵⁵ Eenzelfde redenering werd trouwens gevolgd inzake de eertijdse strafrechtelijke immuniteit van diezelfde politieke publiekrechtelijke rechtspersonen (oud art. 5, lid 4 Sw.). Zie bv. P. TRAEST en J. MEESE, “De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen: enkele knelpunten”, in VLAAMSE CONFERENTIE DER BALIE VAN GENT (ed.) *Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, (285) 293; S. VAN DYCK en V.

Evenwel geldt naar internationaal⁵⁶ en Europees recht⁵⁷ doorgaans een strafrechtelijke immuniteit voor buitenlandse Staten alsook voor de Europese Unie.⁵⁸ Ook definiëren EU-richtlijnen die minimumvoorschriften inzake strafbepalingen en -sancties vaststellen het begrip “rechtspersoon” stevast bij verwijzing naar het nationale recht, doch met expliciete uitsluiting van zowel staten als overheidslichamen.⁵⁹ De ruime reikwijdte van de Belgische strafwet zal voor buitenlandse staatsrechtelijke entiteiten dus moeten worden afgetoetst in het licht van die immuniteiten en het toepasselijke buitenlandse recht.⁶⁰

18. Opdat artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. daadwerkelijk van toepassing is, dient het misdrijf van de buitenlandse rechtspersoon, met toepassing van de algemeen geldende regels, op Belgisch grondgebied te zijn gepleegd overeenkomstig het beginsel van de territoriale werking van de strafwet (art. 3 Sw. / art. 3, lid 1 NSw.),⁶¹ dan wel vervolgbaar te zijn op grond van de Belgische regels inzake extraterritoriale rechtsmacht (art. 4 Sw. / art. 3, lid 2 NSw. en art. 6 e.v. V.T.Sv.).

19. De territoriale werking van de Belgische strafwet is vrij ruim. Om een misdrijf in België te lokaliseren volstaat het, overeenkomstig de theorie van de objectieve ubiciteit, dat (een deel van) de materiële gedraging of zelfs een verzwarende omstandigheid op Belgisch grondgebied plaatsvindt,⁶² zoals artikel 3, lid 3 NSw. vanaf inwerkingtreding expliciet zal bepalen.

Dat de territoriale toepassing van de Belgische strafwet op buitenlandse rechtspersonen verre van een fictie is, illustreert de veroordeling van een Maltese vennootschap als mededader aan de poging tot rekruteren van meerderjarige personen voor prostitutiedoeleinden en het adverteren met het oog op prostitutie.⁶³ De vennootschap in kwestie was verantwoordelijk voor een website die

FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)”, *TRV* 2008, p. 611, nr. 15. Voor een theoretisch voorbeeld, zie R. VERSTRAETEN, “Kritische beschouwingen bij het nieuwe strafrechtelijke aansprakelijkheidsregime voor rechtspersonen” in JAN RONSE INSTITUUT (ed.), *Nieuw vennootschaps- en financieel recht*, Kalmthout, Biblo, 1999, p. (231) 234, nr. 5.

⁵⁶ Dit krachtens het internationaal gewoonterecht. Zie bv. Corr. Brussel 25 juni 2013, *JT* 2014, (154) 154-155 (“L’État congolais jouit d’une immunité pénale en Belgique en raison de sa souveraineté, de son indépendance et de l’égalité entre les États, autant d’éléments qui fondent l’adage par in parem non habet jurisdictionem.”).

⁵⁷ Art. 343 VWEU; Prot. nr. 7 (bij het VEU en VWEU), 13 december 2007 betreffende de voorrechten en immuniteiten van de Europese Unie, *Pb.C.* 7 juni 2016, afl. 202, 266.

⁵⁸ M.-J. HORSELE en F. VERBRUGGEN, “Zelfkastijding met een slapstick. Strafrechtelijke aansprakelijkheid van politieke publiekrechtelijke rechtspersonen met eenvoudige schuldigverklaring als enige straf”, *NC* 2019, (195) 202; cf. H. VAN BAVEL, “De strafrechtelijke aansprakelijkheid van vennootschappen en leidinggevendenden. De lege lata, de lege ferenda”, *T.Strafr.* 2017, (3) 13 (die opmerkt dat “een eventuele vervolging (bv. van een vreemde staat) wellicht niet evident zal zijn vanuit de invalshoek van het internationaal publiekrecht”).

⁵⁹ Zie bv. art. 2, lid 2, a) Richtl. EP en Raad nr. (EU) 2024/1203, 11 april 2024 inzake de bescherming van het milieu door middel van het strafrecht en tot vervanging van de Richtlijnen 2008/99/EG en 2009/123/EG (*Pb.L.* 30 april 2024, afl. 1203, 1), die het begrip rechtspersoon als volgt definieert: “iedere juridische entiteit die die hoedanigheid krachtens het toepasselijke nationale recht bezit, met uitzondering van staten of overheidslichamen in de uitoefening van het overheidsgezag en van publiekrechtelijke internationale organisaties.”

⁶⁰ Cf. Corr. Brussel, 25 juni 2013, *JT* 2014, p. 154.

⁶¹ Zie bv. F. ROGGEN, “La responsabilité pénale des personnes morales” in X. (ed.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2024, p. 26, nr. 19.

⁶² Zie bv. R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 781-782, nrs. 2152-2155.

⁶³ Op het moment van de feiten (september 2017) lagen deze misdrijven vervat in de artikelen 380, §1-§2 en 380ter Sw.

sugarbabes met *sugardadies* in contact brengt. Ook had zij chauffeurs ingehuurd om met een reclamevoertuig op de campus van Université Libre de Bruxelles rond te rijden, met daarop expliciete reclame voor de website in kwestie, om zo geïnteresseerde studentes aan te trekken. Deze laatste deelnemingshandeling vond in België plaats.⁶⁴

Andere voorbeelden zijn een buitenlandse rechtspersoon die het misdrijf van publieke omkoping (art. 246 e.v. Sw.) pleegt wanneer een van zijn vertegenwoordigers naar Brussel komt en er smeergeld aan een EU-ambtenaar betaalt, of een buitenlandse rechtspersoon die goederen ondervalueert bij hun invoer via een Belgische (lucht)haven en zodoende de Belgische douane- en BTW-wetgeving overtreedt.⁶⁵ Men kan tevens denken aan een buitenlandse vennootschap die in België sociaalrechtelijke misdrijven pleegt (bv. inzake de tewerkstelling van buitenlandse werknemers).⁶⁶

20. Kan het misdrijf echter niet in België worden gelokaliseerd, dan moet men nagaan of België extraterritoriale rechtsmacht heeft. De toepassing van deze laatste regels vereist vaak dat de dader fysiek in België kan worden aangetroffen.⁶⁷ Volgens sommige auteurs is deze vereiste enkel vervuld wanneer de Belgische vestiging van de buitenlandse rechtspersoon aan het misdrijf heeft deelgenomen.⁶⁸ Men kan zich afvragen of dit geen al te enge interpretatie is van de vereiste van fysieke aanwezigheid en of ook een “occasionele” aanwezigheid van een buitenlandse rechtspersoon op Belgisch grondgebied (bv. via een van zijn wettelijke of statutaire vertegenwoordigers) voldoende zou zijn.

Daar waar de vereiste van fysieke aanwezigheid niet (of niet langer) geldt (zie bv. art. 14, lid 2, art. 14/1, lid 2, art. 14/4, lid 2, art. 14/5 en art. 14/10 V.T.Sv.), geeft de vervolging op grond van extraterritoriale rechtsmacht o.i. minder aanleiding tot vragen, ook al dienen vaak andere procedurele voorwaarden (bv. een officieel bericht van de buitenlandse autoriteit of een klacht van het slachtoffer) te zijn vervuld.

⁶⁴ Cass. 8 februari 2023, AR P.21.0730.F. Interessant is nog dat de toepassing van de Belgische strafwet op een website die toegankelijk is in België, maar gehost wordt door een buitenlandse vennootschap zelfs geen voorwerp van discussie uitmaakte voor het Hof van Cassatie. Deze brede toepassing van de Belgische strafwet ligt echter in de lijn van eerdere rechtspraak. Voor een analyse van deze rechtspraak, zie V. FRANSSEN, A. BERRENDORF en C. DEPREZ, “Autonomous Weapons Systems and the Regulation of War: Legal Perspectives and Practical Challenges from Belgium – Report on Belgium”, Report for the International Association of Penal Law, Section IV – International Perspectives on AI: Challenges for Judicial Cooperation and International Humanitarian/Criminal Law, Gen. Rapp.: M. Sterio, 2023, p. 27-28 en de daarvermelde verwijzingen.

⁶⁵ Zie bv. Corr. Luik 20 april 2023, nr. 2023/1259, onuitg. (zaak waarin een vennootschap met zetel in Duitsland als invoerder werd vervolgd voor onderwaardering). Een ander voorbeeld betreft een zaak waarbij een Duitse vennootschap werd vervolgd voor inbreuken op de Wet van 13 mei 2003 inzake de tenuitvoerlegging van de beperkende maatregelen die genomen worden door de Raad van de Europese Unie ten aanzien van Staten, sommige personen en entiteiten (in het bijzonder ging het om de uitvoer van goederen naar Iran) en op de Wet van 11 september 1962 tot regeling van de in-, uit- en doorvoer van goederen en de daaraan verbonden technologie (die voor de bestrafing verwijst naar de Algemene Wet Douane en Accijnzen): Cass. 17 september 2024, AR P.23.1093.N.

⁶⁶ Cass. 24 juni 2025, AR P.25.0595.N.

⁶⁷ Zie bv. Cass. 5 mei 2004, *Arr.Cass.* 2004, 782 (zaak *Totalfinaelf*).

⁶⁸ Zie D. VANDERMEERSCH, “Dimension internationale” in M. NIHOUL (ed.), *La responsabilité pénale des personnes morales en Belgique*, Brussel, la Charte, 2005, 252.

Tot slot bepaalt artikel 7, §1 V.T.Sv. sinds de hervorming van de bepalingen inzake extraterritoriale rechtsmacht in het voorjaar van 2024⁶⁹ dat “[i]edere persoon die een misdrijf pleegt voor rekening van een rechtspersoon met maatschappelijke zetel op Belgisch grondgebied, [...] in België [kan] vervolgd worden.” Deze bepaling, die een uitdrukking is van het actief personaliteitsbeginsel, werd toegevoegd om explicieter te voldoen aan EU-verplichtingen.⁷⁰ Zij geldt ook voor rechtspersonen.⁷¹ Een buitenlandse rechtspersoon (bv. een dochteronderneming van een Belgische rechtspersoon) zou op deze grond kunnen vervolgd worden indien men vaststelt dat de gedraging gesteld werd “voor rekening van” de Belgische rechtspersoon.

2.2.1.4. Vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid

21. Veel deliquer is de vraag naar de aanvang van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid. Sinds de inwerkingtreding van het WVV werden dergelijke vennootschappen samengebracht onder de generieke categorie van de maatschap (*supra*, nr. 6).⁷² Kenmerkend voor deze vennootschapsvorm is het totaal vormvrije karakter van hun oprichting. Vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid worden opgericht via overeenkomst⁷³ en deze kan zowel schriftelijk als mondeling van aard zijn.⁷⁴

22. Het is onduidelijk vanaf welk moment deze vennootschappen strafrechtelijke verantwoordelijkheid dragen omwille van het stilzwijgen van de strafwetgever over de precieze aanvang van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid onder artikel 5 Sw. / artikel 18 NSW. en de afwezigheid in het vennootschapsrecht van openbaarmakingsverplichtingen of oprichtingsformaliteiten voor vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid.

Bij gebrek aan alternatief, kan het begin van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid worden gekoppeld aan het bewijs van het bestaan van de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid. Aangezien de vennootschap bestaat vanaf het moment dat haar bestaan kan worden bewezen, zou zij ook vanaf dat moment aansprakelijk zijn voor de haar toerekenbare misdrijven.⁷⁵

Die aanpak is uiteraard niet zonder risico. De afwezigheid van vormvereisten impliceert immers dat een groepering kan worden benoemd als maatschap wanneer de typerende kenmerken daartoe

⁶⁹ Wet van 9 april 2024 Strafrechtsproceesrecht I, *BS* 18 april 2024.

⁷⁰ Wetsontwerp "strafproceesrecht I", *Parl.St.* Kamer 2022-2023, nr. 3514/001, 17-18. Tal van EU-richtlijnen vereisen immers dat een lidstaat misdrijven kan vervolgen wanneer zij zijn “gepleegd ten voordele van een op zijn grondgebied gevestigde rechtspersoon.” Zie bv. art. 20, lid 1, c) Richtl. EP en Raad nr. 2014/57/EU, 16 april 2014 betreffende strafrechtelijke sancties voor marktmisbruik (richtlijn marktmisbruik), *Pb.L.*, 12 juni 2014, afl. 173, 179; art. 10, lid 2, b) Richtl. EP en Raad nr. (EU) 2018/1673, 23 oktober 2018 inzake de strafrechtelijke bestrijding van het witwassen van geld, *Pb.L.* 12 november 2018, afl. 284, 22; art. 12, lid 2, b) Richtl. EP en Raad nr. (EU) 2024/1203, 11 april 2024 inzake de bescherming van het milieu door middel van het strafrecht en tot vervanging van de Richtlijnen 2008/99/EG en 2009/123/EG, *Pb.L.* 30 april 2024, afl. 1203, 1.

⁷¹ Wetsontwerp "strafproceesrecht I", *Parl.St.* Kamer 2022-2023, nr. 3514/001, 19. Zie ook Adv.RvS nr. 72.855/1, *Parl.St.* Kamer 2022-2023, nr. 3514/001, 90.

⁷² Art. 1:5, §1 WVV.

⁷³ Art. 4:1 WVV.

⁷⁴ Daar waar het WVV nauwkeurig de vormvereisten voor de oprichtingsakten van rechtspersonen (art. 2:5 WVV) alsook de aanvang van de rechtspersoonlijkheid (art. 2:6 WVV) bepaalt, gelden die voorschriften niet voor vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid.

⁷⁵ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 250, nr. 82 e.v.

zijn vervuld,⁷⁶ ook al zijn de groepering in kwestie en de daarbij betrokken personen zich daar zelf niet van bewust,⁷⁷ of gebeurt dit tegen hun wil.⁷⁸ Niettemin zou dergelijke kwalificatie als maatschap dan de aanvang van strafrechtelijke verantwoordelijkheid met zich meebrengen onder art. 5, lid 2, 1° Sw.⁷⁹

23. Men zou ook kunnen overwegen om de aanvang van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de maatschap te koppelen aan de inschrijvingsplicht in de KBO. Overeenkomstig artikel III.49, §1 WER is elke onderneming, met inbegrip van de maatschap,⁸⁰ verplicht om zich in te schrijven in de KBO vóór de aanvang van haar activiteiten.⁸¹ Men zou kunnen argumenteren dat de strafrechtelijke aansprakelijkheid van maatschappen aanvangt op het moment van die inschrijving, zoals, althans schijnbaar (aangezien die aanvang is gekoppeld aan de voorafgaandelijke neerlegging van de oprichtingsakte, *supra*, nr. 9), voor vennootschappen met rechtspersoonlijkheid.

Toch biedt ook deze alternatieve benadering geen afdoende oplossing. Anders dan de neerlegging van de oprichtingsakte van rechtspersonen, is de inschrijving van de maatschap in het KBO immers niet constitutief van aard. Bovendien zou de maatschap zo eenvoudigweg aan strafrechtelijke verantwoordelijkheid kunnen ontsnappen (of die uitstellen) door niet (of pas later) te voldoen aan haar inschrijvingsplicht. Kortom, wetgevende verduidelijking inzake het aanvangspunt van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid lijkt wenselijk.

2.2.1.5. Vernietigbare rechtspersonen

24. Vernietigbare rechtspersonen zijn rechtspersonen die de rechtspersoonlijkheid onterecht hebben verworven omdat bepaalde, op straffe van nietigheid voorgeschreven, oprichtingsvereisten niet werden vervuld. Het kan daarbij bv. gaan om het niet-respecteren van de wettelijk vereiste vorm van de oprichtingsakte.⁸² Vermits de rechtspersoonlijkheid onterecht is verkregen, kan de vraag rijzen of deze rechtspersonen wel strafrechtelijk verantwoordelijk zijn vanaf de verkrijging ervan.

⁷⁶ Onder deze kenmerken vallen de volgende: (1) maatschap wordt gevormd door meerdere partijen; (2) elke partij heeft een inbreng gedaan; en (3) er is een gemeenschappelijk oogmerk om aan de partijen vermogensvoordelen te bezorgen, d.i. een winstoogmerk. Deze kenmerken moeten voor elk van de betrokken partijen afzonderlijk worden nagegaan. F. MERTENS, “Ongewilde kwalificatie van een onbenoemd samenwerkingsverband als maatschap”, noot onder Orb. Henegouwen (afd. Charleroi) 1 april 2022, *NJW* 2023, 463-464; S. LANDUYT, F. DESMYTTERE en L. MAES, “De maatschap: van contract naar instituut?” in J. BAEL (ed.), *Rechtskroniek voor het notariaat. Deel 35*, Herentals, KnopsPublishing, 2019, p. 41, nr. 8.

⁷⁷ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 250, nr. 83 e.v.

⁷⁸ F. MERTENS, “Ongewilde kwalificatie van een onbenoemd samenwerkingsverband als maatschap”, noot onder Orb. Henegouwen (afd. Charleroi) 1 april 2022, *NJW* 2023, 463-464.

⁷⁹ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 235, nr. 30.

⁸⁰ Art. I.1., lid 1, 1°, (c) WER. Zie ook J. VANANROYE, “De maatschap in het nieuwe proces- en ondernemingsrecht”, *RDC-TBH* 2021, 987-1012; F. HELLEMANS, B. KEIRSBILCK en R. VAN RANSBEECK (eds.), *Maatschap en aanverwante rechtsvormen*, Brugge, die Keure, 2022.

⁸¹ Deze verplichting geldt sinds 2003 (art. 5 Wet 16 januari 2003 tot oprichting van een Kruispuntbank van Ondernemingen, *BS* 5 februari 2003) en staat sinds 2013 in het WER ingeschreven.

⁸² Zie bv. art. 2:5, §1-§3 WVV.

Hoewel de strafwetgever in 1999 blijkbaar geen rekening heeft gehouden met deze hypothese, is het o.i., gelet op de vennootschapsrechtelijke regels ter zake, niet de bedoeling dat de vernietigbaarheid steeds resulteert in strafrechtelijke immuniteit.⁸³ Voor rechtspersonen die onder het WVV vallen, moet de nietigheid immers worden vastgesteld en door een rechter worden uitgesproken (zie ook *infra*, nr. 70).⁸⁴ Bovendien kunnen sommige nietigheden tot dan worden geregulariseerd, waardoor de rechtspersoon gewoon blijft verder bestaan.⁸⁵ Een bijkomend argument kan worden geput uit de principiële rechtsgeldigheid van reeds aangegane verbintenissen door of jegens deze rechtspersoon: deze blijven geldig, ondanks de nietigheid.⁸⁶

25. Wat *vernietigbare vennootschappen met rechtspersoonlijkheid* betreft, heeft de nietigheid pas gevolgen van de dag waarop zij door de rechter wordt uitgesproken.⁸⁷ Wegens die “constitutieve” werking van de uitspraak valt o.i. te verdedigen dat de vernietigbare rechtspersoon strafrechtelijk verantwoordelijk is voor misdrijven zolang hij rechtspersoonlijkheid behoudt. De door de rechter uitgesproken nietigheid brengt de vereffening met zich mee, zoals bij ontbinding.⁸⁸ Aangezien de rechtspersoon rechtspersoonlijkheid behoudt met het oog op zijn vereffening,⁸⁹ blijft hij o.i. ook in die periode strafrechtelijk verantwoordelijk en vervalt de strafvordering, zoals we verder zullen zien (*infra*, 3.1.1), pas bij de afsluiting van die vereffening.⁹⁰

26. Voor *vernietigbare verenigingen* moet het effect van een oprichtingsgebrek geval per geval worden bekeken.⁹¹ Voor verenigingen en stichtingen met rechtspersoonlijkheid die onder het WVV vallen, geldt dezelfde regel als voor vennootschappen: de vernietigbaarheid van een vereniging of stichting heeft pas gevolgen van zodra zij door de rechter wordt uitgesproken en brengt diens vereffening mee.⁹²

2.2.2. Uitzondering: strafrechtelijke verantwoordelijkheid vóór de oprichting

27. Hoewel strafrechtelijke verantwoordelijkheid in principe samenvalt met het verkrijgen van de rechtspersoonlijkheid, bevat artikel 5, lid 2 Sw. / artikel 18, lid 2 NSW. enkele mechanismen waardoor die verantwoordelijkheid in hoofde van vennootschappen kan ontstaan nog vóór de

⁸³ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 237, nr. 37 e.v.; S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)”, *TRV* 2008, p. 602, nr. 4.

⁸⁴ Art. 2:34, lid 1 (vennootschappen) en art. 2:40, §1, lid 1 (verenigingen en stichtingen) WVV.

⁸⁵ Zie bv. art. 2:38 (vennootschappen) en art. 2:40, §1, lid 1 (verenigingen en stichtingen) WVV.

⁸⁶ Art. 2:37, lid 2 (vennootschappen) en art. 2:40, §2, lid 3 (verenigingen en stichtingen) WVV.

⁸⁷ Art. 2:34, lid 2 WVV. Anders is het evenwel voor de vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid, waar de nietigheid *ex tunc* werkt (*infra*, nr. 72).

⁸⁸ Art. 2:37, lid 1 WVV.

⁸⁹ Art. 2:76 WVV.

⁹⁰ Art. 20, lid 1 V.T.Sv. Zie ook S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 237, nr. 37 e.v.

⁹¹ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 256, nr. 110 e.v.; S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)”, *TRV* 2008, p. 606, nr. 9 en de daar vermelde referenties.

⁹² Art. 2:40, §1, lid 1 en §2, lid 1 en 2 WVV.

neerlegging van de oprichtingsakte ter griffie (2.2.2.1.). Dat is met name het geval voor vennootschappen in oprichting. Daarnaast kunnen zich nog enkele andere relevante situaties voordoen (2.2.2.2.).

2.2.2.1. Vennootschappen in oprichting

28. Artikel 5, lid 2, 2° Sw. / artikel 18, lid 2, 2° NSw. stelt “vennootschappen in oprichting”, i.e. vennootschappen die de openbaarmakingsverplichtingen (nog) niet vervulden, gelijk aan rechtspersonen. Door die uitbreiding zouden vennootschappen met rechtspersoonlijkheid aansprakelijk zijn voor misdrijven gepleegd tijdens hun oprichting.⁹³

De term “vennootschap in oprichting” gaat terug op het voormalige Wetboek van vennootschappen.⁹⁴ In het nieuwe WVV werd dit aangepast naar “rechtspersoon in oprichting”,⁹⁵ aangezien de openbaarmakingsverplichtingen enkel gelden voor vennootschappen die rechtspersoonlijkheid hebben (en niet voor maatschappen). Deze aanpassing houdt tegelijk een verruiming in, aangezien de term nu ook verenigingen en stichtingen met rechtspersoonlijkheid omvat. Waar artikel 5, lid 2, 2° Sw. / artikel 18, lid 2, 2° NSw. niet in dezelfde zin werd aangepast en enkel verwijst naar vennootschappen, valt te besluiten dat verenigingen en stichtingen niet strafrechtelijk kunnen worden aangesproken voor misdrijven gepleegd tijdens hun oprichting. Dit roept voor vennootschappen met rechtspersoonlijkheid de vraag op naar het gerechtvaardigd karakter van dit onderscheid, aangezien gelijkaardige verenigingen en stichtingen voor het overige strafrechtelijk gelijk worden behandeld. In een arrest van 2014 (dus voorafgaand aan het WVV) heeft het Grondwettelijk Hof echter al geoordeeld dat de beperking tot “vennootschappen in oprichting” geen probleem vormt omdat rechtspersonen zonder winstoogmerk (waaronder verenigingen en stichtingen), anders dan vennootschappen, “een onbaatzuchtig doel beogen”.⁹⁶

29. Afgezien daarvan was de uitbreiding in artikel 5, lid 2, 2° Sw. / artikel 18, lid 2, 2° NSw. die stoelt op de figuur van de vennootschap in oprichting van in het begin inherent problematisch. In het vennootschapsrecht verwijst deze figuur immers niet naar een rechtssubject of naar een “echte” vennootschap (bv. een maatschap; *infra*, nr. 30), maar regelt zij enkel de transitie naar zo’n vennootschap (sinds het WVV met rechtspersoonlijkheid; *supra*, nr. 28). De rechtspersoon in oprichting betreft een louter vennootschapsrechtelijke constructie waardoor een verbintenis kan worden aangegaan namens een toekomstige rechtspersoon die deze verbintenis dan later, na oprichting, kan overnemen.⁹⁷ Dit omvat ook de (buitengewone) aansprakelijkheden opgelopen door de “oprichter” tijdens de oprichtingsfase.⁹⁸ De persoon die namens de rechtspersoon in oprichting een verbintenis aangaat is hiervoor op grond van artikel 2:2 WVV persoonlijk en

⁹³ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 235, nr. 30. *Contra* : T. TILQUIN en S. SIMONART, *Traité des sociétés*, III, Brussel, Kluwer, 2005, p. 351, nr. 2258.

⁹⁴ Art. 2, §4 *juncto* art. 60 W.Venn.

⁹⁵ Art. 2:2 WVV.

⁹⁶ GwH 19 september 2014, nr. 122/2014, overw. B.18.

⁹⁷ J. VANANROYE, “Wordt de ongerechtigheid der vaders gestraft in de kinderen en de kindskinderen? (Exodus 34:7). ‘Successor liability’ naar Belgisch recht”, *Corporate Finance Lab*, 4 december 2019, nr. 3, <https://corporatefinancelab.org/2019/12/04/wordt-de-ongerechtigheid-der-vaders-gestraft-in-de-kinderen-en-de-kindskinderen-exodus-347/>.

⁹⁸ *Ibid.*, nr. 1.

hoofdelijk aansprakelijk wanneer deze niet tijdig wordt overgenomen.⁹⁹

Wellicht was het inderdaad niet de bedoeling van de strafwetgever om met die bepaling de vennootschap in oprichting zelf als strafrechtelijk rechtssubject te beschouwen, maar enkel om een later opgerichte vennootschap (indien deze effectief wordt opgericht; *contra: infra*, nr. 31) strafrechtelijk verantwoordelijk te achten voor gedragingen gesteld voor diens oprichting.¹⁰⁰

Dergelijke strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de vennootschap voor *ex ante* gedragingen zou dan enkel gelden voor misdrijven gepleegd tijdens de oprichting die hem kunnen worden toegerekend op grond van artikel 5, lid 1 Sw. / artikel 18, lid 1 NSw., en niet voor andere misdrijven door de oprichters.¹⁰¹ Voor dergelijke toerekening moeten zowel het materieel element (zoals toegerekend o.g.v. art. 5, lid 1 Sw. / art. 18, lid 1 NSw.) en het moreel element van de toepasselijke misdrijfbepaling gelijktijdig voorhanden zijn i.h.v. de opgerichte rechtspersoon. Het valt evenwel moeilijk in te zien hoe bv. opzet of onachtzaamheid op het moment van de feiten kan vervuld zijn in hoofde van een entiteit die op datzelfde moment niet bestaat. Dat geldt ook indien de toerekening zou verlopen via de oprichter: indien het moreel element in hoofde van deze persoon zou kunnen worden vastgesteld ten tijde van de feiten, kan dit o.i. niet worden doorgeschoven naar de later opgerichte rechtspersoon gelet op het autonome karakter van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon.¹⁰² Zelfs indien het moreel element later wel zou bestaan in hoofde van de eenmaal opgerichte rechtspersoon, kan dit niet terugwerken naar feiten vóór diens bestaan.

Het voorgaande neemt niet weg dat de rechtspersoon, vanaf oprichting, uiteraard strafrechtelijk aansprakelijk kan zijn voor feiten die vanaf dan zijn gepleegd, indien het moreel en materieel element aanwezig zijn.

2.2.2.2. Andere vennootschappen en hypothesen?

30. Naast de strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor feiten gesteld tijdens de oprichting, moet men rekening houden met een tweede hypothese. Zoals hoger gesteld, kan een samenwerkingsverband immers vóór het verkrijgen van de rechtspersoonlijkheid worden benoemd

⁹⁹ VANANROYE signaleert dat men betwijfelt of deze vennootschapsrechtelijke bepaling ook een rechtsgrond biedt voor de aansprakelijkheid i.h.v. de verkrijgende vennootschap voor onrechtmatige daden in de marge van de door de rechtspersoon overgenomen activiteiten. *Ibid.*, nr. 2.

¹⁰⁰ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 235, nr. 31 e.v.; D. VAN GERVEN, *Handboek Vennootschappen - Algemeen deel*, 2^e ed., Brussel, Intersentia, 2020, 958.

¹⁰¹ Een toerekening gebaseerd op de vennootschapsrechtelijke regeling in art.2:2 WVV voor het overnemen van verbintenissen is o.i. niet correct. De strafrechter maakt zijn eigen toerekeningsoefening op grond van criteria voorzien in de strafwet. Bovendien zou dit de rechtspersoon een ontsnappingspiste bieden door geen verbintenissen over te nemen waaraan een strafrechtelijk risico kleeft. Zie S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 235, nr. 31 e.v.; D. VAN GERVEN, *Handboek Vennootschappen - Algemeen deel*, 2^e ed., Brussel, Intersentia, 2020, 958.

¹⁰² Toerekening van het moreel element *via* de oprichter houdt inderdaad het risico in van afgeleide strafrechtelijke verantwoordelijkheid, die haaks staat op de autonome strafrechtelijke verantwoordelijkheid die de strafwetgever in 1999 voor ogen had (*supra*, nr. 4).

als maatschap wanneer de typerende kenmerken daartoe zijn vervuld.¹⁰³ Die kwalificatie als maatschap zou dan ook de aanvang van strafrechtelijke verantwoordelijkheid met zich meebrengen, aangezien de maatschap op strafrechtelijk vlak gelijkgesteld wordt met rechtspersonen (art. 5, lid 2, 1° Sw.; *supra*, nr. 22).¹⁰⁴ Zoals hoger aangestipt, is een mogelijke piste om de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de maatschap te laten aanvangen vanaf diens inschrijving in de KBO, maar dit is o.i. niet wenselijk, zowel vanuit conceptueel als pragmatisch oogpunt (*supra*, nr. 23).

31. Een derde hypothese stelt zich wanneer de oprichting van de rechtspersoon uiteindelijk niet plaatsvindt. Hoewel deze hypothese wellicht eerder zeldzaam is, valt ook niet uit te sluiten dat men van de oprichting van de rechtspersoon afziet indien er tijdens de oprichtingsfase al een misdrijf werd gepleegd (bv. een valsheid in geschriften (art. 193 e.v. Sw. / art. 451 e.v. NSw.) of een witwas misdrijf (art. 505, lid 1, 2°-4° Sw. / art. 502 NSw.)). In deze hypothese blijft toerekening aan de betrokken natuurlijke personen de enige mogelijkheid (tenzij de samenwerkingsvorm een maatschap is, zoals hierboven beschreven). Artikel 5, lid 2, 2° Sw. / artikel 18, lid 2, 2° NSw. biedt o.i. immers geen grond voor een strafrechtelijke vervolging van een vennootschap in oprichting vermits deze bepaling enkel een verantwoordelijkheid zou creëren voor *ex ante* gestelde gedragingen in hoofde van een effectief opgerichte rechtspersoon (*supra*, nr. 29).

3. Einde van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid

32. In tegenstelling tot de aanvang van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid in hoofde van rechtspersonen, is het einde daarvan wél door de strafwetgever geregeld. De wet voorziet immers in het verval van de strafvordering tegen een rechtspersoon in drie specifiek genoemde gevallen die men kan koppelen aan het verlies van rechtspersoonlijkheid (3.1) (al wordt die lijn niet altijd consequent doorgetrokken, zoals hieronder uiteengezet).

Hieruit volgen twee te onderscheiden vaststellingen. Ten eerste kunnen misdrijven gepleegd *na* het verlies van rechtspersoonlijkheid niet meer worden *toegerekend* aan de verdwenen rechtspersoon. Gezien de koppeling aan het verdwijnen van de rechtspersoonlijkheid, eindigt *ipso facto* ook de *strafrechtelijke verantwoordelijkheid*.¹⁰⁵ Er bestaat immers geen rechtssubject meer in het strafrecht aan wie nog strafbare gedragingen zouden kunnen worden toegerekend (art. 5 Sw.). Ten tweede kunnen misdrijven gepleegd *voor* het verlies van rechtspersoonlijkheid in de regel nadien niet (verder) worden *vervolgd* omdat de strafvordering vervalt door het verdwijnen van de rechtspersoon.

33. Dit laatste punt werd evenwel, anders dan bij het overlijden van natuurlijke personen, niet strikt doorgetrokken. Om misbruik te voorkomen en de slagkracht van het strafrecht te vrijwaren,

¹⁰³ De rechter behandelt een vennootschap die de openbaarmakingsverplichting nog niet heeft vervuld immers als maatschap, tenzij de vennoten handelen voor de vennootschap in oprichting. Zie D. VAN GERVEN, *Handboek Vennootschappen - Algemeen deel*, 2° ed., Brussel, Intersentia, 2020, 344.

¹⁰⁴ S. VAN DYCK, "De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999", *T.Strafr.* 2001, p. 235, nr. 30.

¹⁰⁵ Omgekeerd, en logischerwijze, kan er geen sprake zijn van (verval van) een strafvordering indien er geen strafrechtelijke verantwoordelijkheid is. Zie Cass. 6 december 2005, AR P.05.1114.N (*in casu* werd het verval van de strafvordering ingeroepen door eiser in cassatie met betrekking tot feiten gepleegd door een NV voor de inwerkingtreding van de Wet van 4 mei 1999, hetgeen uiteraard onmogelijk is).

voorzag de strafwetgever twee uitzonderingen waarin de verdwenen rechtspersoon alsnog strafrechtelijk kan worden vervolgd voor feiten gepleegd voor het verlies van zijn rechtspersoonlijkheid (3.2). Die uitzonderingen zorgen echter voor praktische en juridische uitdagingen bij de uitoefening van de strafvordering en de strafuitvoering (3.3.). Om deze obstakels te vermijden, kan de onderzoeksrechter via enkele bijzondere onderzoeksbevoegdheden verhinderen dat de rechtspersoon verdwijnt (3.4.).

3.1. Algemene regel: verval van de strafvordering bij verlies van de rechtspersoonlijkheid

34. Naar analogie met de natuurlijke persoon,¹⁰⁶ vervalt de strafvordering tegen een rechtspersoon in principe bij diens “overlijden”.¹⁰⁷ Die regel ligt verankerd in artikel 20, lid 1 V.T.Sv., dat meteen de drie momenten van verval specificeert: de afsluiting van de vereffening, de gerechtelijke ontbinding en de ontbinding zonder vereffening. De keuze voor drie momenten i.p.v. één of twee is, zoals we zullen zien, vatbaar voor kritiek.¹⁰⁸

Hieronder bespreken we deze drie momenten voor vennootschappen met rechtspersoonlijkheid (3.1.1., 3.1.2. en 3.1.3.). Daarna bekijken we hoe deze momenten kunnen worden toegepast op andere strafrechtelijk verantwoordelijke entiteiten, enerzijds op enkele andere rechtspersonen (3.1.4) en anderzijds op vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid en vernietigbare rechtspersonen (3.1.5).¹⁰⁹

3.1.1. De afsluiting van de vereffening van vennootschappen met rechtspersoonlijkheid

35. Vooreerst vervalt de strafvordering (en stopt de strafrechtelijke verantwoordelijkheid) bij de afsluiting van de vereffening van de vennootschap. Dit criterium slaat o.i. op de vereffening na elke vorm van ontbinding van een vennootschap met rechtspersoonlijkheid, met uitzondering van de vereffening in het kader van een gerechtelijke ontbinding¹¹⁰, die een aparte grond van verval is in artikel 20, lid 1 V.T.Sv. (*infra*, 3.1.2). Vallen dus onder dit criterium: de vereffening na vrijwillige ontbinding en na ontbinding van rechtswege¹¹¹, met inbegrip van de specifieke ontbindingsgronden die zijn voorzien voor de VOF en commanditaire vennootschap.¹¹²

36. Het is inderdaad pas bij sluiting van de vereffening dat de vennootschap haar

¹⁰⁶ R. MARCHETTI, “La fin de la personnalité juridique de la personne morale et ses répercussions sur l’exercice des poursuites pénales”, *Rev. dr. pén.* 2020, (436) 436-437.

¹⁰⁷ Het verlies van de rechtspersoonlijkheid brengt weliswaar in principe het verval van de strafvordering met zich mee, doch anders dan bij het overlijden van de natuurlijke persoon (art. 86, lid 1 Sw.), doet het verlies van de rechtspersoonlijkheid de reeds uitgesproken straf niet vervallen (art. 86, lid 2 Sw.).

¹⁰⁸ Ook tijdens de parlementaire voorbereidingen van de Wet van 4 mei 1999 werd hierop kritiek geuit. Kamerlid Bourgeois had in de Kamercommissie voorgesteld om de strafvordering enkel te laten vervallen in geval van afsluiting van vereffening; hij meende dat de rechtspersoon tot aan de vereffening moest kunnen worden vervolgd. Uiteindelijk werd het amendement van de heer Bourgeois verworpen. Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 38.

¹⁰⁹ Zie ook S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 238, nr. 40 en p. 245, nr. 76 e.v.

¹¹⁰ Art. 2:70, 3° WVV.

¹¹¹ Art. 2:70, 1° en 2° WVV.

¹¹² Art. 4:16 en 4:21 WVV.

rechtspersoonlijkheid verliest. Aangezien de vennootschap bij ontbinding in principe geacht wordt voort te bestaan voor haar vereffening tot aan de sluiting daarvan,¹¹³ is het niet alleen logisch maar ook aangewezen dat zij strafrechtelijk verantwoordelijk blijft voor gedragingen tijdens de vereffeningsperiode en dat de strafvordering kan worden ingesteld of verder uitgeoefend in die periode.¹¹⁴

Het Hof van Beroep te Brussel bevestigde dat de strafvordering tegen een rechtspersoon niet vervalt om de loutere reden dat de vereffeningsprocedure wordt ingesteld tussen de inleiding van de strafprocedure en de datum van het vonnis; enkel de afsluiting van de vereffening geeft aanleiding tot verval van de strafvordering.¹¹⁵

Wanneer de ontbinding en sluiting van de vereffening daarentegen gelijktijdig gebeuren, wat mogelijk is onder bepaalde voorwaarden,¹¹⁶ zal uiteraard ook op dat moment de strafvordering vervallen.

37. De strafwetgever preciseerde niet *op welk moment* in de tijd de vereffening precies als afgesloten moet worden beschouwd. In een zaak over het verval van de strafvordering na ontbinding zonder vereffening, vond het Grondwettelijk Hof, weliswaar in een *obiter dictum*, dat de strafvordering was vervallen op het moment van de beslissing van de algemene vergadering (*infra*, nr. 61).¹¹⁷ Vennootschapsrechtelijk wordt de vereffening inderdaad gesloten door een beslissing van de algemene vergadering,¹¹⁸ die vervolgens wordt bekendgemaakt door neerlegging ter griffie en publicatie in het Belgisch Staatsblad.¹¹⁹ Aangezien de rechtspersoon ophoudt te bestaan door de beslissing van de algemene vergadering,¹²⁰ zou de strafvordering dus op datzelfde moment vervallen. Dat geldt ook in geval van een ontbinding van rechtswege. Hoewel de ontbinding zelf geruisloos kan gebeuren, door het verstrijken van de duurtijd waarvoor de vennootschap werd aangegaan of de vervulling van een uitdrukkelijke ontbindende voorwaarde voorzien in de statuten,¹²¹ dient ook hier de vereffening afgesloten te worden door de algemene vergadering.¹²²

De vraag rijst of dit moment van de beslissing van de algemene vergadering wel voldoende kenbaar is. Als alternatief, en analoog met de aanvang van de verantwoordelijkheid, zou men kunnen

¹¹³ Art. 2:76 WVV.

¹¹⁴ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 238, nr. 44.

¹¹⁵ Brussel 31 mei 2011, *Dr.pén.entr.* 2011, 341, noot.

¹¹⁶ Art. 2:80 WVV.

¹¹⁷ GwH 18 april 2013, nr. 52/2013, *Dr.pén.entr.* 2014, 89, noot J. CASTIAUX. Zie ook P. ARNOU, “De strafvordering en het einde van de rechtspersoonlijkheid” (noot onder Cass. 17 april 2013), *NC* 2014, afl. 6, (486) 487.

¹¹⁸ Art. 2:100, lid 2 WVV. R. MARCHETTI, “La fin de la personnalité juridique de la personne morale et ses répercussions sur l’exercice des poursuites pénales”, *Rev. dr. pén.* 2020, (436) 438-439.

¹¹⁹ Art. 2:102, §1 met verwijzing naar art. 2:7 en 2:13 WVV. R. MARCHETTI, “La fin de la personnalité juridique de la personne morale et ses répercussions sur l’exercice des poursuites pénales”, *Rev. dr. pén.* 2020, (436) 438-439.

¹²⁰ R. MARCHETTI, “La fin de la personnalité juridique de la personne morale et ses répercussions sur l’exercice des poursuites pénales”, *Rev. dr. pén.* 2020, (436) 438-439.

¹²¹ Art. 2:72 WVV; R. MARCHETTI, “La fin de la personnalité juridique de la personne morale et ses répercussions sur l’exercice des poursuites pénales”, *Rev. dr. pén.* 2020, (436) 438-439.

¹²² Art. 2:100, lid 2 WVV.

opteren voor het moment van de neerlegging ter griffie van de afsluitende beslissing.¹²³ Maar dit doorbreekt de formele benadering waarbij verantwoordelijkheid wordt vastgeklekt aan rechtspersoonlijkheid. De rechtspersoonlijkheid eindigt vanuit vennootschapsrechtelijk oogpunt immers met de beslissing tot sluiting door de algemene vergadering, en de neerlegging speelt hier geen rol in. Vanuit die optiek is er dus ook geen rechtssubject meer. De lijn met de neerlegging van de oprichtingsakte kan o.i. daarom niet worden doorgetrokken, aangezien deze neerlegging, anders dan bij de beëindiging, wél de aanvang inluidt van de rechtspersoonlijkheid.¹²⁴

38. Andere auteurs verwijzen naar de autonomie van het strafrecht, – zowel voor de interpretatie van de afsluiting van de vereffening maar ook voor de twee andere vervalmomenten uit artikel 20, lid 1 V.T.Sv. – en achten het niet uitgesloten dat de vennootschapsrechtelijke regels terzake opzij worden geschoven.¹²⁵ De strafrechter zou dan na een eigen feitelijke beoordeling kunnen bepalen op welk ogenblik de vereffening precies werd afgesloten.¹²⁶ Dergelijke *ad hoc*-beoordeling doorbreekt de hierboven vernoemde formele benadering waarbij men een verdwenen rechtspersoon strafprocedureel in leven zou houden zonder vennootschapsrechtelijke basis, en creëert aanzienlijke rechtsonzekerheid. Overigens bestaat hiervoor, althans tijdens de onderzoeksfase, reeds een pragmatisch alternatief aangezien de onderzoeksrechter, onder bepaalde voorwaarden, de ontbinding of vereffening kan schorsen en zo kan vermijden dat de rechtspersoon verdwijnt (art. 91, 1° Sv.; *infra*, nr. 112).

39. Daarnaast is het belangrijk te vermelden dat ook in geval van *faillissement* de vennootschap haar rechtspersoonlijkheid behoudt tot aan de afsluiting van de vereffening. Bij een *faillissement* is het de uitspraak van de rechter die de ontbinding en vereffening met zich meebrengt (*infra*, nr. 43 (bij gerechtelijke ontbinding)).¹²⁷ Zodoende is de strafvordering tegen de gefailleerde en vereffende rechtspersoon vanaf dan onontvankelijk.¹²⁸ In de fase die daaraan voorafgaat, verhindert

¹²³ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 238, nr. 441.

¹²⁴ Art. 2:6 WVV.

¹²⁵ Dat gezegd zijnde, stellen dezelfde auteurs dat “op basis van de voorbereidende werken, in het bijzonder wat betreft de voorbeelden die de minister van Justitie aanhaalde i.v.m. de ontbinding zonder vereffening, er goede gronden zijn om aan te nemen dat de strafrechtelijke invulling van die drie begrippen als dusdanig samenvalt met hun betekenis uit het rechtspersonenrecht.” Zie F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, “De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen” in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 636-637; P. WAETERINCKX, *De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevenden*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, 145-146.

¹²⁶ F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, “De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen” in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 638; P. WAETERINCKX, “Toerekening van het milieumisdrijf en het daderschap” in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieustraf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Gent, Larcier, 2005, p. 143, nr. 54.

¹²⁷ Art. XX.135, §2 WER (sluiting *faillissement* bij ontoereikend actief: de beslissing tot sluiting *faillissement* brengt de ontbinding van de rechtspersoon en onmiddellijke sluiting van de vereffening met zich mee) en XX.172, lid 1 WER (sluiting *faillissement* na gewone vereffening: de beslissing tot sluiting *faillissement* brengt de ontbinding van de rechtspersoon en afsluiting van de vereffening met zich mee).

¹²⁸ Corr. Brussel (49ste kamer) 10 januari 2008, onuitg., aangehaald door J. CASTIAUX, “La responsabilité pénale des personnes morales – La liquidation et la dissolution des sociétés”, *Dr.pén.ent.* 2014, (91) 94; R. MARCHETTI, “La fin de la personnalité juridique de la personne morale et ses répercussions sur l’exercice des poursuites pénales”, *Rev. dr. pén.* 2020, (436) 439.

de staat van faillissement geenszins de strafrechtelijke verantwoordelijkheid en vervolging.¹²⁹

40. *Tijdens de vereffening*periode blijft de rechtspersoon dus strafrechtelijk verantwoordelijk. De vraag rijst of deze staat van vereffening een impact heeft op de omvang van die aansprakelijkheid.

Overeenkomstig het vennootschapsrecht behoudt de ontbonden rechtspersoon in die periode immers slechts rechtspersoonlijkheid die beperkt is tot handelingen van zijn vereffening.¹³⁰ Daaruit zou men kunnen afleiden dat ook de strafrechtelijke verantwoordelijkheid verengd wordt tot de loutere vereffeningshandelingen.

Die conclusie zou evenwel te verregaande gevolgen toekennen aan de beperking van de handelingsradius van de rechtspersoon: die beperking slaat immers veeleer op de vertegenwoordigingsbevoegdheid maar verhindert niet dat een door de rechtspersoon gestelde onrechtmatige daad hem zou worden toegerekend. Bovendien bevat artikel 5, lid 1 Sw. / artikel 18, lid 1 NSW. eigen materiële toerekeningscriteria.¹³¹ De ontbonden rechtspersoon blijft daarom o.i. ook tijdens de vereffeningperiode strafrechtelijk verantwoordelijk voor alle misdrijven die een intrinsiek verband hebben met zijn doel of de waarneming van zijn belangen, of die naar blijkt uit de concrete omstandigheden voor zijn rekening werden gepleegd.¹³²

3.1.2. De gerechtelijke ontbinding van vennootschappen met rechtspersoonlijkheid

41. De keuze om ook de gerechtelijke ontbinding¹³³ als apart moment van verval van de strafvordering te voorzien is bekritiseerbaar, en om meerdere redenen.¹³⁴

42. In de eerste plaats is dit criterium perfect overbodig vermits ook bij een gerechtelijke ontbinding moet worden vereffend. Aangezien dat ook een afsluiting van de vereffening meebrengt, had het eerste criterium uit art. 20, lid 1 V.T.Sv. kunnen volstaan om deze situatie te dekken.¹³⁵ Het criterium van de gerechtelijke ontbinding is dus een maat voor niets.¹³⁶

¹²⁹ Voor een expliciet voorbeeld, zie Corr. Gent 28 januari 2003, *TMR* 2003, 314. Zie ook Luik 30 april 2003, onuitg.; Antwerpen 15 november 2006, onuitg.; Corr. Gent 4 juni 2007, *TMR* 70; Rk. Antwerpen 16 juni 2005, onuitg.; HvB Brussel, 31 mei 2011, *Dr.pén.entr.* 2011, 341. Zie verder ook C. CLESSE, "La représentation d'une société faillie devant les juridictions répressives bref rappel des principes", *Dr.pén.entr.* 2015, (238) 238; A. DE NAUW en F. DERUYCK, "De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen", *RW* 1999-2000, 911; K. GEENS, M. WYCKAERT, C. CLOTTENS, F. PARREIN, S. DE DIER en S. COOLS, "Vennootschappen met rechtspersoonlijkheid. Algemene regels [Partim - Deel 4]", *TPR* 2012, (192) 212; P. HELSEN, "De strafrechtelijke verdediging van de failliete vennootschap", *RW* 2008-09, 1520-1522; R. MARCHETTI, "La fin de la personnalité juridique de la personne morale et ses répercussions sur l'exercice des poursuites pénales", *Rev. dr. pén.* 2020, (436) 439.

¹³⁰ Art. 2:76 WVV.

¹³¹ Zie hierover: V. FRANSSEN, "Daderschap en toerekening bij rechtspersonen", *NC* 2009, (227) 235 e.v.

¹³² Zie ook S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, "De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)", *TRV* 2008, p. 649, nr. 91.

¹³³ Cf. art. 2:73 e.v. en 7:228 WVV.

¹³⁴ Zie ook S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, "De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)", *TRV* 2008, p. 649, nr. 92.

¹³⁵ S. VAN DYCK, "De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999", *T.Strafr.* 2001, p. 238, nr. 40 en p. 239, nr. 44 e.v.

¹³⁶ *Ibid.*

43. Ten tweede, preciseerde de strafwetgever niet hoe de notie van “gerechtelijke ontbinding” moet worden opgevat. Ook bv. in de faillissementsprocedure is het de rechter die besluit tot ontbinding van de rechtspersoon.¹³⁷ Hoewel formeel een andere procedure dan de gerechtelijke ontbinding geregeld in het WVV, kunnen beide als functionele equivalenten worden beschouwd. Volgens vaste rechtspraak vervalt de strafvordering ten aanzien van een rechtspersoon in staat van faillissement pas na afsluiting van de vereffening (*supra*, nr. 39 en de daar geciteerde rechtspraak) terwijl dit anders lijkt bij de gerechtelijke ontbinding geïmposeerd onder artikel 20, lid 1 V.T.Sv. (*infra*, nr. 45).

44. Ten derde is het, wegens stilzwijgen van de strafwetgever, onduidelijk op welk moment de strafvordering precies vervalt.

In principe heeft de gerechtelijke ontbinding gevolg vanaf de datum van de uitspraak.¹³⁸ De strafwetgever heeft evenwel niet verduidelijkt of de strafvordering op datzelfde moment zou vervallen, of pas na uitspraak over een eventueel beroep of verzet tegen die ontbinding, dan wel na het verstrijken van de termijn daartoe (i.e. een maand na de bekendmaking in het Belgisch Staatsblad van de gerechtelijke ontbinding).¹³⁹ Volgens sommige auteurs zou het verval pas optreden wanneer de beslissing tot gerechtelijke ontbinding kracht van gewijsde verkrijgt.¹⁴⁰ Men zou een alternatieve benadering kunnen zoeken in de vennootschapsrechtelijke tegenwerpelijksregels. Volgens deze regels is de gerechtelijke ontbinding, hoewel zij uitwerking heeft vanaf de dag van uitspraak, pas tegenwerpelijk aan derden na bekendmaking van de uitspraak in de bijlage van het Belgisch Staatsblad.¹⁴¹ Maar de niet-tegenwerpelijkheid geldt enkel voor personen die niet betrokken waren bij de vennootschap en de ontbindingsprocedure, en waarvan de vennootschap niet kan aantonen dat zij reeds voordien op de hoogte waren. Bovendien gaat het in tegen de “formele benadering” waarbij strafrechtelijke verantwoordelijkheid is vastgeklonken aan rechtspersoonlijkheid. Dit creëert rechtsonzekerheid en voer voor discussie.

45. Tot slot, maar niet het minst, lijkt deze grond van verval een aansprakelijkheidsvacuüm te creëren. Bij gerechtelijke ontbinding kan de vereffening niet enkel worden gesloten op het moment van de rechterlijke uitspraak van ontbinding, maar ook daarna.¹⁴² Het is onduidelijk of de strafwetgever zich voldoende bewust was van die laatste hypothese.¹⁴³ Aangezien de vereffening in dat geval pas wordt afgesloten ná de uitspraak tot ontbinding, blijft de rechtspersoonlijkheid, weze het met gereduceerd doel (*supra*, nr. 40), behouden in functie van de vereffening.¹⁴⁴ Toch

¹³⁷ Art. XX.135, §2 en XX.172, lid 1 WER.

¹³⁸ Artikel 2:74, § 4 WVV bepaalt uitdrukkelijk dat de ontbinding uitwerking heeft vanaf de datum waarop zij is uitgesproken.

¹³⁹ Art. 2:75, § 1 WVV.

¹⁴⁰ S. GNEDASJ, “De strafrechtelijke vrijenijenis van ontbonden rechtspersonen” (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TFR* 2013, (872) 872.

¹⁴¹ Art. 2:74, § 4 WVV.

¹⁴² Artikelen 2:81 WVV en 2:85 WVV voorzien zowel in de mogelijkheid om onmiddellijk de sluiting van de vereffening uit te spreken, als in de mogelijkheid om vereffenaars aan te wijzen.

¹⁴³ Al werd hier wel naar verwezen tijdens de parlementaire besprekingen. Een kamerlid merkte op: “Het is bovendien niet duidelijk waarom de strafvordering zou vervallen bij gerechtelijke ontbinding [...]. Zolang de rechtspersoon niet is vereffend is, moet hij verder kunnen worden vervolgd.” Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 38.

¹⁴⁴ Art. 2:76 WVV.

lijkt de strafvordering door gerechtelijke ontbinding, die als aparte grond van verval is opgenomen naast de afsluiting van de vereffening en bij gebrek aan verdere precisering, reeds te vervallen op het moment van de gerechtelijke uitspraak, dan wel op het moment dat die beslissing definitief wordt.¹⁴⁵

Het gevolg daarvan is dat de gerechtelijk ontbonden rechtspersoon niet strafrechtelijk verantwoordelijk zou zijn tijdens de vereffeningperiode, terwijl de anderszins ontbonden rechtspersoon dat wel is tot aan de afsluiting van zijn vereffening.

In die benadering zou deze grond tot verval de bovengenoemde “formele benadering” doorbreken en ontstaat een aansprakelijkheidsvacuüm in hoofde van de gerechtelijke ontbonden rechtspersoon gedurende zijn vereffening.

Bovendien roept dit een, o.i. ongerechtvaardigde, ongelijkheid in het leven met rechtspersonen die op een andere wijze worden ontbonden (bv. na een fusie of splitsing, of in het kader van een faillissementsprocedure), te meer daar een gerechtelijke ontbinding veelal het gevolg is van een problematische situatie binnen de rechtspersoon waarbij net extra waakzaamheid is geboden.¹⁴⁶ Deze kwestie biedt wellicht voer voor een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof,¹⁴⁷ tenzij de wetgever duidelijkheid zou scheppen en de gerechtelijke ontbinding zou schrappen uit artikel 20, lid 1 V.T.Sv.

46. Kortom, gelet op al bovenstaande problemen, dringt een aanpassing van de strafwetgeving zich op. O.i. kan het tweede criterium van verval eenvoudig worden geschrapt.

3.1.3. De ontbinding zonder vereffening van vennootschappen met rechtspersoonlijkheid (en andere vormen van herstructurering)

47. Een derde en laatste moment van verval van de strafvordering betreft de ontbinding zonder

¹⁴⁵ DE MEULENAER is een andere mening toegedaan. Hij beweert dat indien de rechter bij een gerechtelijke ontbinding ervoor kiest om een of meer vereffenaars aan te stellen, “het verval van de strafvordering ook hier – parallel met wat reeds werd beslist in geval van falen – pas zal intreden op het ogenblik van afsluiting van de vereffening.” S. DE MEULENAER, “(Ondernemings)strafrecht en M&A: meer raakvlakken dan gedacht” in K. BYTTEBIER en T. WERA (eds.), *Actuele evoluties inzake overnames en herstructureringen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, (305) 322.

¹⁴⁶ Artikel 2:73, lid 1 WVV bepaalt dat rechter “om wettige redenen” de ontbinding kan uitspreken. Dergelijke wettige redenen bestaan “wanneer een aandeelhouder of vennoot zijn verplichtingen in grove mate verzuimt of wanneer een kwaal het hem onmogelijk maakt ze uit te voeren, maar ook in alle andere gevallen die de normale voortzetting van de zaken van de vennootschap onmogelijk maken, zoals de diepgaande en blijvende onenigheid tussen de aandeelhouders of vennoten” (art. 2:73, lid 2 WVV). H. BRAECKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2020, nr. 1678; P. WAETERINCKX, *Strafrechtelijke verantwoordelijkheid in het ondernemingsstrafrecht. Een te begrijpen en een te beheersen risico*, Leuven, LeA Uitgevers, 2020, 168. Daarnaast is de gerechtelijke ontbinding ook een bijkomende straf (art. 7bis, lid 3, 1° en art. 35 Sw.), die in het NSW. vervelt tot een maatregel (art. 71 NSW.). Zie ook vn. 294.

¹⁴⁷ F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, “De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen” in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 638; S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 239, nr. 44; P. WAETERINCKX, “Toerekening van het milieumisdrijf en het daderschap” in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieustraf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Gent, Larcier, 2005, p. 143, nr. 55.

vereffening. De strafwetgever heeft dit begrip niet nader gedefinieerd en stelde enkel dat hiermee werd bedoeld op “fusies en splitsingen”.¹⁴⁸ Gezien de uitgebreide mogelijkheden tot herstructurering van vennootschappen is het echter belangrijk eerst te onderscheiden welke rechtshandelingen geen verlies van rechtspersoonlijkheid meebrengen, en dus ook geen aanleiding geven tot verval van de strafvordering (3.1.3.1.). Daarna bekijken we welke rechtshandelingen wel tot verval leiden (3.1.3.2.) en op welk moment de strafvordering precies vervalt (3.1.3.3.).

3.1.3.1. Herstructureringshandelingen die géén aanleiding geven tot verval van de strafvordering

48. In het kader van de herstructurering van vennootschappen kunnen rechtshandelingen worden gesteld die een verregaande impact hebben op de activiteiten en de activa van de rechtspersoon zonder dat zij echter tot verlies van rechtspersoonlijkheid leiden. Deze rechtshandelingen staan de uitoefening van de strafvordering niet in de weg.¹⁴⁹ Aangezien artikel 20 V.T.Sv. het verval van de strafvordering principieel koppelt aan het verlies van de rechtspersoonlijkheid is het logisch dat de rechtspersoon strafrechtelijk verantwoordelijk blijft na herstructurering zonder verlies van rechtspersoonlijkheid.

49. Dat geldt zonder twijfel bij een *wijziging van vennootschapsvorm* (bv. een BV die verandert in een NV) of een *naamswijziging*.¹⁵⁰ De vervolging van de rechtspersoon in zijn nieuwe rechtsvorm wegens misdrijven gepleegd door die rechtspersoon onder zijn oude rechtsvorm blijft mogelijk.¹⁵¹

50. Ook in geval van *overdracht van aandelen (share deal)* blijft de overgedragen vennootschap gewoon voortbestaan en kan de strafvordering verder tegen die vennootschap worden uitgeoefend.¹⁵² De nieuwe aandeelhouders hebben er dan ook alle belang bij om van de overdragers van de aandelen de nodige garanties te bedingen voor eventuele schade die zij kunnen oplopen wegens een veroordeling van de overgedragen vennootschap.¹⁵³ Indien strafbare

¹⁴⁸ Amendementen, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/4, 38.

¹⁴⁹ P. WAETERINCKX, “Toerekening van het milieumisdrijf en het daderschap” in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieu straf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Gent, Larcier, 2005, p. 145, nr. 57.

¹⁵⁰ Verslag JEANMOYE, *Parl.St.* Senaat, 1998-1999, 1-1217/6, 7. Zie bv. Gent 20 september 2010, nr. 1/VR/07, onuitg. (*Lernhout & Hauspie*).

¹⁵¹ A. DE NAUW en F. DERUYCK, “De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen”, *RW* 1999-2000, 911; F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, “De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen” in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 644; G. STESENS, “Procedurale aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen” in X (ed.) *Bestendig Handboek Vennootschap & Aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 47; P. WAETERINCKX, *De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevers*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, 152.

¹⁵² M.-A. BEERNAERT, D. VANDERMEERSCH en M. GIACOMETTI, *Droit de la procédure pénale*, 10e ed., Brugge, la Charte, 2025, 230; S. DE MEULENAER, “(Ondernemings)strafrecht en M&A: meer raakvlakken dan gedacht” in K. BYTTEBIER en T. WERA (eds.), *Actuele evoluties inzake overnames en herstructurerings*, Antwerpen, Intersentia, 2014, p. 323-324.

¹⁵³ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 241, nr. 47; J. CASTIAUX, “La responsabilité pénale des personnes morales – La liquidation et la dissolution des sociétés”, *Dr.pén.ent.* 2014, (91) 94; F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, “De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen” in P.

activiteiten ook na de aandelenoverdracht worden verdergezet, kan de strafvordering ook bv. tegen de nieuwe bestuurders of de verkrijgende vennootschap worden uitgeoefend, doch enkel voor feiten gepleegd na de overdracht.

Ter illustratie kan een reeds oudere zaak voor de Correctionele Rechtbank te Dendermonde worden aangehaald. In deze zaak kwamen tijdens een boekenonderzoek (*due diligence*) naar aanleiding van een aandelenoverdracht een aantal milieu-inbreuken aan het licht. Onmiddellijk na de overdracht besloot men over te gaan tot regularisatie, maar de noodzakelijke investeringen werden om economische redenen niet onmiddellijk uitgevoerd. Zodoende werden de inbreuken na de overdracht dus verder gepleegd. De Correctionele Rechtbank oordeelde dat de overgedragen vennootschap en haar bestuurders, met inbegrip van nieuwe bestuurders (en een aantal werknemers) strafrechtelijk verantwoordelijk waren.¹⁵⁴

51. Andere typische voorbeelden van rechtshandelingen zonder verlies van rechtspersoonlijkheid zijn de *inbreng van algemeenheid*¹⁵⁵, de *inbreng van bedrijfstak*¹⁵⁶ of een *overdracht van algemeenheid of bedrijfstak*.¹⁵⁷ In beide gevallen draagt een vennootschap alle activa en passiva verbonden aan het gehele vermogen dan wel aan de overgedragen bedrijfstak over aan een andere (bestaande dan wel nieuwe) rechtspersoon, zonder dat dit de ontbinding teweegbrengt van de overdragende vennootschap. Er wordt dan ook aangenomen dat dergelijke transacties op zich niet leiden tot verval van de strafvordering tegen de overdragende vennootschap.¹⁵⁸ In deze gevallen kan het vermogen van de overdragende vennootschap, minstens qua samenstelling, substantieel gewijzigd zijn wat, in geval van veroordeling, een impact kan hebben op de strafuitvoering (zie ook *infra*, 3.3).¹⁵⁹

De juridische situatie verandert uiteraard fundamenteel indien bv. een inbreng van algemeenheid gevolgd wordt door een ontbinding en vereffening van de overdragende vennootschap. In die hypothese geldt de afsluiting van de vereffening als grond van verval van de strafvordering tegen

TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 644; P. WAETERINCKX, *De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevenden*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, 152.

¹⁵⁴ Corr. Dendermonde 4 juni 2002, *TMR* 2004, 585; S. DE MEULENAER, "(Ondernemings)strafrecht en M&A: meer raakvlakken dan gedacht" in K. BYTTEBIER en T. WERA (eds.), *Actuele evoluties inzake overnames en herstructureringen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, (305) 323-324.

¹⁵⁵ Art. 12:9 WVV.

¹⁵⁶ Art. 12:10 WVV.

¹⁵⁷ Overeenkomstig art. 12:103 WVV kunnen partijen dergelijke overdrachten om niet of onder bezwarende titel onderwerpen aan de regeling voorzien voor de inbreng. Wanneer hierna naar een inbreng van algemeenheid of bedrijfstak wordt verwezen, geldt dit evenzeer voor een overdracht die men aan dezelfde regels onderwerpt.

¹⁵⁸ Zie bv. S. VAN DYCK, "De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999", *T.Strafr.* 2001, p. 241, nr. 47 e.v.; J. CASTIAUX, "La responsabilité pénale des personnes morales – La liquidation et la dissolution des sociétés", *Dr.pén.entr.* 2014, (91) 94; S. DE MEULENAER, "(Ondernemings)strafrecht en M&A: meer raakvlakken dan gedacht" in K. BYTTEBIER en T. WERA (eds.), *Actuele evoluties inzake overnames en herstructureringen*, Antwerpen, Intersentia, 2014, (305) 323.

¹⁵⁹ T. TILQUIN en K. ALFERS, "Les opérations de restructuration et le transfert de la responsabilité contraventionnelle", *TRV-RPS* 2019, p. 27, nr. 27.

die vennootschap en is artikel 20, lid 1 V.T.Sv. van toepassing.¹⁶⁰

52. De strafvordering vervalt evenmin bij een *partiële splitsing door overneming*. Aangezien de *oorspronkelijke rechtspersoon* na deze transactie blijft bestaan, kan hij strafrechtelijk worden vervolgd voor zijn gedragingen gesteld voor de transactie.¹⁶¹ In het WVV geldt de partiële splitsing als een met splitsing gelijkgestelde verrichting, waarop in principe de vennootschapsrechtelijke regels inzake splitsing van toepassing zijn.¹⁶² Belangrijk vanuit strafrechtelijk oogpunt is evenwel dat de partieel gesplitste vennootschap daarbij niet wordt ontbonden.¹⁶³

In een milieuzak stelde het Hof van Beroep te Gent vast dat de vervolgte rechtspersoon, de NV U.S., was gesplitst via een partiële splitsing zonder ontbinding of vereffening waarbij hij een deel van zijn vermogen had overgedragen aan de NV U.S.I. Bijgevolg oordeelde het Hof dat artikel 20, lid 1 V.T.Sv. niet van toepassing was en dat de strafvordering niet verviel ten aanzien van de gedeeltelijk gesplitste vennootschap NV U.S. Tevens oordeelde het Hof dat de gedeeltelijke splitsing door overneming geen overname van strafrechtelijke verantwoordelijkheid door de NV U.S.I. inhoudt, zodat de latere vereffening van die verkrijgende vennootschap niet relevant is voor de strafvordering tegen de NV U.S. De NV U.S. blijft dus strafrechtelijk verantwoordelijk voor feiten die verband houden met zijn bedrijfsexploitatie, zelfs al houdt het misdrijf verband met een inmiddels door de NV U.S.I. overgenomen activiteit.¹⁶⁴

53. Wanneer in de bovenstaande gevallen een overdracht plaatsvindt van alle activa en passiva, zoals het geval is bij inbreng van algemeenheid,¹⁶⁵ inbreng van bedrijfstak¹⁶⁶ (hier van de activa en passiva verbonden aan de overgedragen bedrijfstak) en partiële splitsing door overneming (hier van de activa en passiva verbonden aan het overgedragen vermogen) kan de vraag rijzen of ook de strafrechtelijke aansprakelijkheid wegens daarmee verbonden activiteiten uit het verleden mee zou moeten overgaan naar de *verkrijgende vennootschap*.

¹⁶⁰ Deze situatie deed zich voor in een zaak i.v.m. de NV ISS Building Services waarop we later in meer detail zullen terugkomen. Deze NV deed in eerste instantie een inbreng van algemeenheid aan de NV ISS Faculty Services, en ging vervolgens over tot haar ontbinding en vereffening (*infra*, nr. 84). Cass. 11 oktober 2017, AR P.17.0522.F.

¹⁶¹ S. DE MEULENAER, “(Ondernemings)strafrecht en M&A: meer raakvlakken dan gedacht” in K. BYTTEBIER en T. WERA (eds.), *Actuele evoluties inzake overnames en herstructurerings*, Antwerpen, Intersentia, 2014, (305) 323; F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, “De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen” in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 645; S. GNEDASJ, “De strafrechtelijke verrijzenis van ontbonden rechtspersonen” (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TFR* 2013, (872) 873; P. WAETERINCKX, *De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevenden*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, 151 en 153.

¹⁶² Art. 12:8, 1° WVV.

¹⁶³ Art. 12:8, 1° WVV.

¹⁶⁴ Gent 25 november 2011, *TRV* 2012, 711 (“[...] bij de vermelde splitsing door overneming is er van ontbinding (zonder vereffening) van de vierde beklaagde geen sprake. Enkel werd een deel van de activiteiten van de vierde beklaagde overgenomen door de verkrijgende vennootschap nv U.S.I. De vermelde gedeeltelijke splitsing door overname kan niet de overname van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de vierde beklaagde tot gevolg hebben [...], noch ontslaat het de vierde beklaagde van iedere strafrechtelijke verantwoordelijkheid voor haar bedrijfsexploitatie, zelfs al houdt die verband met de later door een derde overgenomen activiteit.”).

¹⁶⁵ Art. 12:9 WVV.

¹⁶⁶ Art. 12:10 WVV.

Vennootschapsrechtelijk gaan bij dergelijke herstructurerings alle daaraan verbonden¹⁶⁷ activa en passiva over op de verkrijgende (eventuele nieuwe) vennootschap(pen).¹⁶⁸ Deze laatste krijgt (krijgen) dus alle betreffende rechten en plichten van de overdragende rechtspersoon (rechtspersonen). Indien die vennootschapsrechtelijke benadering in het strafrecht zou worden gevolgd, zou dit betekenen dat een verkrijgende vennootschap strafrechtelijk kan worden vervolgd. Vooralsnog lijkt dit echter niet mogelijk,¹⁶⁹ omdat de strafrechtelijke verantwoordelijkheid vasthangt aan de rechtspersoon die de feiten pleegde – dus de overdragende vennootschap, die per hypothese niet wordt ontbonden en tegen wie de strafvordering dus niet vervalt op grond van artikel 20, lid 1 V.T.Sv. *De lege lata* is de vennootschapsrechtelijke piste volgens sommige auteurs niet de beste oplossing voor juridische geschillen die nauw verbonden zijn met de (eerdere handelingen en beslissingen) van de overdragende rechtspersoon (en diens management).¹⁷⁰

Hieruit spreekt dezelfde overweging als eerder vermeld in verband met de vennootschap in oprichting. Voor de toerekening van strafrechtelijke aansprakelijkheid moeten immers zowel het materieel element als het moreel element gelijktijdig voorhanden zijn (*supra*, nr. 29). Enkel indien de verkrijgende rechtspersoon zou handelen met het vereiste opzet of de onachtzaamheid en de feiten op dat moment nog voortduren kan er, principieel gesproken, in diens hoofde strafrechtelijke aansprakelijkheid bestaan – tenzij men zou aannemen dat met die overdracht ook het materieel en moreel element in hoofde van de overdragende vennootschap wordt doorgeschoven. Dit laatste lijkt in elk geval moeilijk verzoenbaar met het autonome karakter van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon. Het schuldbeginnsel, dat ook geldt voor rechtspersonen, verzet zich immers tegen de strafrechtelijke aansprakelijkheid voor de daden van een andere persoon.¹⁷¹

¹⁶⁷ Bij een partiële splitsing door overneming gaan bv. slechts de rechten en verplichtingen verbonden aan het afgesplitste vermogen over op de verkrijgende vennootschap (art. 12:13, lid 5 WVV). Deze rechten en verplichtingen kan men vennootschapsrechtelijk vrij kiezen en dienen geen bedrijfstuk uit te maken.

¹⁶⁸ Artikel 12:96 WVV (inbreng van algemeenheid of van bedrijfstuk) en artikel 12:13, lid 5 *juncto* artikel 12:60 WVV (partiële splitsing door overneming). Wel geldt voor de vennootschappen betrokken in dergelijke transacties een bescherming van de schuldeisers van wie de schuld vaststaat voor de bekendmaking of die, voor de akte tot inbreng of partiële splitsing, een vordering hebben ingesteld. Deze schuldeisers kunnen immers een zekerheid eisen van de vennootschappen, al dan niet te beslechten via kort geding (art. 12:99 (inbreng) en 12:8 *juncto* 12:15, §3 (partiële splitsing) WVV). Bovendien blijft de vennootschap die de inbreng doet hoofdelijk aansprakelijk (ten belope van het netto-actief dat ze behoudt buiten de inbreng) voor de schulden die op de dag van de inbreng zeker en opeisbaar zijn en worden overgedragen en voor de schulden waarvoor, voorafgaand aan de akte van inbreng, een vordering werd ingesteld (art. 12:100, §1 (inbreng) en 12:17, §2 (partiële splitsing) WVV). Er geldt ook een bijzondere aansprakelijkheid in hoofde van vennoten van een inbrengende vennootschap onder firma of een commanditaire vennootschap voor diens verbintenissen ontstaan voor de inbreng (art. 12:100, §2 (inbreng) en 12:16 (partiële splitsing) WVV).

¹⁶⁹ Zie ook, voor dergelijke overdracht bij partiële splitsing, Gent 25 november 2011, *TRV* 2012, 711 (*supra*).

¹⁷⁰ J. CATTARUZZA, “La restructuration des sociétés et des associations – aspects juridiques” in *Guide juridique de l’entreprise. Traité théorique et pratique*, 2e ed., Wolters Kluwer, 2020, Titre XVI, Livre 172.3, p. 32, nr. 420 (die het voorbeeld geeft van fiscale geschillen waarbij de overdragende rechtspersoon de inkomsten met betrekking tot de overgedragen bedrijfstuk incorrect zou hebben aangegeven).

¹⁷¹ V. FRANSSSEN en R. VERSTRAETEN, “La volonté et la faute de la personne morale. Rappel des principes généraux et évaluation critique de dix années de jurisprudence”, *JT* 2010, p. 67-70, nrs. 8-18; V. FRANSSSEN, “Corporate criminal liability and groups of corporations. Need for a more economic approach?” in K. LIGETI en S. TOSZA (eds.), *White Collar Crime - A Comparative Perspective*, Oxford-Portland, Hart Publishing, 2018, (277) 284-288.

verkrijgende vennootschap verdere reflectie verdient. Stel bv. dat de inbreng van algemeenheid of van bedrijfstak wordt gevolgd door de ontbinding en vereffening van de overdragende rechtspersoon, waardoor de strafvordering tegen deze laatste overeenkomstig artikel 20, lid 1 V.T.Sv. vervalt (*supra*, 3.1.1). Vermits de overdragende vennootschap dan in principe (tenzij de uitzonderingen spelen uit artikel 20, lid 2 V.T.Sv.), niet meer kan worden vervolgd, klinkt de vraag naar de eventuele strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de verkrijgende vennootschap die desgevallend de activiteiten van de overdragende vennootschap intussen verderzet, ongetwijfeld luid. Maar los van de, weliswaar belangrijke, pragmatische overwegingen lijkt o.i. het loutere feit dat de overdragende vennootschap is verdwenen, weinig toe te voegen aan de conceptuele afweging. De basisvraag blijft hoe een eventuele overdracht van strafrechtelijke verantwoordelijkheid naar de overdragende vennootschap kan worden verzoend met het autonome karakter van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid en het schuldbeginnsel (zie ook *infra*, nr. 56).

De situatie is uiteraard anders indien de strafrechtelijke activiteit door de verkrijgende vennootschap na de transactie wordt verdergezet. Dan kan in diens hoofde een eigen strafrechtelijke aansprakelijkheid ontstaan op grond van artikel 5, lid 1 Sw. / artikel 18, lid 1 NSw.

3.1.3.2. Herstructureringshandelingen die wél aanleiding geven tot verval van de strafvordering

54. Voor de vennootschap die ten gevolge van een fusie of splitsing wordt ontbonden, vervalt de strafvordering (tenzij de uitzonderingsgronden zouden spelen; *infra*, 3.2). Dit is het geval voor de overdragende vennootschap(pen) bij *fusie door overnemings*¹⁷² (waarbij het gehele vermogen van een of meerdere vennootschap(pen) overgaat op een andere vennootschap), *fusie door oprichting*¹⁷³ (waarbij het gehele vermogen van verscheidene vennootschappen overgaat op een nieuwe, door hen opgerichte vennootschap), *splitsing door overnemings*¹⁷⁴ (waarbij het gehele vermogen van een vennootschap overgaat op verscheidene vennootschappen), *splitsing door oprichting*¹⁷⁵ (waarbij het gehele vermogen van een vennootschap overgaat op verscheidene nieuw door haar opgerichte vennootschappen) en *gemengde splitsing* (waarbij het gehele vermogen van een vennootschap overgaat op een of meer bestaande vennootschap(pen) en op een of meer nieuw door haar opgerichte vennootschap(pen)).¹⁷⁶

55. Dit lijkt ook te gelden voor de overgenomen vennootschap bij een met fusie door overnemings gelijkgestelde verrichting (hoewel niet gedefinieerd als fusie in het WVV wordt dit in de praktijk een ‘*geruisloze fusie*’ genoemd), waarbij het gehele vermogen van een of meer vennootschap(pen) overgaat op een andere vennootschap.¹⁷⁷ In deze gevallen is er geen fusie in de eigenlijke zin van het woord omdat er, anders dan in de boven opgelijste fusies, geen toekenning is van aandelen van de verkrijgende vennootschap aan de aandeelhouders van de overgenomen

¹⁷² Art. 12:2 WVV.

¹⁷³ Art. 12:3 WVV.

¹⁷⁴ Art. 12:4 WVV.

¹⁷⁵ Art. 12:5 WVV.

¹⁷⁶ Art. 12:6 WVV.

¹⁷⁷ Daarbij zijn al de aandelen en andere stemrechtverlenende effecten van de overgenomen vennootschap (i) in handen van de verkrijgende vennootschap en/of van tussenpersonen van die vennootschap (art. 12:7, 1° WVV) of (ii) rechtstreeks of onrechtstreeks in handen van één persoon of, in gelijke aanhouding, van de vennoten of aandeelhouders in de fuserende vennootschappen (art. 12:7, 2° WVV).

vennootschap.¹⁷⁸ Maar in beide gevallen is er een ontbinding zonder vereffening van de overgenomen vennootschap¹⁷⁹ zodat men, op grond van de “formele benadering” zou kunnen aannemen dat de strafvordering tegen die overgenomen vennootschap vervalt.

Zoals hoger vermeld (*supra*, nr. 52), geldt niet hetzelfde voor de partiële splitsing. Hoewel dergelijke transactie in het vennootschapsrecht wordt gelijkgesteld met de splitsing, leidt zij uit haar aard niet tot de ontbinding van de partieel gesplitste vennootschap.¹⁸⁰ Anders dan bij een (gehele) splitsing of (geruisloze) fusie, speelt artikel 20 V.T.Sv. hier dus niet.

56. Het verval van de strafvordering tegen de oorspronkelijke vennootschap doet uiteraard weerom de vraag rijzen naar de eventuele mogelijkheid om de verkrijgende (al dan niet nieuw opgerichte) vennootschap te vervolgen voor gedragingen gesteld voor de herstructurering (zie ook *supra*, nr. 53).¹⁸¹ Daarover zegt artikel 20, lid 1 V.T.Sv. niets, en dient men dus terug te vallen op de basisbeginselen van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen. Overeenkomstig artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. kan de verkrijgende vennootschap enkel strafrechtelijk verantwoordelijk zijn voor feiten die hem strafrechtelijk kunnen worden toegerekend, wat betekent dat in zijn hoofde het materieel en moreel element gelijktijdig zijn vervuld (*supra*, nr. 29). Dat de verkrijgende vennootschap door de overdracht ook het (voorafgaande) moreel element in hoofde van de overgenomen vennootschap zou overnemen, lijkt net zoals bij de toepassing van de vennootschap in oprichting of andere herstructureringshandelingen zonder ontbinding moeilijk verzoenbaar met het autonome karakter van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en met het schuldbeginsel (*supra*, nr. 53). Zodoende kunnen misdrijven die gepleegd werden voor de fusie of splitsing o.i. niet worden aangerekend aan de verkrijgende vennootschap.

Een meer economische benadering die rekening houdt met de identiteit van activiteiten die door de overdragende vennootschap en haar opvolger worden uitgeoefend,¹⁸² zoals die in het Europese

¹⁷⁸ Art. 12:7, 2° en 12:48, §2 WVV.

¹⁷⁹ Art. 12:7, 1° en 2° WVV.

¹⁸⁰ Art. 12:8 WVV.

¹⁸¹ De vennootschapsrechtelijke regels voorzien wel in een bescherming voor schuldeisers van vennootschappen betrokken in fusie of splitsing en van wie de schuld vaststaat voor de bekendmaking of die, voor de fusie- of splitsingakte, een vordering hebben ingesteld. Deze schuldeisers kunnen immers een zekerheid eisen van de vennootschappen, al dan niet te beslechten via kort geding (art. 12:15, §1 WVV). Bij splitsing blijven de verkrijgende vennootschappen bovendien hoofdelijk aansprakelijk (ten belope van het toegekende netto-actief) voor de betaling van de zekere en opeisbare schulden die bestaan bij bekendmaking en die zijn overgegaan op een andere vennootschap die door de splitsing is tot stand gekomen, alsook voor de schulden waarvoor de schuldeiser, voor de splitsingakte, een vordering heeft ingesteld (art. 12:17 WVV). Er geldt ook een bijzondere aansprakelijkheidsregeling in hoofde van vennoten van een inbrengende vennootschap onder firma of een commanditaire vennootschap voor bestaande verbintenissen van de ontbonden vennootschap voor de fusie of splitsing (art. 12:16 WVV).

¹⁸² Zie ook S. VAN DYCK en V. FRANSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 1)”, *TRV* 2008, p. 649, nr. 93.

mededingingsrecht¹⁸³ en in recente Franse rechtspraak¹⁸⁴ bestaat, wordt (nog) niet toegepast in het Belgisch strafrecht,¹⁸⁵ waar de strafwetgever voor een formele benadering, gebaseerd op rechtspersoonlijkheid, heeft geopteerd. Anders ook dan in Frankrijk, gelden voor het verval van de strafvordering tegen rechtspersonen (art. 20, lid 1 V.T.Sv.) een aantal uitzonderingen (art. 20, lid 2 V.T.Sv.; *infra*, 3.2) waardoor de nood aan een meer economische benadering minder groot is. Toch is de Belgische rechtspraak niet geheel eenduidig. Bijvoorbeeld, in een arrest van 17 april 2013 oordeelde het Hof van Cassatie, opmerkelijk genoeg, dat de – ten gevolge van een van die uitzonderingen – niet vervallen strafvordering wél verder kon worden uitgeoefend tegen de *verkrijgende* vennootschap (*infra*, nr. 91).¹⁸⁶ In een later arrest, van 11 oktober 2017, waar de socio-economische identiteit tussen de overdragende ontbonden vennootschap en de verkrijgende vennootschap expliciet werd opgeworpen door het openbaar ministerie, ging het Hof van Cassatie daar niet op in. Het Hof bevestigde eenvoudigweg dat de strafvordering was vervallen tegen de overdragende vennootschap op grond van artikel 20, lid 1 V.T.Sv.¹⁸⁷ Kortom, voorlopig lijkt de economische benadering niet echt aan de orde in België. Alvorens navolging zou worden gegeven aan het Europese of Franse voorbeeld in quasi-strafrechtelijke¹⁸⁸ dossiers, verdient deze benadering o.i. grondige reflectie,¹⁸⁹ hetgeen voer voor een andere bijdrage is.

57. In elk geval is duidelijk dat de grond tot verval van de strafvordering uit artikel 20, lid 1 V.T.Sv. bij fusie enkel geldt voor gedragingen gesteld voor de transactie door de overdragende

¹⁸³ HvJ 5 maart 2015, nr. C-343/13, ECLI:EU:C:2015:146, *Modelo*, overw. 28-35; HvJ 14 maart 2019, nr. C-724/17, ECLI:EU:C:2019:204, *Skanska*, overw. 38-40; EHRM 24 oktober 2019, nr. 37858/14, *Carrefour France/Frankrijk*, noot M. DELVEAUX, “La personnalité des peines dans le cadre de la “succession” de sociétés: quid?”, *JDSC* 2020, 186; G. OLIVEIRA E COSTA, “The principle of economic continuity’s application on private enforcement: Case 724/17 Skanska”, *European Law Blog*, 29 april 2019, <https://www.europeanlawblog.eu/pub/the-principle-of-economic-continuitys-application-on-private-enforcement-case-724-17-skanska/release/1/>; T. TILQUIN en K. ALFERS, “Les opérations de restructuration et le transfert de la responsabilité contraventionnelle”, *TRV-RPS* 2019, p. 26, nr. 24; M. LEMAL, “L’application de l’article 20 de Titre préliminaire du Code procédure pénale en cas d’opérations de restructuration”, *JDSC* 2019, 236.

¹⁸⁴ Cass. Crim. (FR) 25 november 2020, n° 18-86.955.

¹⁸⁵ Niettegenstaande bepaalde auteurs hun voorkeur voor dergelijke benadering hebben uitgesproken: P. WAETERINCKX, “Het verval van de strafvordering t.o.v. de rechtspersoon, toegespitst op het geval van de herstructurering van de rechtspersoon door ontbinding zonder vereffening – Het regent in Parijs, zal het weldra druppelen in Brussel?”, *RDC-TBH* 2022, 972-983. Zie ook T. SELVAIS, “La transmission d’une amende dans le cadre de la fusion par absorption”, *Rev.prat.soc.* 2015, 82-83; T. TILQUIN en K. ALFERS, “Les opérations de restructuration et le transfert de la responsabilité contraventionnelle”, *TRV-RPS* 2019, p. 28, nr. 29.

¹⁸⁶ “En vertu de l’article 20, alinéa 2, du titre préliminaire du Code d’instruction criminelle, l’action publique, introduite par citation signifiée à la société [absorbée] avant sa dissolution sans liquidation, s’est poursuivie à l’égard de la [société bénéficiaire] par l’effet de l’absorption de la première société par la seconde.” (Cass. 17 april 2013, AR P.12.0460.F).

¹⁸⁷ Cass. 11 oktober 2017, AR P.17.0522.F. Zie ook T. TILQUIN en K. ALFERS, “Les opérations de restructuration et le transfert de la responsabilité contraventionnelle”, *TRV-RPS* 2019, p. 17-19, nrs. 6-10.

¹⁸⁸ De term “quasi-strafrecht” verwijst naar administratiefrechtelijke (en soms ook civielrechtelijke) procedures met een punitief karakter, die als strafrechtelijk in de zin van artikel 6 EVRM worden gekwalificeerd. Mededingingsrecht is een welgekend voorbeeld daarvan. Zie V. FRANSSEN en C. HARDING, “Introduction: Criminal versus Quasi-criminal Enforcement Mechanisms in Europe. Origins, Concepts, Future”, in V. FRANSSEN en C. HARDING (eds.), *Criminal and Quasi-criminal Enforcement Mechanisms in Europe. Origins, Concepts, Future*, Oxford, Hart Publishing, 2022, (1) 4-5; V. FRANSSEN en S. VANDEWEERD, “Supranational Administrative Criminal Law”, *Revue internationale de droit pénal* 2019, (13) 13-18.

¹⁸⁹ Voor een eerste conceptuele aanzet, zie V. FRANSSEN, “Corporate criminal liability and groups of corporations. Need for a more economic approach?” in K. LIGETI en S. TOSZA (eds.), *White Collar Crime - A Comparative Perspective*, Oxford-Portland, Hart Publishing, 2018, (277) 295-305.

vennootschap(pen). Wat betreft strafbare feiten die door de *verkrijgende vennootschap(pen)* zouden zijn gepleegd *vóór* de fusie, verandert de overname niets en blijft de strafrechtelijke verantwoordelijkheid uiteraard onverlet.¹⁹⁰

3.1.3.3. Moment van verval van de strafvordering bij ontbinding zonder vereffening

58. Ook voor dit derde vervalcriterium specificeerde de strafwetgever niet op welk moment het verval van de strafvordering precies plaatsvindt. Zodoende zou men opnieuw een antwoord in het vennootschapsrecht kunnen zoeken. Hierbij dienen twee situaties te worden onderscheiden.

59. Een *fusie of splitsing door overneming* (met inbegrip van de zogenaamde *geruisloze fusie*) is voltrokken zodra de algemene vergaderingen van de overdragende en verkrijgende vennootschap(pen) (die mogelijks op een verschillende datum plaatsvinden) daartoe overeenstemmende besluiten hebben genomen,¹⁹¹ en dus niet later bij neerlegging van die beslissing ter griffie of de publicatie in het Belgisch Staatsblad.¹⁹²

60. Door de voltrekking van de bovenstaande fusies en splitsingen door overneming houden de overdragende rechtspersonen op te bestaan.¹⁹³

Indien men aanneemt dat het verval van de strafvordering wordt gekoppeld aan het einde van de rechtspersoonlijkheid (*supra*, nr. 34), dan vervalt de strafvordering tegen de overdragende vennootschap(pen) bij fusies en splitsingen door overneming dus op het moment van de overeenstemmende besluiten¹⁹⁴ van de betrokken vennootschap(pen). Net zoals bij sluiting van de vereffening, kan ook hier de vraag rijzen of dit moment wel voldoende kenbaar is om er het verval van de strafvordering aan te koppelen, en of het niet beter is te kiezen voor het moment van de neerlegging ter griffie van de beslissing tot fusie of splitsing.¹⁹⁵ Dat zou evenwel ingaan tegen de formele benadering waarbij verantwoordelijkheid wordt gekoppeld aan rechtspersoonlijkheid. Vermits de rechtspersoonlijkheid eindigt met de overeenstemmende besluiten is er vanaf dan geen rechtssubject meer. Daarom kan o.i. de analogie met aanvang van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid door de neerlegging van de oprichtingsakte niet worden doorgetrokken om

¹⁹⁰ Zie ook S. GNEDASJ, “De strafrechtelijke vrijze van ontbonden rechtspersonen” (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TFR* 2013, (872) 873.

¹⁹¹ Cf. art. 12:32 WVV (fusie door overneming) en art. 12:69 WVV (splitsing door overneming). H. BRAECKMANS en R. HOUBEN, *Handboek vennootschapsrecht*, Antwerpen, Intersentia, 2021, 901.

¹⁹² Overeenkomstig artikelen 12:33 en 12:70 WVV dienen het besluit of de besluiten van de algemene vergadering(en) tot fusie of splitsing door overneming te worden neergelegd en bekendgemaakt.

¹⁹³ Art. 12:13 WVV.

¹⁹⁴ Onder het oude Wetboek van Vennootschappen was het onduidelijk wanneer de fusie of splitsing precies plaatsvond, en dus wanneer de strafvordering verviel tegen de overdragende vennootschap, indien meerdere vennootschappen betrokken waren en hun algemene vergaderingen niet op dezelfde dag beslisten tot fusie of splitsing. Volgens LUGENTZ verviel de strafvordering dan pas bij de laatste regelmatige beslissing (F. LUGENTZ, “Responsabilité pénale des personnes morales: la constitutionnalité du régime d’extinction de l’action publique en cas de dissolution sans liquidation d’une société commerciale”, *Rev. dr. pén.* 2013, (1178) 1182-1183). Dit probleem werd opgelost met het nieuwe WVV, nu de transactie is voltrokken zodra “alle betrokken vennootschappen daartoe overeenstemmende besluiten hebben genomen” (art. 12:32 (fusie), art. 12:69 (splitsing door overneming) en art. 12:55 WVV (met fusie gelijkgestelde verrichtingen). Indien de algemene vergaderingen niet op dezelfde dag vallen, zal dus de datum van de laatste algemene vergadering bepalend zijn.

¹⁹⁵ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 238, nr. 441.

die verantwoordelijkheid te laten voortduren tot de bekendmaking van de fusie of splitsing (*supra*, nr. 9).¹⁹⁶

61. Het Grondwettelijk Hof nam in deze kwestie een standpunt in, weze het in een *obiter dictum*, zonder zich uit te spreken over de gestelde prejudiciële vraag.

Naar aanleiding van een prejudiciële vraag van het Hof van Beroep te Luik werd het Grondwettelijk Hof gevraagd te oordelen of er een ongerechtvaardigd onderscheid bestaat tussen, enerzijds, de rechtspersoon die voor zijn ontbinding zonder vereffening (*in casu* een fusie door overneming) reeds in verdenking is gesteld door de onderzoeksrechter en, anderzijds, de rechtspersoon die voor het verlies van zijn rechtspersoonlijkheid door het openbaar ministerie rechtstreeks is gedagvaard. In het eerste geval kan de strafvordering immers nog worden verder gezet op basis van artikel 20, lid 2 V.T.Sv. (*infra*, 3.2.2), terwijl de rechtstreekse dagvaarding door het openbaar ministerie het verval van de strafvordering niet verhinderde – een kwestie die inmiddels werd opgelost door de wetgever, zoals we verder bespreken (*infra*, nr. 93). Belangrijker hier is de onderliggende situatie: *in casu* was de beslissing tot fusie door overneming genomen op 29 juni 2009, waarna de strafvordering op 2 juli 2009 op gang was gebracht via rechtstreekse dagvaarding, en was de ontbinding van de overdragende vennootschap op 15 juli 2009 gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad.

In tegenstelling tot het Luikse Hof van Beroep is het Grondwettelijk Hof – net als de Ministerraad – van oordeel dat de vennootschap ophoudt te bestaan zodra haar algemene vergadering heeft beslist om te fuseren; de datum van bekendmaking in het Staatsblad is daarentegen irrelevant. Aangezien de beslissing tot ontbinding zonder vereffening werd genomen vóór betekening van de dagvaarding was de strafvordering nog niet ingesteld op het moment van ontbinding van de overdragende vennootschap. Om die reden besloot het Hof dat er geen sprake was van de situatie zoals beschreven in de prejudiciële vraag en dat die vraag geen antwoord behoeft.¹⁹⁷

In zijn redenering volgt het Grondwettelijk Hof dus de vennootschapsrechtelijke regels:¹⁹⁸ het beschouwt de datum van de beslissing door de algemene vergadering tot fusie door overneming als beslissend voor het verval van de strafvordering t.a.v. de overdragende rechtspersoon.¹⁹⁹ Weliswaar dateert dit arrest van voor de inwerkingtreding van het WVV, maar vermits de relevante principes daarin grotendeels werden behouden lijkt deze interpretatie nog steeds van toepassing.

62. Bij een *fusie of splitsing door oprichting* en een *gemengde splitsing* moet(en) de algemene vergadering(en) van de bij de fusie of splitsing betrokken vennootschap(pen) onmiddellijk na het besluit tot fusie of splitsing het ontwerp van de oprichtingsakte en de statuten van de nieuwe

¹⁹⁶ Art. 2:6 WVV.

¹⁹⁷ GwH 18 april 2013, nr. 52/2013, *Dr.pén.ent.* 2014, 89, noot J. CASTIAUX. Zie ook P. ARNOU, “De strafvordering en het einde van de rechtspersoonlijkheid” (noot onder Cass. 17 april 2013), *NC* 2014, afl. 6, (486) 487.

¹⁹⁸ LUGENTZ besluit daarom dat “le principe de l’autonomie du droit pénal au regard des autres branches du droit s’en trouve ainsi marginalisé.” F. LUGENTZ, “Responsabilité pénale des personnes morales: la constitutionnalité du régime d’extinction de l’action publique en cas de dissolution sans liquidation d’une société commerciale”, *RDPC* 2013, afl. 12, (1178) 1184.

¹⁹⁹ GwH 18 april 2013, nr. 52/2013, *Dr.pén.ent.* 2014, 89, noot J. CASTIAUX. Zie ook P. ARNOU, “De strafvordering en het einde van de rechtspersoonlijkheid” (noot onder Cass. 17 april 2013), *NC* 2014, afl. 6, (486) 487.

vennootschap(pen) goedkeuren.²⁰⁰ De fusie of splitsing is voltrokken zodra de nieuwe vennootschap(pen) is (zijn) opgericht,²⁰¹ en dus niet later bij neerlegging van die beslissing(en) ter griffie of de publicatie in het Belgisch Staatsblad.²⁰² Die oprichting moet steeds bij authentieke akte worden vastgesteld, ongeacht de rechtsvorm van de nieuwe vennootschap(pen).²⁰³

63. Op grond van bovenstaande aanname dat het verval van de strafvordering samenvalt met het einde van de rechtspersoonlijkheid, zou de strafvordering tegen de overdragende vennootschap(pen) bij fusie en splitsing door oprichting en bij gemengde splitsing vervallen bij de oprichting van de nieuwe vennootschap(pen), i.e. het verlijden van de betreffende notariële oprichtingsakte(n). Op dat moment verdwijnt immers de rechtspersoonlijkheid van de overdragende vennootschap(pen).

Zoals hoger besproken, is een nieuw opgerichte rechtspersoon o.i. pas strafrechtelijk verantwoordelijk vanaf verkrijging van de rechtspersoonlijkheid, i.e. bij de neerlegging van een uittreksel uit de oprichtingsakte(s) ter griffie van de ondernemingsrechtbank, of, als het om Europese vennootschappen en Europese coöperatieve vennootschappen gaat, op het moment van de inschrijving in het rechtspersonenregister (*supra*, nrs. 1011).

Indien de door de overdragende vennootschap(pen) aangevatte strafrechtelijke activiteit ook na de fusie en splitsing door oprichting en bij gemengde splitsing door de nieuw opgerichte vennootschap(pen) wordt verdergezet, ontstaat een kort vacuüm tussen de oprichting (wanneer de strafvordering t.a.v. de overdrager(s) vervalt) en de neerlegging van de oprichtingsakte van de nieuwe vennootschap(pen) (wanneer de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van deze laatste aanvangt). Hiervoor zou men kunnen terugrijpen naar de figuur van de vennootschap in oprichting (die zelf niet onproblematisch is; *supra*, 28 e.v.). In de praktijk zal het vacuüm van korte duur zijn, aangezien de notaris de oprichtingsakte meestal nog de dag van oprichting neerlegt.

Eenzelfde vacuüm stelt zich niet indien, bij een gemengde splitsing, de strafrechtelijke activiteit wordt verdergezet door (een) bestaande overnemende vennootschap(pen), aangezien strafrechtelijke aansprakelijkheid ontstaat zodra het misdrijf aan die vennootschap(pen) kan worden toegerekend, bijvoorbeeld vanaf voltrekking van de splitsing, i.e. het moment van de overeenstemmende besluiten van de betrokken vennootschap(pen) (*supra*, nr. 60).²⁰⁴

64. We signaleren nog dat het vennootschapsrecht in bovenstaande gevallen van fusies en splitsingen uitzonderingen voorziet op de voltrekking van de fusie of splitsing, waarbij de ontbonden vennootschappen geacht worden toch voort te bestaan voor een bepaalde termijn, bv. voor de duur van het geding over een vordering tot nietigverklaring van de fusie of splitsing door

²⁰⁰ Art. 12:45 WVV (fusie door oprichting), art. 12:85 WVV (splitsing door oprichting van nieuwe vennootschappen) en art. 12:91 WVV (dat de procedure inzake splitsing door oprichting van toepassing verklaart op de gemengde splitsing).

²⁰¹ Art. 12:46 WVV (fusie door oprichting), art. 12:86 WVV (splitsing door oprichting van nieuwe vennootschappen) en art. 12:91 WVV (gemengde splitsing).

²⁰² Overeenkomstig artikelen 12:47, 12:86 en 12:95 WVV dienen het besluit of de besluiten van de algemene vergadering(en) tot fusie of splitsing door oprichting dan wel gemengde splitsing te worden neergelegd en bekendgemaakt.

²⁰³ Art. 12:36, §2 en 12:74, §2 WVV.

²⁰⁴ Art. 12:69 WVV.

overneming of oprichting.²⁰⁵ Vanuit strafrechtelijk perspectief kan men zich afvragen of de strafvordering zou kunnen herleven indien het besluit tot fusie of splitsing achteraf nietig wordt verklaard.²⁰⁶ Ook hier is een wetgevende tussenkomst wenselijk.

65. In afwijking op de hierboven ingenomen positie dat het verval van de strafvordering samengaat met het einde van de rechtspersoonlijkheid zoals geregeld in het vennootschapsrecht, verwijzen sommige auteurs naar de autonomie van het strafrecht, waarbij de strafrechter zelf uit de feiten zou kunnen afleiden wanneer de ontbinding zonder vereffening precies werd voltrokken, zonder gebonden te zijn door het vennootschapsrecht.²⁰⁷ Voor eerdergenoemde redenen lijkt ons deze aanpak niet aangewezen.

3.1.4. Verval van de strafvordering bij andere rechtspersonen dan vennootschappen

66. Vermits artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. van toepassing is op alle privaatrechtelijke en publiekrechtelijke rechtspersonen, en zelfs op vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid, geldt ook artikel 20, lid 1 V.T.Sv. voor al deze entiteiten. De drie momenten van verval dienen dus, *mutatis mutandis*, te worden toegepast, al zijn niet alle momenten steeds even relevant.

Hieronder bekijken we kort, bij wijze van illustratie, hoe deze regels kunnen worden toegepast op verenigingen (zoals VZW's, IVZW's, stichtingen en verenigingen van mede-eigenaars) en op EESV's. Een analyse van (andere) publiekrechtelijke rechtspersonen valt buiten het bestek van deze bijdrage

67. *VZW's en IVZW's* kunnen worden ontbonden door een besluit van de algemene vergadering, van rechtswege (als gevolg van een door de wet of de statuten omschreven feit of gebeurtenis) of door een gerechtelijke beslissing.²⁰⁸ *Stichtingen* (weze het private stichtingen dan wel stichtingen van openbaar nut) kunnen enkel worden ontbonden via gerechtelijke uitspraak.²⁰⁹ Na hun ontbinding blijven de VZW, IVZW en stichting in principe, net zoals vennootschappen, bestaan en behouden zij rechtspersoonlijkheid voor hun vereffening.²¹⁰

Na vrijwillige ontbinding of ontbinding van rechtswege van een VZW of IVZW wordt de

²⁰⁵ Art. 12:13 WVV, met verwijzing naar artikelen 2.44, 12.19 en 12.20 WVV. Voor een overzicht van de gevallen die tot nietigheid kunnen leiden en andere onregelmatigheden die de fusie of splitsing enkel niet tegenstelbaar aan derden maken, zie J. CATTARUZZA, "La restructuration des sociétés et des associations – aspects juridiques" in *Guide juridique de l'entreprise. Traité théorique et pratique*, 2e ed., Wolters Kluwer, 2020, Titre XVI, Livre 172.3, p. 26, nrs. 320-330.

²⁰⁶ F. LUGENTZ, "Responsabilité pénale des personnes morales: la constitutionnalité du régime d'extinction de l'action publique en cas de dissolution sans liquidation d'une société commerciale", *Rev. dr. pén.* 2013, (1178) 1182-1183; P. WAETERINCKX, *Strafrechtelijke verantwoordelijkheid in het ondernemingsstrafrecht. Een te begrijpen en een te beheersen risico*, Leuven, LeA Uitgevers, 2023, 168-169.

²⁰⁷ F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, "De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen" in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 638; P. WAETERINCKX, "Toerekening van het milieumisdrijf en het daderschap" in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieustraf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Gent, Larcier, 2005, p. 144, nr. 56.

²⁰⁸ Art. 2:109 WVV.

²⁰⁹ Art. 2:114, lid 1 WVV. In de hypothese van een ontbinding met het oog op een fusie of splitsing, gelden andere regels (art. 13:2, §2 WVV).

²¹⁰ Art. 2:115, §1 WVV.

vereffening gesloten door een beslissing van de algemene vergadering; op dit moment verliest de vereniging haar rechtspersoonlijkheid.²¹¹ Onder bepaalde voorwaarden kan de ontbinding en vereffening van de VZW of IVZW in één akte gebeuren.²¹² Met toepassing van het eerste wettelijk bepaalde moment van verval van de strafvordering in artikel 20, lid 1 V.T.Sv., en naar analogie met vennootschappen (*supra*, 3.1.1), blijft de ontbonden VZW/IVZW strafrechtelijk verantwoordelijk tot aan die afsluiting van de vereffening.²¹³

In geval van gerechtelijke ontbinding van de VZW/IVZW en van de stichting (wat voor deze rechtspersoon de enige ontbindingsgrond is) spreekt de rechtbank de sluiting van de vereffening uit.²¹⁴ Met toepassing van het tweede wettelijk bepaalde moment van verval van de strafvordering in artikel 20, lid 1 V.T.Sv., zou de strafrechtelijke verantwoordelijkheid eindigen bij de gerechtelijke ontbinding. De rechter die de ontbinding uitspreekt, kan evenwel onmiddellijk de vereffening van de VZW/IVZW²¹⁵ en de stichting sluiten, dan wel vereffenaars aanstellen en de vereffening sluiten op een later moment.²¹⁶ In dat tweede scenario is het, net zoals bij vennootschappen (*supra*, nr. 44), bij gebrek aan precisering door de strafwetgever niet duidelijk of de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van verenigingen en stichtingen na gerechtelijke ontbinding zou doorlopen tot afsluiting van de vereffening. Niet alleen is, ook hier, deze tweede grond van verval volstrekt overbodig (*supra*, nr. 42). Bovendien zou een verval bij gerechtelijke ontbinding een aansprakelijkheidsvacuüm inhouden, en voor de VZW/IVZW die anderszins worden ontbonden een, o.i. ongerechtvaardigde, ongelijkheid in het leven roepen. Ook hier is wellicht voer voor een prejudiciële vraag aan het Grondwettelijk Hof,²¹⁷ tenzij de gerechtelijke ontbinding zou worden geschrapt uit artikel 20, lid 1 V.T.Sv. (*supra*, nr. 46).

In geval van fusies of splitsingen van VZW's – die thans uitdrukkelijk geregeld worden in Boek 13 van het WVV – gelden gelijkaardige principes als bij de vennootschappen. De strafvordering vervalt dus wanneer de VZW ophoudt te bestaan, d.w.z. op het moment van de overeenstemmende besluiten van de VZW en verkrijgende rechtspersoon(en).²¹⁸

Ook bestaan uitzonderingen waarbij de VZW/IVZW en de stichting geacht worden voort te bestaan voor een bepaalde termijn, bv. voor de duur van het geding over een vordering tot nietigverklaring,²¹⁹ en rijst de vraag of de strafvordering zou kunnen herleven indien het besluit tot

²¹¹ Art. 2:134, §1 WVV.

²¹² Art. 2:135 WVV.

²¹³ Cf. M. DENEFF, "Het optreden in rechte van een VZW: een stand van zaken" in JURA FALCONIS (ed.), *De VZW naar huidig en komend recht*, Brussel, Larcier, 2000, 29 e.v.

²¹⁴ Art. 2:134, §2 en art. 2:114, §3 WVV.

²¹⁵ In sommige gevallen zal de rechter hiertoe verplicht zijn. Zie art. 2:113, §3, lid 2 WVV, met verwijzing naar art. XX.100 WER.

²¹⁶ Art. 2:113, §3 WVV, cf. art. 2:134, §2 (VZW/IVZW) en art. 2:114, §3 WVV (stichting).

²¹⁷ F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, "De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen" in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 638; S. VAN DYCK, "De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999", *T.Strafr.* 2001, p. 239, nr. 44; P. WAETERINCKX, "Toerekening van het milieumisdrijf en het daderschap" in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieustraf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Gent, Larcier, 2005, p. 143, nr. 55.

²¹⁸ Art. 13:2, §1 en 13:4, §1 WVV. Voor verdere analyse, zie D. VAN GERVEN, *Verenigingen, vennootschappen en stichtingen*, Mechelen, Kluwer, 2022, 474 e.v.

²¹⁹ Art. 13:1 WVV.

fusie of splitsing achteraf nietig wordt verklaard²²⁰ (*supra*, nr. 75).

68. Ook *verenigingen van mede-eigenaars* kunnen worden ontbonden van rechtswege (met name wanneer de onverdeeldheid ophoudt te bestaan), bij beslissing van de algemene vergadering of via gerechtelijke uitspraak.²²¹ Na haar ontbinding blijft de vereniging van mede-eigenaars bestaan voor haar vereffening.²²² Na ontbinding van rechtswege of na vrijwillige ontbinding wordt, net zoals bij vennootschappen,²²³ de vereffening gesloten door een beslissing van de algemene vergadering.²²⁴

De vereniging van mede-eigenaars zal dus met toepassing van artikel 20, lid 1 V.T.Sv. strafrechtelijk verantwoordelijk blijven tot aan die afsluiting van de vereffening.²²⁵ In geval van gerechtelijke ontbinding spreekt de rechtbank de sluiting van de vereffening uit.²²⁶ Ook hier is opnieuw niet duidelijk of de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de vereniging van mede-eigenaars na gerechtelijke ontbinding zou doorlopen tot een eventueel latere sluiting van de vereffening (*supra*, nr. 45).

Het derde vervalmoment – ontbinding zonder vereffening – lijkt niet dienstbaar voor verenigingen van mede-eigenaars. Deze kunnen immers niet overgaan tot een fusie of splitsing.

69. Een ander voorbeeld zijn *EESV's*, die overeenkomstig artikel 35, lid 2 Verordening (EEG) nr. 2137/85 van de Raad van 25 juli 1985 tot instelling van Europese economische samenwerkingsverbanden²²⁷ worden vereffend overeenkomstig het nationale recht.²²⁸

3.1.5. Verval van de strafvordering bij vernietigbare rechtspersonen en vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid

70. Voor vernietigbare *rechtspersonen* en vernietigbare *verenigingen en stichtingen* die onder het WVV vallen, heeft de nietigheid, zoals eerder besproken, constitutieve werking vanaf de uitspraak van de rechter.²²⁹ Tot dat moment is de vernietigbare rechtspersoon o.i. strafrechtelijk verantwoordelijk (*supra*, 2.2.1.5).²³⁰ De strafwetgever preciseerde weliswaar niet of dit moment kan worden beschouwd als een gerechtelijke ontbinding die met toepassing van artikel 20, lid 1

²²⁰ F. LUGENTZ, "Responsabilité pénale des personnes morales: la constitutionnalité du régime d'extinction de l'action publique en cas de dissolution sans liquidation d'une société commerciale", *Rev. dr. pén.* 2013, (1178) 1182-1183; P. WAETERINCKX, *Strafrechtelijke verantwoordelijkheid in het ondernemingsstrafrecht. Een te begrijpen en een te beheersen risico*, Leuven, LeA Uitgevers, 2023, 168-169.

²²¹ Art. 3.97, lid 1 BW.

²²² Art. 3.98, §1, lid 1 BW.

²²³ Art. 2:100, laatste lid WVV.

²²⁴ Artikel 3.98, §3 BW dat verwijst naar 2:100, lid 2 WVV. Cf. M. DENEFF, "Het optreden in rechte van een VZW: een stand van zaken" in JURA FALCONIS (ed.), *De VZW naar huidig en komend recht*, Brussel, Larcier, 2000, 29 e.v.; D. VAN GERVEN, *Handboek verenigingen*, Kalmthout, Biblo, 2002, p. 300, nr. 357 e.v.

²²⁵ S. VAN DYCK, "De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999", *T.Strafr.* 2001, p. 258, nr. 115.

²²⁶ Artikel 3.98, §3 BW dat verwijst naar 2:101, lid 2 WVV.

²²⁷ *Pb.L.* 31 juli 1985, afl. 199, 1.

²²⁸ Zie Boek 2 WVV.

²²⁹ Art. 2:34 (nietige rechtspersonen) en 2:40, §2, lid 1 WVV (nietige verenigingen en stichtingen) WVV.

²³⁰ Anders is het voor de maatschap aangezien deze geen rechtspersoonlijkheid heeft en dus niet onder art. 2:34 WVV valt (*infra*, nr. 71).

V.T.Sv. tot het verval van de strafvordering zou leiden.

Volgens de vennootschapsrechtelijke regels brengt de door de rechter uitgesproken nietigheid de vereffening mee van de nietige vennootschap, vereniging en stichting, zoals bij ontbinding.²³¹ De nietige entiteit behoudt dus rechtspersoonlijkheid met het oog op haar vereffening²³² indien deze vereffening niet gelijktijdig zou worden gesloten. Indien de nietigverklaring geldt als een gerechtelijke ontbinding dan zou, zoals hierboven uiteengezet (*supra*, nr. 45), de strafvordering niet blijven bestaan tot aan de sluiting van de vereffening, wat in strijd is met de formele benadering en een aansprakelijkheidsvacuüm creëert, en daarom een wettelijke interventie vereist.

71. Over het einde van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid – de *maatschap* – heeft de wetgever helemaal niets bepaald.

Voor het gebrek aan wetgevend kader bestond al onder het oude vennootschapsrechtelijke regime dat gold voor het WVV een o.i. relatief eenvoudige oplossing. Op grond van artikel 5, lid 2 Sw. / artikel 18, lid 2 NSw. zijn de vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid in het strafrecht te beschouwen als rechtspersonen. Bijgevolg vallen ook zij onder de regeling van art. 20, lid 1 V.T.Sv., waarbij vooral het eerste moment van verval van tel zal zijn. Bij beëindiging²³³ gaat voor de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid een periode van vereffening in.²³⁴ In het oude regime, zou de strafvordering in theorie dus vervallen bij de afsluiting van die vereffening.²³⁵

Sinds de inwerkingtreding van het WVV zijn de regels inzake maatschappen verduidelijkt. Net zoals zijn voorganger, lijst het WVV de wettelijke ontbindingsgronden op, samen met mogelijke uitzonderingen.²³⁶ Ook geldt, zoals voorheen, en naar analogie met vennootschappen met rechtspersoonlijkheid, dat de maatschap – of beter: “het vennootschapsvermogen” – na ontbinding geacht wordt voort te bestaan voor de vereffening tot aan de sluiting daarvan.²³⁷ Men kan aannemen dat de strafvordering, in theorie, op grond van art. 20, lid 1 V.T.Sv. vervalt bij afsluiting van die vereffening of bij eventuele gerechtelijke ontbinding. Net zoals onder het oude Wetboek van Vennootschappen, blijven er evenwel heel wat vragen bestaan over hoe dit zich in de praktijk laat toepassen.²³⁸

72. Anders dan voor vennootschappen met rechtspersoonlijkheid (*supra*, nr. 70), werkt de nietigheid voor de vennootschap zonder rechtspersoonlijkheid terug *ex tunc*. De strafwetgever heeft

²³¹ Art. 2:37, lid 1 (nietige vennootschappen) en art. 2:40, §2, lid 2 (nietige verenigingen en stichtingen) WVV.

²³² Art. 2:76 WVV.

²³³ Onder het oude regime voor het WVV gebeurde de beëindiging van rechtswege (met inbegrip van de vrijwillige ontbinding) of door nietigverklaring.

²³⁴ H. GEINGER en N. HEIJERICK, *Inleiding tot het vennootschapsrecht*, Brugge, die Keure, 2000, 28; J. VAN EETVELDE, *Ontbinding en vereffening van vennootschappen*, Roeselaere, Roularta Media Group, 2024, 22.

²³⁵ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 251, nr. 86.

²³⁶ Art. 4:16, art. 4:18-4:20 en art. 4:28 WVV.

²³⁷ Art. 4:21 WVV. Zie ook J. VANANROYE, “De vereffening van de maatschap in W.Venn. en ontwerp-WVV: over de gevaren van recyclage”, *Corporate Finance Lab*, 25 juni 2018, <https://corporatefinancelab.org/2018/06/25/de-vereffening-van-de-maatschap-in-w-venn-en-ontwerp-wvv-over-de-gevaren-van-recyclage/>; J. VAN EETVELDE, *Ontbinding en vereffening van vennootschappen*, Roeselaere, Roularta Media Group, 2024, 22.

²³⁸ S. VAN DYCK, “De (privaatrechtelijke) rechtspersoon als strafbare dader van een misdrijf. Het toepassingsgebied *ratione societatis privati iuris* van de Wet van 4 mei 1999”, *T.Strafr.* 2001, p. 251, nr. 86 e.v.

dit niet in rekening genomen, zodat het onduidelijk is of een maatschap strafrechtelijk verantwoordelijk kan worden geacht indien, na de strafrechtelijke feiten, blijkt dat zij *ab initio* nietig was. Ook hier zou een wetgevende interventie welkom zijn.

3.2. Uitzonderingen: uitoefening van de strafvordering na het “overlijden” van de rechtspersoon

73. Volgens de strafwetgever was een volkomen assimilatie van de regels inzake het verval van de strafvordering voor rechtspersonen met deze voor de natuurlijke personen te misbruikgevoelig.²³⁹ De beëindiging van een rechtspersoon is niet vergelijkbaar met het overlijden van een natuurlijke persoon en kan makkelijker worden georkestreerd. Om misbruik te vermijden voorziet artikel 20, lid 2 V.T.Sv. in twee onderscheiden²⁴⁰ uitzonderingssituaties waarin de uitoefening van de strafvordering mogelijk blijft ná het verdwijnen van de rechtspersoon.

74. Op grond van artikel 20, lid 2 V.T.Sv kan de strafvordering verder worden uitgeoefend na het verlies van de rechtspersoonlijkheid indien dit verlies tot doel had om te ontsnappen aan de vervolging (3.2.1.), of de rechtspersoon, voorafgaand aan zijn ontbinding, formeel werd betrokken in een strafprocedure via een in verdenkingstelling, een verwijzing door het onderzoeksgerecht of een rechtstreekse dagvaarding (3.2.2.). Het zou logischer en praktischer zijn om deze uitzonderingsgronden in omgekeerde volgorde op te nemen in de wet, met eerst het procedurele criterium (dat binair van aard is) en pas nadien het criterium van de ontsnapingsintentie (dat een feitelijke beoordeling vereist).

Deze uitzonderingen gelden, met toepassing van artikel 5, lid 2 Sw. / artikel 18, lid 2 NSW., ook voor vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid en vennootschappen in oprichting, al zal de toepassing in dergelijke gevallen, net zoals deze van artikel 5, lid 2 Sw. / artikel 18, lid 2 NSW. zelf (*supra*, nrs. 6 en 27-29), uitzonderlijk zijn.

75. Inmiddels heeft het Grondwettelijk Hof geoordeeld dat het onderscheid voor het verval van de strafvordering tussen natuurlijke personen en rechtspersonen verantwoord is.²⁴¹ Niettemin

²³⁹ MvT, Wetsvoorstel tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/1, 11-12.

²⁴⁰ Dit standpunt werd niet altijd unaniem onderschreven. In zijn memorie in de zaak die aanleiding gaf tot het arrest van het Grondwettelijk Hof van 18 april 2013 beweerde de Ministerraad dat een in verdenkingstelling door de onderzoeksrechter voorafgaand aan het verlies van de rechtspersoonlijkheid niet automatisch het instandhouden van de strafvordering inhoudt, en dat daartoe ook moet worden aangetoond dat de, inmiddels uitgevoerde, ontbinding tot doel had aan strafvervolgung te ontsnappen. De Ministerraad beschouwde de twee in artikel 20, lid 2 V.T.Sv. opgesomde uitzonderingen dus als cumulatief. Zie GwH 18 april 2013, nr. 52/2013, *Dr.pén.entr.* 2014, 89, noot J. CASTIAUX. Uit een later arrest blijkt dat het Grondwettelijk Hof die interpretatie niet volgt. Het Hof oordeelde in 2017 dat “blijkens de duidelijke bewoordingen van de in het geding zijnde bepaling enkel in geval van in verdenkingstelling door de onderzoeksrechter de strafvordering nog kan worden uitgeoefend *zonder* dat het bewijs moet worden geleverd dat de in verveffeningstelling of de ontbinding tot doel had aan de vervolging te ontsnappen, terwijl dat bewijs in de andere gevallen wel steeds moet worden geleverd opdat de strafvordering kan worden voortgezet.” GwH 11 mei 2017, nr. 54/2017, *RW* 2016-17, 1680, eigen cursivering.

²⁴¹ Een rechtspersoon verdwijnt immers als gevolg van de beslissing van één of meerdere natuurlijke personen, die zelf niet ‘verdwijnen’. De situatie van een overleden natuurlijke persoon verschilt daarom wezenlijk van die van een ontbonden rechtspersoon en het verschil in behandeling wat betreft het verval van de strafvordering is dus redelijk verantwoord. Zie GwH 18 april 2013, nr. 52/2013, *Dr.pén.entr.* 2014, 89, noot J. CASTIAUX. Zie ook V. FRANSSEN,

blijven de uitwerking en toepassing ervan voorwerp van vele vragen en discussie. Zo zag de Raad van State niet in hoe een ontbonden en vereffende rechtspersoon kan “herleven”²⁴² teneinde de strafvordering verder uit te oefenen.²⁴³ Daarom bespreken we, na de twee uitzonderingen op het verval van de strafvordering (3.2.1. en 3.2.2.), in de volgende onderdelen ook enkele problemen bij de uitoefening van de strafvordering en de strafuitvoering tegen de (verdwenen) rechtspersoon (3.3.) alsook de alternatieve oplossing voor de onderzoeksrechter om voorlopige maatregelen te nemen t.a.v. de rechtspersoon (3.4.).

3.2.1. Eerste uitzondering: geen verval van de strafvordering bij “ontsnappingsintentie”

3.2.1.1. Beoordelingskader

76. Vooreerst is een “*post mortem*”-vervolgning mogelijk wanneer de vereffening, de gerechtelijke ontbinding of de ontbinding zonder vereffening tot doel hebben om aan de strafrechtelijke vervolging te ontsnappen (art. 20, lid 2 V.T.Sv.). Deze uitzondering geldt ook voor buitenlandse rechtspersonen,²⁴⁴ maar de implementatie daarvan (*supra*, nr. 64) kan voor praktische problemen zorgen.

77. Deze uitzonderingsgrond laat toe dat, na verdwijning van de rechtspersoon, een reeds ingestelde strafvordering nog verder kan worden *uitgeoefend* als de ontsnappingsintentie is aangetoond. Dit betreft, bij wijze van uitsluiting, de hypothese waarin de strafvordering reeds werd ingesteld via een vordering tot gerechtelijk onderzoek door het openbaar ministerie of een klacht met burgerlijke partijstelling en waarin de rechtspersoon nominatief wordt vernoemd zonder dat hierop een formele in verdenkingstelling volgde door de onderzoeksrechter²⁴⁵ (art. 61*bis*, lid 2 Sv.). De andere gevallen waarin de strafvordering al is ingesteld worden immers gevat onder de tweede uitzonderingsgrond die verdere uitoefening van de strafvordering tegen een rechtspersoon automatisch vooropstelt (*infra*, 3.2.2).

Hoewel de wet het niet letterlijk vermeldt, werd aangenomen dat de strafvordering ook nog kan worden *ingesteld* na het verdwijnen van de rechtspersoonlijkheid.²⁴⁶ Op grond hiervan zou een

“Strafrechtelijke verantwoordelijkheid rechtspersonen” (noot onder GwH 18 april 2013), *NJW* 2013, 691; F. LUGENTZ, “Responsabilité pénale des personnes morales: la constitutionnalité du régime d’extinction de l’action publique en cas de dissolution sans liquidation d’une société commerciale”, *Rev. dr. pén.* 2013, (1178) 1183-1184.

²⁴² *Cf. supra*, nr. 64: vraag naar het eventuele herleven van de strafvordering indien de beslissing tot fusie of splitsing achteraf wordt nietig verklaard.

²⁴³ Verslag JEANMOYE, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/6, 129. Om tegemoet te komen aan deze bedenkingen van de Raad van State, stelde de heer BOURGEOIS voor om het tweede lid van art. 20 V.T.Sv. te schrappen. Het Parlement verwierp echter dit amendement en behield het tweede lid van artikel 20 V.T.Sv. Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 38.

²⁴⁴ Voor een toepassingsvoorbeeld, zie Brussel 30 mei 2017, *NC* 2018, 222, noot M. VANDEBOTERMET.

²⁴⁵ De onderzoeksrechter is immers niet verplicht om een in verdenkingstelling uit te spreken. Indien hij meent dat er geen ernstige aanwijzingen van schuld zijn, kan hij de rechtspersoon louter op de hoogte brengen van de tenlastenlegging zodat deze in staat wordt gesteld om zijn rechten van verdediging uit te oefenen, maar zonder dat dit een formele in verdenkingstelling inhoudt. R. VERSTRAETEN, *Handboek strafvordering*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2012, p. 428-429, nr. 808.

²⁴⁶ P. TRAEEST, “De Wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen”, *TRV* 1999, 485. Zie bv. Brussel 30 mei 2017, *NC* 2018, 222, noot M. VANDEBOTERMET (betreffende een Roemeense vennootschap die ontbonden werd op 4 augustus 2014 en vervolgens gedagvaard via een

verdwenen rechtspersoon bv. na een opsporingsonderzoek (waar de strafvordering per definitie nog niet is ingesteld) op ontvankelijke wijze rechtstreeks kunnen worden gedagvaard indien de ontsnappingsintentie voor de vonnisrechter kan worden aangetoond. Deze uitzondering lijkt ook te spelen indien de rechtspersoon voor diens verdwijning niet op de hoogte was van een bestaand opsporingsonderzoek of, meer in het algemeen, een mogelijke strafrechtelijke vervolging maar niettemin een ontsnappingsintentie kan worden aangetoond (*infra*, nr. 83).

Nadat de rechtspersoon is opgedoekt, kan hij dus niet enkel strafprocedureel in leven worden gehouden (zowel o.b.v. de eerste of de tweede uitzonderingsgrond (*infra*, 3.2.2)), maar zou hij, onder de eerste uitzonderingsgrond, ook weer tot leven kunnen worden geroepen om een strafvordering te ondergaan. Dit is een verre van evidente situatie, zelfs indien in een aantal gevallen een schijnbaar praktische oplossing wordt voorgesteld (bv. instelling en uitoefening van de strafvordering tegen de vereffenaar *qualitate qua*) (*infra*, 3.3.1). In elk geval kan men aannemen dat deze mogelijkheid tot verrijzenis niet eindeloos zou gelden, maar beperkt is in de tijd (*infra*, nr. 98).

78. Voor de vaststelling van een “ontsnappingsintentie” gaat men na of de beslissing tot beëindiging van de rechtspersoon ook zou zijn genomen zonder dreigende strafvervolging.²⁴⁷ Het bewijs van die intentie rust (uiteraard) op de vervolgende partij.²⁴⁸

79. De wetgever heeft echter nagelaten om de ontsnappingsintentie nader te definiëren of toetsingscriteria aan te reiken, wat bij sommige auteurs de vraag oproept naar de verenigbaarheid van artikel 20, lid 2 V.T.Sv. met het legaliteitsbeginsel.²⁴⁹ De vaststelling van de ontsnappingsintentie wordt volledig overgelaten aan de strafrechter, die beschikt over een ruime appreciatiemarge.

Zoals hieronder blijkt, biedt de (beperkte) rechtspraak evenwel (nog) geen duidelijke houvast over de notie “ontsnappingsintentie”. Vanuit ondernemingsperspectief creëert dit rechtsonzekerheid, aangezien het risico op *post mortem*-vervolging moeilijk voorspelbaar is, zelfs bij schijnbaar legitieme herstructureringen. Het lijkt ons dus uitermate wenselijk dat de wetgever het wettelijk kader verder verduidelijkt.

3.2.1.2. Ontsnappingsintentie beoordeeld door de strafrechter

80. De beoordeling van de ontsnappingsintentie kan gebeuren op het niveau van het vonnisgerecht, maar ook al ervoor, door het onderzoeksgerecht na een gerechtelijk onderzoek. Dat laatste is logisch aangezien het een beoordeling betreft van de ontvankelijkheid van de strafvordering. Dit komt toe aan het onderzoeksgerecht, net zoals het ook de ontvankelijkheid

“dagvaarding buitenland” van het Belgisch openbaar ministerie die werd betekend op 30 september 2014; gelet op de ontsnappingsintentie oordeelde het Hof dat de vennootschap alsnog kon worden vervolgd).

²⁴⁷ H. VAN BAVEL, “De wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen”, *AJT* 1999-2000, 225.

²⁴⁸ M. FAURE, “De strafrechtelijke verantwoordelijkheid in de onderneming”, *TPR* 2000, p. 1352, nr. 42; K. GOYENS en M. VANDEBOTERMET, “De “dood” van de rechtspersoon leidt niet noodzakelijk tot het verval van de strafvordering – artikel 20, tweede lid V.T.Sv.” (noot onder Brussel 30 mei 2017), *NC* 2018, (225) 229.

²⁴⁹ S. GNEDASJ, “De strafrechtelijke verrijzenis van ontbonden rechtspersonen” (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TFR* 2013, (872) 873-874.

beoordeelt bij bv. het overlijden van de natuurlijke persoon of de verjaring van de strafvordering.²⁵⁰ Indien het onderzoeksgerecht besluit tot verval, spreekt het een buitenvervolginstelling uit en volgt er dus geen verwijzing naar het vonnisgerecht.²⁵¹

Het onderzoeksgerecht zal hierover evenwel enkel moeten oordelen indien de onderzoeksrechter tijdens het gerechtelijk onderzoek tegen de rechtspersoon, en voorafgaand aan diens verdwijning, niet overging tot een formele in verdenkingstelling (*supra*, nr. 77 en *infra*, nr. 85). Gebeurde dat wel, dan speelt de tweede uitzonderingsgrond van artikel 20, lid 2 V.T.Sv. en blijft de strafvordering automatisch bestaan zonder dat de ontsnappingsintentie moet worden bekeken (*infra*, 3.2.2).

81. De rechtspraak omtrent de ontsnappingsintentie is eerder schaars en casuïstisch. Zoals hierna zal blijken, valt er niet echt een duidelijke lijn in de beschikbare beslissingen te trekken die een coherent beoordelingskader zou bieden.

82. In zaken waar een ontsnappingsintentie werd vastgesteld, lijkt men geen rekening te hebben gehouden met mogelijke economische of andere motieven voor de ontbinding van de rechtspersoon los van een ontsnappingsintentie.

Dit was het geval in een zaak voor de Kamer van Inbeschuldigingstelling (KI) van het Brusselse Hof van Beroep, waarin de rechters oordeelden dat de strafvordering tegen de NV Deutsche Bank niet was vervallen nadat deze vennootschap was overgenomen door de gelijknamige vennootschap naar Duits recht. De KI oordeelde dat er een ontsnappingsintentie bestond nu “Deutsche Bank haar zelfde zetel in Brussel heeft behouden”.

Vervolgens, voor het Hof van Cassatie, voerde Deutsche Bank aan dat de opgeslorpte Belgische NV Deutsche Bank juridisch niet meer bestond en bijgevolg geen zetel meer kon hebben. Niettemin bevestigde het Hof de bestreden beslissing gezien deze vaststelde dat de ontbinding zonder vereffening niet heeft geleid tot het verdwijnen van de bankactiviteiten die de opgeslorpte vennootschap verrichtte vóór het instellen van de strafvordering en die sindsdien in hetzelfde financieel centrum door de nieuwe entiteit werden voortgezet. Bijgevolg kon de KI met reden, en zonder in onduidelijkheid en onwettigheid te vervallen, besluiten dat de ontbinding tot doel had te ontsnappen aan de strafprocedure.²⁵²

In dit arrest lijkt het Hof van Cassatie eraan voorbij te gaan dat een verderzetting van de activiteiten meestal de essentie is van een overname. Het loutere behoud op hetzelfde adres van de activiteiten van de overgenomen vennootschap leek voor het Hof te volstaan om te besluiten dat de overname gebeurde met de bedoeling om aan strafvervolgning te ontsnappen. Of werd nagegaan dat de herstructurering van de bank kon worden gerechtvaardigd op basis van enig ander legitiem (economisch) motief, blijkt alvast niet uit de beslissing. Kritische rechtsleer merkt op dat in de

²⁵⁰ R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 384, nr. 1053; V. FRANSSEN, S. VANDEWEERD en L. GRISARD, *Principes de procédure pénale*, 8e ed., Luik, Presses universitaires de Liège, 2025, 131.

²⁵¹ P. TRAEST en J. MEESE, "De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen: enkele knelpunten" in VLAAMSE CONFERENTIE DER BALIE VAN GENT (ed.) *Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, (285) 314.

²⁵² Cass. 5 juni 2013, AR P.12.1881.F, *Arr.Cass.* 2013, afl. 6-7-8, 1389.

bedrijfswereld het “behoud van activiteiten op eenzelfde locatie vaak is ingegeven door louter praktische beweegredenen” en betoogt, o.i. terecht, dat dit behoud op zich onvoldoende is om het bestaan van een ontsnappingsintentie te bewijzen.²⁵³

83. Een andere zaak, eveneens behandeld door het Brusselse Hof van Beroep, betrof een reeds ontbonden (buitenlandse) vennootschap die werknemers in het buitenland tewerkstelde in strijd met de detacheringsregels.²⁵⁴ Het Hof leidde een ontsnappingsintentie af uit de vaststelling dat de rechtspersoon een activiteit organiseerde in strijd met de wet, en achtte de vervolging van de ontbonden vennootschap alsnog mogelijk.

Ook op dit arrest kwam – terecht – kritiek. Indien de loutere wetsinbreuk volstaat voor de vaststelling van de ontsnappingsintentie, dan zou dergelijke intentie immers nagenoeg automatisch vaststaan indien de wetsinbreuk wordt vastgesteld. Volgens sommige auteurs wijst niets in het arrest erop dat de betrokken rechtspersoon op de hoogte was van het lastens hem gevoerde opsporingsonderzoek: hoe kon hij dan de intentie hebben gehad aan de vervolging te willen ontsnappen?²⁵⁵ Dit arrest illustreert dat het gebrek aan daadwerkelijke kennis over een strafrechtelijk onderzoek niet noodzakelijk exonererend is. Een rechtspersoon kan geacht worden anticiperend te handelen, bv. op basis van mediaberichtgeving, interne audits of waarschuwing van haar compliance-afdeling (bv. na melding door een klokkenluider (*whistleblowing*)). In die zin is het kenniselement relevant, maar niet doorslaggevend: de rechter zal *in concreto* moeten beoordelen of de ontbinding – met of zonder formele kennis van een strafonderzoek – een vermijdingsstrategie inhield. Deze brede invulling noopt tot bijzondere waakzaamheid bij ontbindings- en herstructureringsplannen.

Tot slot weze opgemerkt dat het gebrek aan daadwerkelijke kennis van het onderzoek *an sich* evenmin voldoende is bij toepassing van de tweede uitzonderingsgrond onder artikel 20, lid 2 V.T.Sv. Beide gevallen zijn evenwel niet vergelijkbaar, aangezien de tweede uitzonderingsgrond vereist dat er een formele kennisgeving gebeurde aan de vervolgte rechtspersoon (*infra*, 3.2.2.2).

84. In andere zaken, daarentegen, verwierpen de hoven en rechtbanken het bestaan van een ontsnappingsintentie en besloten ze tot verval van de strafvordering tegen de ontbonden rechtspersoon.

In een zaak tegen NV ISS Building Services en NV ISS Facility Services stelde het openbaar ministerie dat de ontbinding en vereffening van de eerste vennootschap in 2022, na diens overdracht van algemeenheid van goederen aan de tweede vennootschap,²⁵⁶ was ingegeven door het oogmerk om vervolging te vermijden voor een arbeidsongeval dat in 2011 had plaatsgevonden. Volgens de KI bleek uit geen enkel element in het dossier dat NV ISS Building Services met de

²⁵³ S. GNEDASJ, “De strafrechtelijke vrijzenis van ontbonden rechtspersonen” (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TFR* 2013, (872) 876.

²⁵⁴ Brussel 30 mei 2017, *NC* 2018, 222, noot M. VANDEBOTERMET.

²⁵⁵ K. GOYENS en M. VANDEBOTERMET, “De “dood” van de rechtspersoon leidt niet noodzakelijk tot het verval van de strafvordering – artikel 20, tweede lid V.T.Sv.” (noot onder Brussel 30 mei 2017), *NC* 2018, (225) 230.

²⁵⁶ Het bestreden arrest stelde vast dat “de eerste verweerster, bij akte van 31 december 2012, haar gehele vermogen heeft overgedragen aan de tweede verweerster en dat, vervolgens, haar vervroegde ontbinding en afsluiting van haar vereffening zijn uitgesproken, [en] de eerste verweerster aldus diezelfde dag, ingevolge die rechtshandelingen, haar rechtspersoonlijkheid heeft verloren.” Cass. 11 oktober 2017, AR P.17.0522.F, tweede middel.

ontbinding en vereffening de bedoeling had gehad te ontsnappen aan de strafvervolging die twee jaar later werd ingesteld wegens het arbeidsongeval. Voor het Hof van Cassatie voerde het openbaar ministerie aan dat de ontsnappingsintentie bleek uit het feit dat NV ISS Building Services kennis had van het onderzoek alsook uit de omvang van de zaak die met het ongeval verband hield. Het Hof bevestigde evenwel de bestreden beslissing en verwees naar het feit dat de ontbinding en vereffening volgens de voor de raadkamer neergelegde akten economisch waren gemotiveerd.²⁵⁷

In andere gepubliceerde zaken waar de ontsnappingsintentie werd verworpen blijkt de motivering vrij summier en leert ze ons weinig over de elementen die in acht werden genomen. Zo besloot de Correctionele Rechtbank van Brugge in 2018 dat de strafvordering vervallen was ten gevolge van een fusie door overname van twee ziekenhuizen, beide autonome verzorgingsinstellingen met een publiekrechtelijk statuut. De Rechtbank stelde dat er geen aanwijzingen waren van een “ontsnappingsintentie” zonder dit verder te duiden.²⁵⁸ Hetzelfde geldt voor een vonnis van de Correctionele Rechtbank van Henegouwen, afdeling Charleroi.²⁵⁹

3.2.2. Tweede uitzondering: geen verval van de strafvordering bij in verdenkingstelling, verwijzing door het onderzoeksgerecht of rechtstreekse dagvaarding

3.2.2.1. Autonome uitzonderingsgrond

85. Als tweede uitzondering op de algemene regel, vervalt de strafvordering niet indien de rechtspersoon vóór het verlies van de rechtspersoonlijkheid op een welbepaalde, formele, wijze in kennis werd gesteld van de strafvordering, met name omdat de rechtspersoon (i) door de onderzoeksrechter, overeenkomstig artikel 61*bis* Sv., formeel²⁶⁰ in verdenking werd gesteld; (ii) door het onderzoeksgerecht werd verwezen naar het vonnisgerecht; of (iii) rechtstreeks werd gedagvaard ten gronde.

De verwijzing naar de in verdenkingstelling door de onderzoeksrechter (art. 61*bis*, lid 1 Sv.) betekent dat deze uitzonderingsgrond niet geldt voor andere personen waartegen de strafvordering werd ingesteld in het kader van het gerechtelijk onderzoek (art. 61*bis*, lid 2 Sv.), i.e. op vordering van het openbaar ministerie, via klacht met burgerlijke partijstelling²⁶¹ of omdat zij rechtstreeks als verdachten worden geviséerd zonder dat er een in verdenkingstelling is.²⁶²

86. Met toepassing van deze tweede uitzonderingsgrond kan de strafvordering (enkel) nog verder worden *uitgeoefend* wanneer de rechtspersoon na deze kennisgeving zijn rechtspersoonlijkheid verliest. Anders dan de eerste uitzonderingsgrond van artikel 20, lid 2

²⁵⁷ Cass. 11 oktober 2017, AR P.17.0522.F, tweede middel.

²⁵⁸ Corr. West-Vlaanderen (afd. Brugge), 22 januari 2018, *JDSC* 2019, afl. 1, 193 en *TGR-TWVR* 2018, afl. 3, (192) 192 (“Een eerste uitzondering is indien de ontbinding zonder vereffening tot doel heeft te ontsnappen aan de vervolging. De rechtbank stelt echter vast dat het strafdossier geen enkele indicatie bevat, laat staan enig bewijs, dat de fusie een dergelijk doel zou hebben nagestreefd.”).

²⁵⁹ Corr. Henegouwen (afd. Charleroi), 19 november 2019, *JLMB* 2020, afl. 13, (613) 614-615 (“qu’il ne peut être raisonnablement allégué que cette fusion ait eu pour objectif d’échapper aux poursuites”).

²⁶⁰ Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 39.

²⁶¹ Het Grondwettelijk Hof oordeelde over deze twee gevallen dat zij terecht buiten de toepassing van de uitzondering werden gehouden. GwH 11 mei 2017, nr. 54/2017, overw. B.10.2. Zie ook *infra*, nr. 92.

²⁶² Zoals gesteld, is de onderzoeksrechter immers niet verplicht om een in verdenkingstelling uit te spreken (*supra*, n. 245).

V.T.Sv. (*supra*, nr. 77), omvat deze tweede uitzondering niet het *instellen* van de strafvordering na het verlies van rechtspersoonlijkheid vermits de strafvordering, per hypothese, reeds werd ingesteld. Dat betekent ook dat de strafvordering enkel (verder) kan worden uitgeoefend voor die feiten (ongeacht hun kwalificatie) waarvoor zij, voor het verlies van de rechtspersoonlijkheid, werd ingesteld. Voor andere feiten die desgevallend nadien aan het licht zouden komen, kan dus geen nieuwe vordering worden ingesteld (tenzij de eerste uitzonderingsgrond van art. 20, lid 2 V.T.Sv. vervuld zou zijn).

87. Deze uitzonderingsgrond heeft een autonoom karakter en staat los van de eerder besproken ontsnappingsintentie (*supra*, 3.2.1).²⁶³ Er moet voor de toepassing van deze tweede uitzondering dus geen bewijs van een ontsnappingsintentie geleverd worden.²⁶⁴ Niettemin is de onderliggende reden voor deze tweede uitzondering wél dat de vereffening of ontbinding van de rechtspersoon in die gevallen het doel heeft aan de strafvervolgning te ontsnappen.²⁶⁵ De *ratio legis* van beide uitzonderingen is dus identiek.

88. Een cassatiearrest van 27 november 2018 bevestigt de verregaande en langdurige reikwijdte van deze uitzondering.²⁶⁶ De vervolgte vennootschap, eiseres in cassatie, was in verdenking gesteld in 2010 en ging zes jaar later, in 2016, over tot ontbinding zonder vereffening via splitsing door oprichting. Het Hof van Cassatie oordeelde dat de strafvordering niet was vervallen. Dat de rechtspersoon ten gevolge van de in verdenkingstelling met zekerheid kennis kreeg van het feit dat hij zou worden vervolgd, is daartoe voldoende. Deze rechtspraak illustreert dat eventuele economische motieven voor een ontbinding in dit geval van geen tel zijn, en noopt tot waakzaamheid.

3.2.2.2. Aanvankelijke bepaling, kritiek en wetgevende ingreep

89. Bij de invoering in 1999 was de tweede uitzonderingsgrond in artikel 20, lid 2 V.T.Sv. nog beperkt tot de in verdenkingstelling op grond van artikel 61*bis* Sv. Een in verdenkingstelling veronderstelt ernstige aanwijzingen van schuld en vereist een kennisgeving aan de betrokken rechtspersoon. Precies die kennisgeving lijkt te verantwoorden dat de strafvordering tegen de rechtspersoon niet vervalt en nog kan worden voortgezet (*infra*, nr. 91).

90. Die aanvankelijke beperking tot in verdenkingstelling leidde tot meerdere procedures, zowel voor het Hof van Cassatie als voor het Grondwettelijk Hof. Centraal stond de vraag of er, in het licht van het gelijkheidsbeginsel (art. 10-11 GW), een redelijk verantwoord onderscheid bestond met rechtspersonen die door een onderzoeksgerecht (d.w.z. de raadkamer of KI) werden doorverwezen naar de vonnisrechter alsook deze die rechtstreeks voor het vonnisgerecht werden gedagvaard. Na verlies van de rechtspersoonlijkheid kon in deze gevallen, volgens de letter van de wet,²⁶⁷ de strafvordering niet worden verdergezet tenzij een ontsnappingsintentie werd aangetoond

²⁶³ Cf. *supra*, n. 240.

²⁶⁴ Cass. 27 november 2018, AR P.18.0007.N, overw. 49-55. Voor verdere toelichting, zie *infra*, nr. 88.

²⁶⁵ MvT, Wetsvoorstel tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/1, 11-12. Zie ook GwH 11 mei 2017, nr. 54/2010, *RW* 2016-17, 1680, overw. B.10.1.

²⁶⁶ Cass. 27 november 2018, AR P.18.0007.N, overw. 49-55.

²⁶⁷ Interessant genoeg vindt men toch (oudere) rechtspraak die de uitzondering van artikel 20, lid 2 V.T.Sv. al toepast op de hypothese waarin de rechtspersoon voor de afsluiting van de vereffening door de raadkamer naar het

onder de eerste uitzonderingsgrond in artikel 20, lid 2 V.T.Sv. (*supra*, 3.2.1).

Ook rees de vraag of de tweede uitzonderingsgrond tevens gold voor “gelijkgestelde” gevallen van inverdenkingstelling, met name wanneer de rechtspersoon nominatief wordt vermeld in een vordering tot gerechtelijk onderzoek door het openbaar ministerie of in een klacht met burgerlijke partijstelling (art. 61*bis*, lid 2 Sv.). In dergelijke gevallen is er niet automatisch een formele kennisgeving aan de vervolgte persoon (*supra*, nr. 77). Weliswaar kan hij op andere wijze kennis krijgen van het onderzoek, bv. indien hij zou worden verhoord of het voorwerp wordt van een huiszoeking. Niettemin lijken deze gevallen o.i. te onderscheiden van de andere gevallen waarvoor de uitzondering werd herbekeken. Zij zouden de strafvordering tegen de rechtspersoon immers laten voortduren bij loutere opening van een gerechtelijk onderzoek door het openbaar ministerie of, zelfs, de burgerlijke partij, terwijl dat in de andere gevallen enkel kan bij formele tussenkomst van een onderzoeksrechter of onderzoeksgerechtigd of indien de rechtspersoon rechtstreeks voor de rechtbank wordt gebracht.

91. De rechtsleer pleitte initieel voor een strikte interpretatie gelet op het legaliteitsbeginsel.²⁶⁸ In het arrest van 17 april 2013²⁶⁹ oordeelde het Hof van Cassatie evenwel dat de uitzondering in artikel 20, lid 2 V.T.Sv. teleologisch moet worden geïnterpreteerd. De strafwetgever beoogde immers te vermijden dat de strafvervolgning werd verhinderd door vereffening of ontbinding (*in casu* een fusie door overname door NV Arcelormittal Belgium van NV Arcelormittal Liège Upstream) wanneer de rechtspersoon al “met zekerheid kennis” had gekregen van zijn vervolging.²⁷⁰ Die *ratio legis* achtte het Hof ook vervuld bij een rechtstreekse dagvaarding, zelfs al vermeldt de wet deze hypothese niet.

Dit arrest stuitte op stevige, hoewel geen eensgezinde,²⁷¹ kritiek omdat de parlementaire voorbereidingen niet zo eenduidig waren,²⁷² en omdat de interpretatie van het Hof van Cassatie niet verenigbaar was met de duidelijke bewoordingen van de wet en dus in strijd met het

vonnisgerecht werd verwezen, ook al was die hypothese nog niet bij wet voorzien. Zie bv. Brussel 31 mei 2011, *Dr.pén.entr.* 2011, 341, noot.

²⁶⁸ G. STESSENS, “Procedurale aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen” in X (ed.), *Bestendig handboek vennootschap & aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 43; P. TRAEST, “De Wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen”, *TRV* 1999, 485; P. TRAEST en J. MEESE, “De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen : enkele knelpunten” in VLAAMSE CONFERENTIE DER BALIE VAN GENT (ed.) *Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, (285) 314; P. WAETERINCKX, “Toerekening van het milieumisdrijf en het daderschap” in A. DE NAUW, P. FLAMEY en J. GHYSELS (eds.), *Milieustraf- en milieustrafprocesrecht. Actuele vraagstukken*, Gent, Larcier, 2005, p. 144, nr. 57 en vn. 208. Zie ook R. DECLERCQ, *Beginselen van strafrechtpleging*, Mechelen, Kluwer, 2010, p. 84, nr. 133.

²⁶⁹ Cass. 17 april 2013, AR P.12.0460.F, *Arr.Cass.* 2013, afl. 4, 935.

²⁷⁰ *In casu* dateerde de rechtstreekse dagvaarding van 8 november 2010, en werd de fusie geakteerd in een notariële akte van 30 december 2010 en gepubliceerd in het Belgisch Staatsblad op 26 januari 2011.

²⁷¹ Sommige auteurs traden de uitkomst van het cassatiearrest wel bij. Zie F. DERUYCK en P. WAETERINCKX, “De rechtspersoon in het strafproces: nieuwe ontwikkelingen” in P. TRAEST, A. VERHAGE en G. VERMEULEN (eds.), *Strafrecht en strafprocesrecht: doel of middel in een veranderde samenleving?*, Mechelen, Wolters Kluwer Belgium, 2017, (581) 643; P. WAETERINCKX, *De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon en zijn leidinggevenden*, Antwerpen-Cambridge, Intersentia, 2015, 150.

²⁷² De interpretatie van het Hof van Cassatie lijkt vooral gestoeld op de positie van Dhr Verwilghen, destijds minister van Justitie, die echter niet duidelijk het kenniscriterium verwoordde. Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 39-40.

legaliteitsbeginsel.²⁷³

92. Na een eerste mislukte poging in 2013,²⁷⁴ bracht het Grondwettelijk Hof meer duidelijkheid in 2017. Op prejudiciële vraag van het Hof van Beroep te Gent, verklaarde het Hof artikel 20, lid 2 V.T.Sv. gedeeltelijk ongrondwettig. De beperking tot enkel de in verdenkingstelling schond het gelijkheidsbeginsel aangezien ook verwijzing door de raadkamer of rechtstreekse dagvaarding voor de strafrechter gepaard gaat met een formele kennis van de strafvordering. De beperking van artikel 20, lid 2 V.T.Sv. was dus niet redelijk verantwoord.²⁷⁵

Daarentegen achtte het Grondwettelijk Hof (anders dan de Ministerraad, die de interpretatie van het Hof van Cassatie bijtrad)²⁷⁶ dat de situatie van een nominatief geviseerde rechtspersoon (art. 61bis, lid 2 Sv.) verschillend was: dan staat immers niet “met zekerheid” vast dat de betrokken rechtspersoon vóór zijn ontbinding daadwerkelijke kennis had van de lastens hem ingestelde strafvordering.²⁷⁷ Zodoende is een verschil in behandeling, in het licht van de artikelen 10 en 11 GW, verantwoord.

93. Als reactie op het arrest van het Grondwettelijk Hof en de kritiek in de rechtsleer,²⁷⁸ werd artikel 20, lid 2 V.T.Sv. in 2018²⁷⁹ uitgebreid waardoor de strafvordering niet vervalt indien de rechtspersoon, voor het verlies van rechtspersoonlijkheid, reeds door het onderzoeksgerecht is verwezen dan wel rechtstreeks is gedagvaard voor de vonnisrechter door het openbaar ministerie of een burgerlijke partij. Volgens de strafwetgever gelden hier voldoende garanties dat de betrokken rechtspersoon formeel op de hoogte werd gebracht van de vervolging en de vervolgde feiten alvorens hij de rechtspersoonlijkheid verloor.²⁸⁰ De strafvordering kan in die gevallen worden verdergezet zonder dat het bewijs van een ontsnappingsintentie moet worden geleverd.

3.3. Problemen bij de uitoefening van de strafvordering en de strafuitvoering na het verdwijnen van de rechtspersoon

94. De hoger besproken uitzonderingen op het verval van de strafvordering laten, uit hun aard, strafvervolgning toe ná het verdwijnen van de rechtspersoonlijkheid. Over de implementatie en mogelijke implicaties hiervan werd helaas nauwelijks nagedacht. Want tegen wie kan de strafvordering nog worden uitgeoefend indien de rechtspersoon als zodanig niet meer bestaat, wat is het nut van de bestraffing nog in dat geval en, daarmee samenhangend, t.a.v. wie kunnen

²⁷³ P. ARNOU, “De strafvordering en het einde van de rechtspersoonlijkheid”, noot onder Cass. 17 april 2013, *NC* 2014, afl. 6, (486) 489; S. GNEDASJ, “De strafrechtelijke verrijzenis van ontbonden rechtspersonen” (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TFR* 2013, (872) 874.

²⁷⁴ GwH 18 april 2013, nr. 52/2013, *Dr.pén.ent.* 2014, afl. 1, 89, noot J. CASTIAUX.

²⁷⁵ GwH 11 mei 2017, nr. 54/2017, *RW* 2016-17, afl. 42, 1680, overw. B.10.1. Zie ook M.-J. HORSELEE, “Omkoping” (noot onder GwH 11 mei 2017), *NJW* 2017, (649) 650.

²⁷⁶ GwH 11 mei 2017, nr. 54/2017, overw. B.9.1.

²⁷⁷ GwH 11 mei 2017, nr. 54/2017, overw. B.10.2.

²⁷⁸ Wetsontwerp houdende wijzigingen van diverse bepalingen van het strafrecht, de strafvordering en het gerechtelijk recht, *Parl.St.* Kamer 2017-18, nr. 54-2753/001, 5.

²⁷⁹ Art. 2 wet 18 maart 2018 houdende wijzigingen van diverse bepalingen van het strafrecht, de strafvordering en het gerechtelijk recht, *BS* 2 mei 2018, 37.217.

²⁸⁰ Wetsontwerp houdende wijzigingen van diverse bepalingen van het strafrecht, de strafvordering en het gerechtelijk recht, *Parl.St.* Kamer 2017-18, nr. 54-2753/001, 6.

uitgesproken straffen worden uitgevoerd?²⁸¹

95. Die laatste vraag kan men trouwens ook stellen los van de toepassing van artikel 20, lid 2 V.T.Sv., wanneer de rechtspersoon ná de veroordeling ophoudt te bestaan. Weliswaar bepaalt artikel 86, lid 2 Sw. / artikel 73, lid 2 NSw. principieel dat het verlies van de rechtspersoonlijkheid – opnieuw anders dan het overlijden van een natuurlijke persoon – de straf niet doet vervallen, omdat de wetgever wou vermijden dat de rechtspersoon zich zo aan de strafuitvoering onttrekt. Maar ook dit is weinig doordacht.²⁸² Hoe voert men de straf uit tegen een veroordeelde, maar intussen verdwenen rechtspersoon en, vooral, wat is daarvan de meerwaarde?

96. Volgens de parlementaire voorbereidingen zou de strafvordering tegen een verdwenen rechtspersoon moeten worden uitgeoefend volgens de regels “die in het burgerlijk recht of het handelsrecht voor de betrokken rechtspersoon geld[en]. (...) Geeft de strafvordering aanleiding tot een veroordeling, dan ontstaat daardoor een schuld waarvoor die personen moeten instaan die daarvoor naar gelang van het type rechtspersoon in aanmerking komen.”²⁸³ Maar strafrechtelijke vervolging is onderworpen aan het schuldbeginsel²⁸⁴ en het beginsel van het persoonlijk karakter van de straf.²⁸⁵ In het voorliggende geval is de persoon aan wie het misdrijf zou kunnen worden toegerekend verdwenen en wordt de strafrechtelijke vervolging en bestraffing per hypothese gericht tegen een andere persoon, wat haaks staat op bovenstaande principes.

Anders dan strafrechtelijke aansprakelijkheid, kan burgerrechtelijke aansprakelijkheid wél overgedragen worden, ook wanneer deze zou voortvloeien uit als misdrijf omschreven feiten. Op grond van artikel 20, lid 3 V.T.Sv. kan de burgerlijke rechtsvordering immers ook uitgeoefend worden tegen de rechtsopvolgers van de verdachte.

97. In wat volgt, gaan we kort in op bovenstaande vragen voor wat betreft de hypothesen van

²⁸¹ Daarnaast kan men zich ook afvragen aan wie eventuele misdrijven gepleegd in de loop van de *post mortem* strafprocedure kunnen worden toegerekend. Men denke bv. aan de hypothese waarin de verdwenen rechtspersoon nadat hij als verdachte of in verdenking gestelde inzage kreeg in het strafdossier (art. 21bis, 61ter of 127 Sv.), misbruik maakt van dat inzage recht (art. 460ter Sw. / art. 668 NSw.). Aangezien er geen rechtspersoon (meer) is, speelt artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw. niet en ook de uitzonderingen van artikel 20, lid 2 V.T.Sv. bieden geen soelaas aangezien het over feiten gaat van na de vereffening of ontbinding (zelfs indien een ontsnapingsintentie kan worden aangetoond of de rechtspersoon verdwenen nadat het gerechtelijk onderzoek werd ingesteld voor voorafgaande feiten). Indien men dit probeert op te lossen door de verdwenen rechtspersoon als maatschap te beschouwen onder artikel 5 Sw. / artikel 18 NSw., kan dat enkel indien de daartoe toepasselijke vennootschapsrechtelijke voorwaarden vervuld zijn. In de praktijk kan dit, zoals steeds, worden opgelost door de natuurlijke persoon te vervolgen aan wie het misdrijf desgevallend zou kunnen worden toegerekend. Niettemin illustreert dit het spanningsveld dat ontstaat wanneer men een verdwenen rechtspersoon louter procedureel in leven houdt zonder dat hieraan nog (strafrechtelijke) aansprakelijkheid is gekoppeld.

²⁸² Terecht stelt Kutý dat artikel 86, lid 2 Sw. “donne le sentiment d’une règle peu réfléchie, dont les implications concrètes n’ont pas été aperçues ou volontairement escamotées, dont les questions qu’elle soulève n’ont pas été identifiées ou sont demeurées sans réponse pratique.” F. KUTÝ, *Principes généraux du droit pénal belge – Tome IV : la peine*, Brussel, Larcier, 2017, 1088.

²⁸³ Opmerking van de toenmalige minister van Justitie. Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 38-39.

²⁸⁴ G. STESSENS, “Procedurale aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen” in X (ed.), *Bestendig handboek vennootschap & aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 45.

²⁸⁵ Het beginsel van het persoonlijk karakter van de straf wordt, o.i. al te vaak “opgeslorpt” door het schuldbeginsel, terwijl het wel degelijk een autonome analyse verdient. V. FRANSSEN, *European Sentencing Principles for Corporations*, Doctoraat, Leuven, KU Leuven, 2013, p. 125-126 en 188-189, nrs. 196-197 en 335-336.

de vereffende rechtspersoon (3.3.1.) en de ontbinding zonder vereffening van een rechtspersoon (3.3.2.). Dit betreft vennootschappen, maar vergelijkbare vragen stellen zich uiteraard ook voor andere rechtspersonen en voor maatschappen. Volledigheidshalve gaan we ook kort in op de hypothese van de gefailleerde rechtspersoon (3.3.3.).

3.3.1. Hypothese van de vereffende rechtspersoon

98. Volgens de parlementaire voorbereidingen zou de strafvordering tegen een vereffende rechtspersoon (d.w.z. na het afsluiten van de vereffening, met inbegrip van gerechtelijke ontbinding met of zonder onmiddellijke vereffening; *supra*, nr. 45) kunnen worden ingesteld of verder uitgeoefend tegen de vereffenaars in hun hoedanigheid van vertegenwoordigers van de vennootschap (vereffenaars *qualitate qua*)²⁸⁶ en dit binnen de periode van vijf jaar na de afsluiting.²⁸⁷

De instelling van de strafvordering na het verdwijnen van de rechtspersoon (op grond van de eerste uitzonderingsgrond onder artikel 20, lid 2 V.T.Sv.) zou dus niet *ad infinitum* kunnen gebeuren maar een eindpunt kennen.

Het is niet geheel duidelijk wat er gebeurt met een reeds ingestelde strafvordering die nog niet tot een definitieve beslissing leidde na afloop van die vijfjarige periode.²⁸⁸ Burger-/vennootschapsrechtelijk wordt de verjaringstermijn gestuit door tijdig (i.e. tot uiterlijk vijf jaar na de bekendmaking van de sluiting van de vereffening) ingediende rechtsvorderingen tegen de vennootschap en deze laatste behoudt haar “passieve” rechtspersoonlijkheid totdat die vorderingen definitief beslecht zijn. Maar het strafrecht kent zijn eigen verjaringsregels voor de strafvordering. Sinds de Wet van 9 april 2024²⁸⁹ werd de stuiting van de verjaringstermijn geschrapt uit de V.T.Sv. Tegelijk werd in de wet ingeschreven dat de verjaring stopt zodra de zaak voor het vonnisgerecht wordt ingeleid.²⁹⁰ Eens de vonnisrechter gevat, dient enkel de vereiste van een berechting binnen redelijke termijn²⁹¹ te worden gerespecteerd.²⁹² Die nieuwe regeling geldt voor alle nog hangende dossiers die op 28 april 2024 niet waren verjaard. Het lijkt er dus op dat de strafvordering die tijdig voor de vonnisrechter wordt gebracht, verder kan worden behandeld, ook na de vijfjarige periode. Enkel in geval van zeer zwaarwichtige miskennen van de redelijke termijn, kan de strafrechter het

²⁸⁶ S. GNEDASI, “De strafrechtelijke verrijzenis van ontbonden rechtspersonen” (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TRF* 2013, (872) 873.

²⁸⁷ *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 38-39. Art. 2:143 WVV voorziet in een vijfjarige verjaringstermijn voor aansprakelijkheidsvorderingen tegen vereffenaars *qualitate qua*. Voor de principes, die met het nieuwe WVV niet veranderd zijn, zie bv. J. VAN EETVELDE, *Ontbinding en vereffening van vennootschappen*, Roeselaere, Roularta Media Group, 2024, p. 473 e.v. D. MOUGENOT, “Art. 2:143 C.S.A”, in X. (ed.), *Commentaire systématique du Code des sociétés et des associations*, 18p.

²⁸⁸ Zie R. TAS, “De procesrechtelijke gevolgen van de sluiting van de vereffening van een handelsvennootschap”, *TRV* 1997, 498; C. CLOTTENS, “Het lot van lopende gerechtelijke procedures na afsluiting van de vereffening van een vennootschap met rechtspersoonlijkheid” (noot onder Cass. 17 april 2008), *TRV* 2010, 154-162; R. AYDGOGDU, “La survie “passive” des sociétés après la clôture de leur liquidation: The Walking Dead” (noot onder Cass. 7 november 2019), *RDC-TBH* 2020, 655-658.

²⁸⁹ Wet 9 april 2024 Strafrechtsproceesrecht I, *BS* 18 april 2024 (inwerkingtreding op 28 april 2024).

²⁹⁰ Art. 23 V.T.Sv.

²⁹¹ Art. 27 V.T.Sv. en art. 6, lid 1 EVRM.

²⁹² Zie ook V. FRANSSEN, S. VANDEWEERD en L. GRISARD, *Principes de procédure pénale*, 8e ed., Luik, Presses universitaires de Liège, 2025, 257-269.

verval van de strafvordering uitspreken.²⁹³

99. De vervolging van de vereffenaars *qualitate qua* is geen sluitende en evidente oplossing.²⁹⁴ Vooreerst kan zij eenvoudigweg niet worden toegepast bij ontbinding zonder vereffening, omdat er dan uiteraard geen vereffenaar is (*infra*, 3.3.2.). Maar ook indien er wel een vereffening is, zal deze regeling op principiële en praktische bezwaren stuiten.

Principieel moet worden gewaakt over de verenigbaarheid van de vervolging van een vereffende rechtspersoon met het schuldbeginnel,²⁹⁵ en vooral ook met het beginsel van het persoonlijk karakter van de straf.²⁹⁶ De voormalige – strafrechtelijk verantwoordelijke en nu vereffende – rechtspersoon bestaat immers niet meer. In plaats daarvan dient men een andere persoon – de vereffenaar – *qualitate qua* te vervolgen. Burgerrechtelijk betekent dit dat de vereffenaar niet persoonlijk wordt vervolgd. Een uitvoerbare titel die wordt bekomen tegen de vereffenaar *qualitate qua* kan civielrechtelijk ook enkel worden uitgevoerd op de goederen van de vereffende rechtspersoon.

Dit moet ook zo benaderd worden in het strafrecht, gelet op het principe dat men niet strafrechtelijk aansprakelijk kan worden gehouden voor andermans fout en het principe van het persoonlijk karakter van de straf. Op die manier schiet deze oplossing finaal voorbij aan het doel van de bestrafing van de rechtspersoon. Na vereffening is er simpelweg geen rechtspersoon meer die nog strafrechtelijk aansprakelijk kan worden geacht en t.a.v. wie die straf kan worden uitgevoerd.

100. De strafuitvoering is onder de voorgestelde regeling praktisch gezien zonder meer problematisch.

Dat geldt uiteraard voor de uitvoering van pecuniaire straffen (geldboete, verbeurdverklaring en in het nieuwe Strafwetboek voorziene “afroomboete”²⁹⁷). Na afsluiting van de vereffening zijn er in principe immers geen activa meer; het verdelen daarvan is precies de taak van de vereffenaars. Weliswaar zou op voorhand een provisie kunnen worden aangelegd voor de eventuele strafrechtelijk verschuldigde bedragen,²⁹⁸ maar de raming daarvan is verre van evident. De provisies moeten bovendien worden aangehouden tot na de definitieve strafrechtelijke uitspraak, wat vele jaren kan duren. Bovendien rijst de vraag hoe dit alles kan worden voorzien door de vereffenaars in het geval waar de strafvordering pas zou worden ingesteld na afsluiting van de

²⁹³ Art. 27, lid 1 V.T.Sv.

²⁹⁴ Zie ook A. DE NAUW en F. DERUYCK, “De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen”, *RW* 1999-2000, 912; P. HELSEN, “De lasthebber *ad hoc* in het strafrecht: een eerste verkenning op braakliggend terrein”, *T.Straf.* 2003, 12.

²⁹⁵ G. STESSENS, “Procedurele aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen” in X (ed.), *Bestendig handboek vennootschap & aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 45.

²⁹⁶ Het beginsel van het persoonlijk karakter van de straf wordt, o.i. al te vaak “opgeslorpt” door het schuldbeginnel, terwijl het wel degelijk een autonome analyse verdient. V. FRANSSSEN, *European Sentencing Principles for Corporations*, Doctoraat, Leuven, KU Leuven, 2013, p. 125-126 en 188-189, nrs. 196-197 en 335-336.

²⁹⁷ Voluit: de “geldstraf vastgesteld op basis van het verwachte of uit het misdrijf behaalde voordeel” (art. 55 NSW.).

²⁹⁸ Art. 2:97, §3 WVV. Het betreft hier immers een onzekere schuld (*cf.* onzekere belastingschulden). Indien bij de veroordeling echter géén middelen voorhanden zijn om de schuld te betalen, hebben de vereffenaars niet alle schulden proportioneel en zonder onderscheid betaald (art. 2:97, §1 WVV) zodat hun aansprakelijkheid in het gedrag komt. Zie H. DU FAUX, « *La liquidation des sociétés commerciales* », *Rép. Not.*, Tome XII, Livre VI, Brussel, Larcier, 2003, nr. 113, p. 123; K. GEENS en M. WYCKAERT, *Vereniging en vennootschappen*, Mechelen, Kluwer, 2010, 844.

vereffening (*supra*, nr. 98).

Voor bijkomende straffen zoals de ontbinding,²⁹⁹ de sluiting van de inrichting of het verbod van werkzaamheden is de uitvoering sowieso *de facto* onmogelijk na het verdwijnen van de rechtspersoon. Dat beseftte ook de strafwetgever.³⁰⁰

Volgens de parlementaire stukken moeten de vereffenaars niettemin zorgen voor de naleving van de strafrechtelijke veroordeling en kunnen zij verantwoordelijk worden gesteld voor het nalaten daarvan.³⁰¹ Gelet op de hoger gesignaleerde problemen, is dit verre van evident, en lijkt dit ernstige risico's mee te brengen voor de vereffenaars (zie ook *infra*, nr. 102).

101. Daarnaast voorziet artikel 2:104, §2 WVV ook een bijkomende aansprakelijkheid van de (beperkt aansprakelijke) aandeelhouders (d.w.z. in een BV, CV en NV).³⁰² Zij staan in voor vergeten schulden, op voorwaarde dat zij op de hoogte waren of moesten zijn van het bestaan van deze schulden, en dit ten belope van hun inbreng en hun aandeel in het vereffeningssaldo dat zij ontvingen³⁰³ bij de sluiting van de vereffening. Dergelijke rechtsvorderingen verjaren na vijf jaar.³⁰⁴ Bijgevolg kan de financiële impact van een strafrechtelijke veroordeling van de rechtspersoon – waaraan vennoten of aandeelhouders ten belope van hun inbreng blootstaan zolang de rechtspersoon bestaat en bij diens vereffening – ook nog verder voortduren na afsluiting van de vereffening en het verdwijnen van die rechtspersoon.

102. Tot slot kan een onbetaalde schuldeiser, overeenkomstig artikel 2:105 WVV, in geval van een deficitaire vereffening de heropening van de vereffening vorderen bij ontdekking van activa na de sluiting van de vereffening. Deze vordering wordt, in principe,³⁰⁵ ingesteld tegen de vereffenaars. Door deze heropening “herleeft” de vennootschap en verkrijgt zij opnieuw rechtspersoonlijkheid.³⁰⁶ Ook de impact hiervan in het licht van de uitzonderingen onder artikel 20, lid 2 V.T.Sv. verdient verdere beschouwing.

²⁹⁹ Zie ook F. ROGGEN, “La responsabilité pénale des personnes morales” in X. (ed.), *Droit pénal et procédure pénale*, Mechelen, Kluwer, 2024, p. 69-70, nr. 66; J.-P. COLLIN, E. ROGER FRANCE, F. ROGGEN en J. SPREUTELS, *Droit pénal des affaires*, 2e ed., Brussel, Larcier, 2021, 161. In het nieuwe Strafwetboek wordt de ontbinding weliswaar een maatregel, maar ook dan blijft de strafrechtelijke veroordeling van de rechtspersoon vereist. Voor een kritische analyse van de nieuwe bepaling, zie V. FRANSSEN, “Article 71: la dissolution de la personne morale” in D. SCALIA, C. GUILLAIN en L. KENNES (eds.), *Le nouveau Code pénal. Commentaire article par article du livre 1er*, Limal, Anthemis, 2024, 367-372; V. FRANSSEN, “De ontbinding van de rechtspersoon in het nieuwe Strafwetboek: een straf die vervelt tot maatregel” in J. MEESE, J. ROELANDT, O. VANCOILLIE, N. DE NIL, P. LELOUP, M. COOLS en G. VERMEULEN (eds.), *Liber amicorum Philip Traest*, Antwerpen, Gompel & Svacina, 2025, 557-567.

³⁰⁰ Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 36. Zie ook: F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge – Tome IV: la peine*, Brussel, Larcier, 2017, 1086.

³⁰¹ Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 37. Zie ook P. TRAEST en J. MEESE, “De strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen: enkele knelpunten” in VLAAMSE CONFERENTIE DER BALIE VAN GENT (ed.) *Aansprakelijkheidsrecht*, Antwerpen-Apeldoorn, Maklu, 2004, (285) 312; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge – Tome IV: la peine*, Brussel, Larcier, 2017, 1087. Cf. de algemene regeling inzake de aansprakelijkheid van vereffenaars in art. 2:106 WVV.

³⁰² In de maatschap, maar ook in de VOF en CommV geldt daarentegen een onbeperkte aansprakelijkheid.

³⁰³ Tenzij in de maatschap, VOF en CommV, waar de vennoten onbeperkt aansprakelijk zijn.

³⁰⁴ Art. 2:143, §1, tweede streepje WVV.

³⁰⁵ Tenzij er geen vereffenaars werden aangesteld (art. 2:79 WVV).

³⁰⁶ Art. 2:105, §2 WVV.

103. Kortom, gelet op de principiële en praktische problemen, de aansprakelijkheidsrisico's van de vereffenaar *post factum* en de verlengde impact voor de vennoten of aandeelhouders, lijkt de afsluiting van de vereffening een beslissing te worden waar men niet licht zal over gaan. Wellicht zal daarom de afsluiting van de vereffening meestal worden uitgesteld tot na de afronding van de strafprocedure, minstens in de gevallen waar de strafvordering werd ingesteld en men kennis heeft van het bestaan ervan. Indien de vereffening toch werd afgesloten, zou men kunnen zoeken naar een nietigverklaring of niet-tegenwerpelijheid daarvan. Hoewel de strafwetgever zo uiteindelijk zijn slag thuishaalt, zullen dergelijke scenario's bij de betrokkenen allicht niet op gejuich worden onthaald.

3.3.2. Hypothese van ontbinding zonder vereffening

104. In de hypothese van een ontbinding zonder vereffening (fusie of splitsing), biedt de voorgaande vennootschapsrechtelijke oplossing uiteraard geen soelaas aangezien er geen vereffenaars zijn. In die hypothese kan een mogelijke oplossing bestaan in de uitoefening of voortzetting van de strafvordering tegen de resultante-rechtsperso(o)n(en), d.w.z. de verkrijgende (bestaande of nieuw opgerichte) rechtspersoon (of rechtspersonen).³⁰⁷ Deze oplossing, die doet denken aan de theorie van de sociaal-economische identiteit (*supra*, nr. 56), is niet bij wet voorzien. Toch kunnen we vaststellen dat die theorie wel al (impliciet) aan bod is gekomen in enkele cassatiearresten.

105. In het hogervermelde arrest van 17 april 2013 paste het Hof van Cassatie de tweede uitzonderingsgrond van artikel 20, lid 2 V.T. Sv. toe op een vennootschap die voorwerp was geweest van een rechtstreekse dagvaarding (via een teleologische interpretatie aangezien deze hypothese toen nog niet was voorzien in artikel 20, lid 2 V.T.Sv.), waarna ze was ontbonden wegens fusie door overneming. Daarbij stelde het Hof dat de niet vervallen strafvordering tegen de ontbonden vennootschap verder mocht worden *uitgeoefend* tegen de verkrijgende rechtspersoon.³⁰⁸ Het Hof geeft hierover geen verdere toelichting.

106. Ook in de eerder vermelde zaak tegen de NV ISS Building Services en de NV ISS Facility Services (*supra*, nr. 84) kwam de theorie van de socio-economische identiteit aan bod. Ditmaal betoogde de procureur-generaal, die ontevreden was met de buitenvervolginstelling van de (verkrijgende) NV ISS Facility Services, dat de KI rekening had moeten houden met diens socio-economische identiteit met de (overdragende en vervolgens ontbonden) NV ISS Building Services. Het Hof ontweek echter de vraag en concludeerde eenvoudigweg dat de strafvordering tegen de NV ISS Building Services vervallen was op grond van artikel 20, lid 1 Sw, zonder zich uit te spreken over de mogelijkheid om de NV ISS Facility Services te vervolgen.³⁰⁹

107. Anders is uiteraard de situatie waarin de verkrijgende (al dan niet nieuw opgerichte) rechtspersoon het misdrijf van de overgenomen of opgesplitste rechtspersoon verder pleegt. In dat

³⁰⁷ S. GNEDASI, "De strafrechtelijke verrijzenis van ontbonden rechtspersonen" (noot onder Cass. 17 april 2013 en Cass. 5 juni 2013), *TFR* 2013, (872) 873.

³⁰⁸ "En vertu de l'article 20, alinéa 2, du titre préliminaire du Code d'instruction criminelle, l'action publique, introduite par citation signifiée à la société [absorbée] avant sa dissolution sans liquidation, s'est poursuivie à l'égard de la [société bénéficiaire] par l'effet de l'absorption de la première société par la seconde." Cass. 17 april 2013, AR P.12.0460.F.

³⁰⁹ Cass. 11 oktober 2017, AR P.17.0522.F.

geval kan de verkrijgende rechtspersoon, op grond van artikel 5, lid Sw. / artikel 18, lid 1 NSw., als auteur van het misdrijf worden vervolgd. Dat lijkt niet het geval te zijn geweest in de voornoemde cassatiezaak uit 2013.

108. Vervolgens is de vraag tegen wie de *straf* moet worden uitgevoerd in het geval van ontbinding zonder vereffening. Artikel 86 Sw. / artikel 73 NSw. bepaalt enkel dat het verlies van de rechtspersoonlijkheid de straf niet doet vervallen (*supra*, nr. 95). Vanuit vennootschapsrechtelijk standpunt zou men kunnen argumenteren dat de strafuitvoering ten aanzien van de verkrijgende (al dan niet nieuw opgerichte) rechtspersoon kan gebeuren vermits bij fusie en splitsing – maar ook bij inbreng van algemeenheid of van bedrijfstak (*supra*, nr. 51)³¹⁰ – alle rechten en plichten die hiermee samenhangen overgaan op de verkrijgende rechtsperso(o)n(en) (zie ook *supra*, nr. 53).³¹¹ O.i. kan die vennootschapsrechtelijke oplossing niet zo maar worden overgenomen in het strafrecht.³¹² Enerzijds omdat deze oplossing momenteel haaks lijkt te staan op de regels inzake de uitoefening van de strafvordering, die volgens de letter van de wet niet mogelijk is tegen de resultante-rechtsperso(o)n(en) (*supra*, nr. 56).³¹³ Anderzijds omdat de straf persoonlijk is³¹⁴ en, in tegenstelling tot andere burgerrechtelijke verplichtingen, met inbegrip van de burgerlijke vordering wegens een als misdrijf omschreven feit (art. 20, lid 3 V.T.Sv.), *niet* kan worden overgedragen aan een andere persoon, zelfs al is die in essentie (d.w.z. economisch gezien, gelet op zijn activiteiten) dezelfde. Dat principe werd bevestigd in de parlementaire werkzaamheden in 1999,³¹⁵ zoals o.a. blijkt uit de invoering van artikel 50*bis* Sw. / artikel 66 NSw.³¹⁶

109. Daarnaast kan men zich ook hier de vraag stellen naar het *nut* van de bestraffing. In plaats van de (ontbonden) rechtspersoon (en, indirect, de leidinggevende personen erachter) te straffen, zal de uitgesproken straf – die meestal een geldboete is, al dan niet samen met een bijzondere verbeurdverklaring – gewoon een bijkomende (pecuniaire) schuld zijn die in het passief van de rechtspersoon terecht komt.

³¹¹ G. STESSENS, “De bestraffing van rechtspersonen” in X (ed.), *Bestendig Handboek Vennootschap & Aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 70-71.

³¹¹ G. STESSENS, “De bestraffing van rechtspersonen” in X (ed.), *Bestendig Handboek Vennootschap & Aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 70-71.

³¹² Zie ook J. CATTARUZZA, “La restructuration des sociétés et des associations – aspects juridiques” in *Guide juridique de l'entreprise. Traité théorique et pratique*, 2e ed., Wolters Kluwer, 2020, Titre XVI, Livre 172.3, p. 31-32, nrs. 400-420.

³¹³ Zie evenwel Cass. 17 april 2013, AR P.12.0460.F.

³¹⁴ V. FRANSSEN, “Corporate criminal liability and groups of corporations. Need for a more economic approach?” in K. LIGETI en S. TOSZA (eds.), *White Collar Crime - A Comparative Perspective*, Oxford-Portland, Hart Publishing, 2018, (277) 288-290.

³¹⁵ Wetsvoorstel tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/1, 2; Verslag JEANMOYE, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/6, 7.

³¹⁶ Overeenkomstig artikel 50*bis* Sw. kan “niemand [...] burgerrechtelijk aansprakelijk worden gesteld voor betaling van geldboete waartoe een ander wordt veroordeeld, indien hij wegens dezelfde feiten wordt veroordeeld”. Die bepaling werd in 1999 ingevoerd om te vermijden dat rechtspersonen zowel een eigen straf zouden moeten dragen als burgerrechtelijk verantwoordelijk zou zijn voor de geldboete die een aangestelde of lasthebber zou hebben opgelopen. Voor een verdere bespreking van deze bepaling, zie S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 2)”, *TRV* 2009, p. 173-178, nrs. 49-51. Artikel 66 NSw. verruimt de huidige regeling aanzienlijk: “Niemand kan burgerlijk aansprakelijk worden gesteld voor de betaling van de vermogensstraf waartoe een ander wordt veroordeeld.” Voor een eerste analyse, zie J.-M. HAUSMAN, “Article 66: La responsabilité civile du paiement d'une peine patrimoniale” in D. SCALIA, C. GUILLAIN en L. KENNES (eds.), *Le nouveau Code pénal. Commentaire article par article du livre 1er*, Limal, Anthemis, 2024, p. (347) 348, nr. 5.

a supprimé: ¶

3.3.3. Hypothese van failliete rechtspersoon

110. De hierboven beschreven situaties moet uiteraard worden onderscheiden van de hypothese van *faillissement* van de rechtspersoon vermits er hier geen verval van de strafvordering is op grond van artikel 20, lid 1 V.T.Sv., en de uitzonderingsgevallen van artikel 20, lid 2 V.T.Sv. dus ook niet van tel zijn. Aangezien de gefailleerde rechtspersoon blijft bestaan, vormt het faillissement in theorie geen obstakel voor de verdere uitoefening van de strafvordering (*supra*, nr. 39). Die uitoefening gebeurt dan ofwel tegen de vennootschap zelf, die in principe als gefailleerde het recht behoudt om de procedures inzake zijn persoon zelf uit te oefenen³¹⁷ dan wel diens lasthebber *ad hoc* indien die voorafgaand aan het faillissement al werd aangesteld,³¹⁸ of tegen de curatoren *qualitate qua*.³¹⁹

111. Verder kan de gefailleerde maar nog niet vereffende rechtspersoon ook nog het voorwerp zijn van strafuitvoering. Volgens het Hof van Cassatie moeten het bedrag van de strafrechtelijke veroordeling (dan wel de geldboete waarvoor de gefailleerde vennootschap civielrechtelijk aansprakelijk werd verklaard) en de kosten mee worden opgenomen in het passief van het faillissement.³²⁰ Bij uitvoering van een geldboete kan samenloop ontstaan met de andere schuldeisers in het faillissement.³²¹ Men wijst er terecht op dat deze en andere kosten uit de strafrechtelijke veroordeling dan in feite door de onschuldige schuldeisers worden gedragen,³²² vermits de Staat in de meeste gevallen voorrang krijgt.³²³ Verder rijst de vraag naar het nut van bepaalde andere straffen, in de mate dat ze wettelijk van toepassing zijn (bv. sluiting van inrichting of verbod van werkzaamheden).³²⁴ De rechter kan om die reden opteren voor een opschorting van

³¹⁷ L. DELWICHE, "Gevolgen van het faillissement. Positie van de gefailleerde" in X (ed.), *Gerechtigd akkoord en faillissement*, Antwerpen, Kluwer, 2012, losbl., II.E.10, 7.

³¹⁸ S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, "De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 2)", *TRV* 2009, p. 34-35, nr. 136. Zie bv. Corr. Gent 28 januari 2003, *JDSC* 2004 (verkort), 334, noot M.-A. DELVAUX, *TMR* 2003 (verkort), 314.

³¹⁹ Zie bv. Cass. 5 juni 2007, AR P.06.1655.N, *T.Strafr.* 2007, 389, noot B. MEGANCK; Luik 30 april 2003, onuitg., consulteerbaar op www.projucit.be; Antwerpen 15 november 2006, onuitg.

³²⁰ Zie bv. Cass. 5 juni 2007, AR P.06.1655.N, *T.Strafr.* 2007, 389, noot B. MEGANCK; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge – Tome IV : la peine*, Brussel, Larcier, 2017, 1088.

³²¹ Over de vereffening zie G. STESENS, "Procedurale aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen" in X (ed.), *Bestendig handboek vennootschap & aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 71; H. VAN GOMPEL, "De rechtspersoon in het (nieuwe) strafrecht: de Wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen", *Limb.Rechtsl.* 2000, p. 26, nr. 42.

³²² M. FAURE en D. ROEF, "Naar een wettelijke formulering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van de rechtspersoon", *RW* 1995-1996, p. 429, nr. 45; F. KUTY, *Principes généraux du droit pénal belge – Tome IV : la peine*, Brussel, Larcier, 2017, 1088; G. STESENS, "Procedurale aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen" in X (ed.), *Bestendig handboek vennootschap & aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 71. Voor een meer conceptuele analyse, zie V. FRANSSEN, *European Sentencing Principles for Corporations*, Doctoraat, Leuven, KU Leuven, 2013, p. 243-245.

³²³ Art. 49 Sw. / art. 69 NSW. en art. 27 Wetboek van de minnelijke en gedwongen invordering van fiscale en niet-fiscale schuldverordeningen (*BS* 30 april 2019).

³²⁴ Een aantal bijkomende straffen voor de rechtspersoon zijn immers enkel van toepassing "in de gevallen door de wet bepaald". Voor verdere bespreking, zie S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, "De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 2)", *TRV* 2009, p. 57-58, nrs. 194-195. Ook in het nieuwe Strafwetboek blijft het toepassingsgebied van een aantal straffen beperkt. Zie V. FRANSSEN,

de uitspraak.³²⁵

3.4. Alternatieve aanpak: voorlopige maatregelen door de onderzoeksrechter

112. Geen van de voorgaande oplossingen blijkt dus ideaal, weze het omwille van de gevolgen voor de strafprocedure en/of de strafuitvoering, weze het bij gebrek aan wettelijke basis. De autoriteiten kunnen daarom verkiezen om te voorkomen in plaats van te genezen. Een optie die reeds bij wet is voorzien maar in praktijk weinig wordt toegepast,³²⁶ ligt vervat in de *voorlopige maatregelen* die de onderzoeksrechter t.a.v. rechtspersonen kan nemen op grond van artikel 91 Sv.

Deze maatregelen kunnen enkel worden opgelegd bij “ernstige aanwijzingen van schuld bij een rechtspersoon” én “indien bijzondere omstandigheden dat vergen”. Het eerste criterium is gelijklopend aan het criterium dat geldt opdat de onderzoeksrechter kan overgaan tot een in verdenkingstelling (art. 61*bis*, lid 1 Sv.). Dat betekent o.i. niet dat het opleggen van een voorlopige maatregel kan beschouwd worden als een uitzondering op het verval van de strafvordering zoals voorzien in artikel 20, lid 2 V.T.Sv. Deze bepaling is immers duidelijk, en verwijst enkel naar de formele in verdenkingstelling in artikel 61*bis* (lid 1) Sv. en niet naar de daarvan onderscheiden beslissing voorzien in artikel 91 Sv.³²⁷

113. Op grond van artikel 91, 2° en 3° Sv. kan de onderzoeksrechter, o.a. een verbod opleggen op specifieke vermogensrechtelijke transacties die tot het onvermogen van de rechtspersoon kunnen leiden en kan hij vereisen dat de rechtspersoon een borgsom betaalt als waarborg voor de opgelegde maatregelen ten einde deze te doen respecteren.³²⁸

Die eerste voorlopige maatregel zou bv. een verbod kunnen inhouden op de inbreng van algemeenheid of van bedrijfstuk, dan wel op een overdracht van aandelen, ook al leek de strafwetgever die situaties niet expliciet voor ogen te hebben. Bij monde van de eertijdse minister van Justitie benadrukte hij enkel dat “de totale activiteit van de vennootschap niet geblokkeerd mag worden” door de beoogde voorlopige maatregelen.³²⁹ De Raad van State las in de voorlopige

“Article 39 : les peines accessoires (pour les personnes morales)” in D. SCALIA, C. GUILLAIN en L. KENNES (eds.), *Le nouveau Code pénal. Commentaire article par article du livre 1er*, Limal, Anthemis, 2024, p. (190) 193-194, nrs. 10 en 16.

³²⁵ Art. 3 e.v. en 18*bis* Wet van 29 juni 1964 betreffende de opschorting, het uitstel en de probatie, *BS* 17 juli 1964. Bij de inwerkingtreding van het NSw. wordt de Wet van 1964 opgeheven. De regels inzake opschorting bevinden zich voortaan in artikel 64 NSw. en verschillen op enkele punten. Zo houden de nieuwe regels bv. niet langer rekening met het gerechtelijk verleden van de beklaagde en wordt de mogelijkheid van probatieopschorting geschrapt daar men het bestaan van de probatiestraf als voldoende beschouwt. T. MOREAU, D. VANDERMEERSCH en J.-M. HAUSMAN, *Eléments de droit pénal. Ancien et nouveau Code pénal*, Brussel, la Charte, 2024, 492.

³²⁶ Uit een informele peiling bij een groep van 25 rechtspractici die de postacademische vorming *Certificat interuniversitaire en droit pénal des affaires* aan de UCLouvain-ULB-ULiège volgen, blijkt dat andere gemeenrechtelijke onderzoeksmaatregelen (zoals beslag op waardepapieren en schuldvorderingen (art. 37 Sv.), toezicht op en bevrozing van bepaalde financiële transacties (art. 46*quater* Sv.)) in de praktijk de voorkeur krijgen.

³²⁷ Indien de voorlopige maatregel neerkomt op een schorsing van de ontbinding of vereffening van de rechtspersoon (art. 91, 1° Sv.), zal artikel 20 V.T.Sv. overigens niet van toepassing zijn omdat de rechtspersoon dan niet kan verdwijnen en er dus geen (uitzondering op het) verval van de strafvordering kan zijn.

³²⁸ Voor verdere bespreking, zie S. VAN DYCK en V. FRANSSEN, “De rechtspersoon als strafbare dader: een grondige analyse van 10 jaar wetgeving, rechtspraak en rechtsleer (deel 2)”, *TRV* 2009, p. 44-45, nrs. 160-163.

³²⁹ Verslag JEANMOYE, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/6, 79.

maatregelen de wens van de strafwetgever om “doeltreffendheid van een strafprocedure ten aanzien van rechtspersoon veilig te stellen”.³³⁰

114. Verder kan de onderzoeksrechter op grond van artikel 91, 1° Sv. ook overgaan tot “de schorsing van de procedure tot ontbinding of vereffening” (met inbegrip van de faillissementsprocedure³³¹). De onderzoeksrechter kan dus vermijden dat de rechtspersoon wordt ontbonden (met of zonder vereffening),³³² dan wel vereffend. Aangezien de rechtspersoon door dergelijke schorsing voorlopig blijft bestaan, kan de strafvordering tegen hem worden ingesteld en/of uitgeoefend zonder dat artikel 20 V.T.Sv. van toepassing wordt en aanleiding geeft tot de hierboven gesignaleerde problemen van strafprocedure en strafuitvoering na ontbinding.³³³

Deze laatste maatregel vereist wel dat de onderzoeksrechter kennis heeft van de ontbindings- of vereffeningsprocedure die reeds moet geïnitieerd zijn. Een puur preventieve maatregel die erin zou bestaan een verbod tot ontbinding of vereffening uit te spreken, nog vóór er sprake is van dergelijke procedure, lijkt wettelijk gezien onmogelijk. Artikel 91, 1° Sv. heeft het immers over een “schorsing”, niet over een “verbod” (een bewoording die wel wordt gebruikt in artikel 91, 2° Sv., wat o.i. evenwel niet toepasselijk is voor de gevallen specifiek geregeld door artikel 91, 1° Sv.). Een andere aanpak zou dus eerst een wetgevende interventie vergen.

Indien de onderzoeksrechter op de hoogte is van de vooropgestelde ontbinding of vereffening (bv. na kennisgeving door de betreffende rechtspersoon) en desalnietemin niet overgaat tot de schorsing daarvan, kan dit wel indiceren dat er volgens hem geen “ernstige aanwijzingen van schuld” bestaan (althans in zoverre hij niet overging tot inverdenkingstelling) dan wel geen “bijzondere omstandigheden” (bv. een mogelijke een ontsnapingsintentie) zijn die dergelijke schorsing noodzakelijk zouden maken.

115. De vraag rijst hoelang de schorsing net als het verbod op bepaalde vermogensrechtelijke transacties kunnen duren; artikel 91 Sv. vermeldt immers geen maximumduur, hetgeen betreurd kan worden.³³⁴ Vermits het voorlopige onderzoeksmaatregelen betreft, lijkt het moeilijk verdedigbaar dat deze jaren, en zelfs tot in de vonnisfase, zouden kunnen voortduren, zelfs al is dit in theorie mogelijk. Dit zou ook in strijd zijn met het proportionaliteitsbeginsel.³³⁵ De parlementaire voorbereidingen³³⁶ en rechtsleer³³⁷ bevestigen echter wel dat de opheffing van de maatregel

³³⁰ RvS, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/6, 129.

³³¹ Corr. Hoei (Besch.) 9 maart 2009, *Dr.pén.entr.* 2010, 15, noot F. BAECKELAND.

³³² Dergelijke schorsing is dus ook mogelijk bij fusies en splitsingen. Zie ook P. WAETERINCKX, *Strafrechtelijke verantwoordelijkheid in het ondernemingsstrafrecht. Een te begrijpen en een te beheersen risico*, Antwerpen, LeA Uitgevers, 2023, 171.

³³³ G. STESSENS, “Procedurale aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen” in X (ed.), *Bestendig handboek vennootschap & aansprakelijkheid*, Mechelen, Kluwer, 2000, II.4, 44.

³³⁴ F. DE WAEL, *De verdachte rechtspersoon in het vooronderzoek in strafzaken*, Doctoraat, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 2024, p. 403, nr. 385 en de daar vermelde referenties.

³³⁵ P. WAETERINCKX, “Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon”, in X. (ed.), *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2023, p. 216, nr. 131.

³³⁶ MvT, Wetsvoorstel tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/1, 13; Verslag VERHERSTRAETEN, *Parl.St.* Kamer 1998-99, nr. 2093/5, 40.

³³⁷ M.-A. BEERNAERT, D. VANDERMEERSCH en M. GIACOMETTI, *Droit de la procédure pénale*, 10e ed., Brugge, la Charte, 2025, p. 924.

gevraagd kan worden in het kader van een strafrechtelijk kortgeding (art. 61^{quater} Sv.).³³⁸

116. Daarenboven bestaat er enige onduidelijkheid over de mogelijkheid om de bovenstaande voorlopige maatregelen in een opsporingsonderzoek op te leggen. Helder is dat de maatregelen tot de bevoegdheid van de onderzoeksrechter behoren – het openbaar ministerie kan dit dus niet zelf opleggen. Maar artikel 91 Sv. bepaalt enkel dat het om een maatregel “gedurende een gerechtelijk onderzoek” gaat. De vraag rijst dus of artikel 91 Sv. ook via mini-instructie kan worden toegepast, d.w.z. in het kader van een opsporingsonderzoek op vraag van het openbaar ministerie met toestemming van de onderzoeksrechter.

Gelet op het feit dat deze maatregelen niet vermeld worden in artikel 28^{septies} Sv. bij de onderzoeksdelicten die de instelling van een gerechtelijk onderzoek vereisen, gaan sommige auteurs ervan uit dat ze wel degelijk mogelijk zijn bij mini-instructie, op vordering van het openbaar ministerie.³³⁹ Anderen menen dat dit, gelet op de bewoordingen van de wet, (wellicht) niet mogelijk is.³⁴⁰ Ook de parlementaire voorbereidingen lijken dit te bevestigen.³⁴¹

De wetgever zou er goed aan doen hier duidelijkheid te scheppen en hetzij artikel 91 Sv. aan te passen dan wel artikel 28^{septies} Sv. aan te vullen. O.i. kunnen deze maatregelen ook nuttig zijn in het kader van een opsporingsonderzoek³⁴² (die trouwens ook veel vaker voorkomen dan gerechtelijke onderzoeken), mits toestemming van de onderzoeksrechter via mini-instructie.

117. Tot slot moet de onderzoeksrechter erover waken niet ondoordacht over te gaan tot de maatregelen uit artikel 91 Sv. Het risico bestaat immers dat dergelijke maatregelen de rechtspersoon voor geruime tijd paralyseren en mogelijk zelfs “het voortbestaan van de verdachte

³³⁸ Over de toepasselijkheid van artikel 28^{sexies} Sv., zie *infra*, nr. 115.

³³⁹ G. STESSENS, “Procedurale aspecten van de opsporing en de vervolging bij strafbare feiten gepleegd door rechtspersonen” in X (ed.), *Bestendig handboek vennootschap & aansprakelijkheid*, II.4, 39; A. MASSET, “La loi du 4 mai 1999 instaurant la responsabilité des personnes morales: une extension du filet pénal modalisée”, *JT* 1999, 659; P. WAETERINCKX, “Het verval van de strafvordering voor de rechtspersoon, toegespitst op het geval van de herstructurering van de rechtspersoon door ontbinding zonder vereffening”, in J. ROZIE (ed.), *Ondernemingsstrafrecht*, Antwerpen, BoomJuridisch, 2023, (151) 161.

³⁴⁰ P. TRAEST, “De wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen”, *TRV* 1999, 486-487; H. VAN BAVEL, “De wet van 4 mei 1999 tot invoering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van rechtspersonen”, *AJT* 1999-2000, 223; R. VERSTRAETEN en F. VERBRUGGEN, *Inleiding tot het Belgische strafrecht en strafprocesrecht*, 2e ed., Antwerpen, Intersentia, 2024, p. 344, nr. 922; M.-A. BEERNAERT, D. VANDERMEERSCH en M. GIACOMETTI, *Droit de la procédure pénale*, 10e ed., Brugge, la Charte, 2025, 924; F. DE WAEL, *De verdachte rechtspersoon in het vooronderzoek in strafzaken*, Doctoraat, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 2024, p. 398, nr. 379; D. MOENS, “Strafprocedurele middelen inzake bedrieglijke insolabiliteit bij de onderzoeks-, vonnis- en strafrechtelijke uitvoeringsfase. Een onderzoek naar de effectiviteit en efficiëntie van deze strafprocedurele middelen”, *NC Dossier* 2017, p. 9, nr. 14; P. WAETERINCKX, “Strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon”, in X. (ed.), *Strafrecht en strafvordering. Artikelsgewijze commentaar met overzicht van rechtspraak en rechtsleer*, Mechelen, Wolters Kluwer, 2023, p. 215, nr. 130.

³⁴¹ Wetsvoorstel tot invoering van de strafrechtelijke aansprakelijkheid van rechtspersonen, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/1, 12. Een pagina verder stelt de wetgever echter dat artikel 21^{sexies} Sv. (strafrechtelijk kortgeding) van toepassing is op de voorlopige maatregelen, terwijl deze bepaling enkel geldt in een opsporingsonderzoek. Het commissieverslag lijkt dan weer te bevestigen dat een gerechtelijk onderzoek vereist is: Verslag JEANMOYE, *Parl.St.* Senaat 1998-99, nr. 1-1217/6, 80-81.

³⁴² In dezelfde zin: D. MOENS, “Strafprocedurele middelen inzake bedrieglijke insolabiliteit bij de onderzoeks-, vonnis- en strafrechtelijke uitvoeringsfase. Een onderzoek naar de effectiviteit en efficiëntie van deze strafprocedurele middelen”, *NC Dossier* 2017, p. 9, nr. 14.

rechtspersoon in het gedrang brengen”.³⁴³ Er bestaan immers vaak gerechtvaardigde economische of andere redenen (of misschien zelfs noodzaak) voor bepaalde vermogensrechtelijke transacties of voor de ontbinding of vereffening van de rechtspersoon.

118. Zoals gesteld, zijn praktijkvoorbeelden van artikel 91, 1° Sv. eerder schaars, minstens in de gepubliceerde rechtspraak. Een voorbeeld kan worden gevonden in een onderzoek naar belastingsfraude en valsheid in geschriften. Bij beschikking van de onderzoeksrechter werd de schorsing van de faillissementsprocedure bevolen teneinde de vereffening van de rechtspersoon te verhinderen en zo ook het verval van de tegen hem gerichte strafvordering te voorkomen.³⁴⁴

4. Conclusie

119. Uit de voorgaande analyse blijkt duidelijk dat het Belgische strafrecht in essentie een formalistische benadering van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid voorstaat. Vanaf zodra en voor zolang de rechtspersoon bestaat (d.w.z. zolang de betrokken entiteit rechtspersoonlijkheid heeft), is hij strafrechtelijk verantwoordelijk. Verliest hij zijn rechtspersoonlijkheid, dan eindigt in principe ook de strafrechtelijke verantwoordelijkheid. Dat verlies van rechtspersoonlijkheid brengt in beginsel het verval van de strafvordering met zich mee, en zodoende verdwijnt de mogelijkheid om de strafrechtelijke verantwoordelijkheid te laten vaststellen door een strafrechter.

120. Toch bestaan op dit principe een aantal wettelijke uitzonderingen. Eerst en vooral assimileert artikel 5, lid 2 Sw. / artikel 18, lid 2 NSw. bepaalde entiteiten zonder rechtspersoonlijkheid met rechtspersonen. Dat is het geval voor de maatschap en de vennootschap in oprichting.

Verder blijkt dat in sommige gevallen het verlies van rechtspersoonlijkheid niet noodzakelijk het einde van de strafvordering meebrengt omdat de “overleden” rechtspersoon in een aantal wettelijk bepaalde uitzonderingsgevallen niettemin nog strafrechtelijk kan worden vervolgd (art. 20, lid 2 V.T.Sv.).

121. De Belgische formalistische benadering biedt ontegensprekelijk een aantal *voordelen*, met name dat van de duidelijkheid: van zodra en zolang de rechtspersoonlijkheid bestaat, is de rechtspersoon, in principe, strafrechtelijk verantwoordelijk en kan hij worden vervolgd. Vanuit praktisch oogpunt kan het strafrecht dan omgaan met een rechtssubject dat wordt geregeld door het vennootschapsrecht en/of de andere op hem toepasselijke regels en dat dus niet in het ijl bestaat.

Wat het *beginpunt* van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid betreft, lijken de meeste vragen inmiddels te zijn beantwoord. De lacunes die de strafwetgever heeft gelaten kunnen inderdaad grotendeels worden opgevuld met toepassing van de vennootschapsrechtelijke regels inzake de oprichting van de rechtspersoon. Toch blijven er enkele onzekerheden die baat zouden hebben bij wetgevende verduidelijking (bv. bij vennootschappen zonder rechtspersoonlijkheid). Daarnaast roept de uitzonderlijke aanvang van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid vóór het bestaan van de rechtspersoon (nl. bij vennootschappen in oprichting) nog veel vraagtekens op.

³⁴³ F. DE WAEL, *De verdachte rechtspersoon in het vooronderzoek in strafzaken*, Doctoraat, Brussel, Vrije Universiteit Brussel, 2024, p. 398, nr. 378.

³⁴⁴ Corr. Hoei (Besch.) 9 maart 2009, *Dr.pén.ent.* 2010, 15, noot F. BAECKELAND.

Het *eindpunt* van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid werd op het eerste gezicht eenduidig geformuleerd door de wetgever: nl. bij afsluiting van de vereffening, bij gerechtelijke ontbinding dan wel bij ontbinding zonder vereffening (art. 20, lid 1 V.T.Sv.). Toch is de keuze voor drie momenten van verval betwistbaar, en lijkt in het geval van de gerechtelijke ontbinding zelfs een aansprakelijkheidsvacuüm te bestaan. Ook moet men naar het vennootschapsrecht grijpen om te weten wanneer de strafvordering precies vervalt. Daarbij kunnen opnieuw vragen rijzen, want zo is het bv. niet duidelijk of de strafrechtelijke verantwoordelijkheid zou herleven na ontbinding door fusie of splitsing indien een vordering tot nietigverklaring wordt ingesteld en de ontbonden vennootschap geacht wordt te bestaan.

122. Daarnaast heeft de formalistische benadering ook *verregaande gevolgen* in geval van vennootschapsrechtelijke *transformaties*. Zo trekt de formalistische benadering van de strafwetgever een strikte grens tussen fusies en splitsingen enerzijds, en andere vormen van herstructurering van de rechtspersoon anderzijds. Enkel wanneer de bestaande rechtspersoon wordt ontbonden, leidt dit in zijn hoofde tot het verval van de strafvordering. Omdat een gedeeltelijke splitsing, hoewel vennootschapsrechtelijk gelijkgesteld met een splitsing, niet leidt tot ontbinding, resulteert zij niet in het verval van de strafvordering. Evenmin vervalt de strafvordering indien de oorspronkelijke rechtspersoon een inbreng van algemeenheid heeft gedaan en al zijn activa en passiva zijn overgegaan op de verkrijgende rechtspersoon. De strafrechtelijke benadering staat op dit vlak dus tegenover deze in het vennootschapsrecht. Er kunnen vragen rijzen bij dit onderscheid tussen herstructureringshandelingen die wel of niet tot verval van de strafvordering leiden, alsook bij de onvervolgbaarheid van de verkrijgende vennootschap voor gedragingen gesteld voor de herstructurering. Of een meer economische benadering hier meerwaarde kan brengen, is een vraag die verdere reflectie verdient. Doch o.i. dienen de basisbeginselen van het strafrecht (schuld, persoonlijk karakter van de straf) in elk geval te worden gerespecteerd.

123. Tot slot bevat het Belgische straf(proces)recht een aantal *nuanceringen* die de gekozen formalistische benadering trachten te verzachten. De *uitzonderingen* op het verval van de strafvordering in artikel 20, lid 2 V.T.Sv. brengen evenwel een aantal problemen en risico's met zich. Enerzijds is de ontsnappingsintentie onvoldoende duidelijk gedefinieerd in de wet en loopt de rechtspraak terzake erg uiteen. Anderzijds riskeert de tweede uitzondering de verdwenen rechtspersoon mogelijks jarenlang te bevriezen, ook al waren er gegronde economische redenen of zelfs noodzaak om over te gaan tot ontbinding (al dan niet met vereffening). De mogelijkheid van strafvervolgning blijft dus als een zwaard van Damocles boven de verdwenen rechtspersoon hangen. Ook identificeerden we tal van praktische complicaties en aansprakelijkheidsrisico's bij een dergelijke *post mortem* strafvervolgning. Tot slot roept ook de strafuitvoering in dat geval fundamentele vragen op.

124. Kortom, het vraagstuk van de temporele afbakening van de strafrechtelijke verantwoordelijkheid van de rechtspersoon blijft een hoogst complex onderwerp dat op meerdere punten wettelijke verduidelijking en bijschaving vergt. Helaas zal het nieuwe Strafwetboek niet meteen verheldering brengen. Laten we echter hopen dat de strafwetgever alsnog de kans grijpt om bij te sturen wanneer hij het Wetboek van strafvordering (en met name de Voorafgaande Titel) in de nabije toekomst aanpast met het oog op de inwerkingtreding van het nieuwe Strafwetboek of, wie weet, in het kader van de langverwachte hervorming van de strafprocedure.